

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ İBTİDAİ MEKTEPLERİNDE OKUTULAN BİR TARİH

DERS KİTABI ÖRNEĞİ (ÇOCUKLARA TARİH-İ OSMANİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADRIYE AŞIK

0000-0003-1942-6645

BURSA

2022

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ İBTİDAİ MEKTEPLERİNDE OKUTULAN BİR TARİH
DERS KİTABI ÖRNEĞİ (ÇOCUKLARA TARİH-İ OSMANİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kadriye AŞIK

0000-0003-1942-6645

Danışman

Prof. Dr. Fatih DEMİREL

BURSA

2022

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim.

KADRIYE AŞIK

20/01/2022

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 20/01/2022

Tez Başlığı / Konusu: II. Meşrutiyet Dönemi İbtidai Mekteplerinde Okutulan Bir Tarih Ders Kitabı Örneği (Çocuklara Tarih-i Osmani)

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam XV+113 sayfalık kısmına ilişkin, 20/01/2022 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından (*Turnitin*)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 15' tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Kadriye Aşık
Öğrenci No: 801651002
Anabilim Dalı: Türkçe ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı
Programı:
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman
Prof. Dr. Fatih Demirel

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

“II. Meşrutiyet Dönemi İbtidai Mekteplerinde Okutulan Bir Tarih Ders Kitabı Örneği (Çocuklara Tarih-i Osmani)” adlı yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Danışman

Kadriye Aşık

Prof. Dr. Fatih DEMİREL

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Gökhan ARI

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda 801651002 numara ile kayıtlı Kadriye AŞIK'ın hazırladığı "II. Meşrutiyet Dönemi İbtidai Mekteplerinde Okutulan Bir Tarih Ders Kitabı Örneği (Çocuklara Tarih-i Osmani)" konulu yüksek lisans çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 18/02/2022 günü 11.00-12.00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının **(başarılı/başarısız)** olduğuna **(oybirliği/oy çokluğu)** ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Prof. Dr. Fatih DEMİREL

Bursa Uludağ Üniversitesi

<https://orcid.org/0000-0002-2098-4786>

Üye

Prof. Dr. Muammer DEMİREL

Bursa Uludağ Üniversitesi

<https://orcid.org/0000-0002-7884-222X>

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Fatma KAYA DOĞANAY

Atatürk Üniversitesi

<https://orcid.org/0000-0001-5199-9166>

ÖNSÖZ

Bu çalışmada İhsan Şerif Saru'nun 1915 (R. 1331) senesinde kaleme almış olduğu “Çocuklara Tarih-i Osmani” adlı ders kitabı incelenmiş ve bu çerçevede ibtidai mekteplerdeki tarih öğretimi ele alınmıştır. Bu çalışma süresince danışmanlığımı üstlenerek öncelikle tezin konusunun belirlenmesinden başlayıp, bana güven duygusu ve cesaret veren, araştırma ve yazım safhasına kadar büyük bir sabır ile hatalarımı düzelterek, tekliflerde bulunan, her daim yardımlarını esirgemeyen ayrıca çalışmanın yürütülmesi sırasında engin bilgi ve deneyimlerinden sürekli yararlandığım değerli hocam Prof. Dr. Fatih DEMİREL'e teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, tüm hayatım boyunca maddi ve manevi destekleriyle her zaman yanımda olduklarını hissettiren ve haklarını asla ödeyemeyeceğim aileme, sonsuz minnet ve şükranlarımı sunarım.

Kadriye Aşık

ÖZET

Yazar : Kadriye AŞIK
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Ana Bilim Dalı : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı : Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : XV+113
Mezuniyet Tarihi : .../.../2022
Tez : II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ İBTİDAİ MEKTEPLERİNDE
OKUTULAN BİR TARİH DERS KİTABI ÖRNEĞİ
(ÇOCUKLARA TARİH-İ OSMANİ)
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Fatih Demirel

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ İBTİDAİ MEKTEPLERİNDE OKUTULAN BİR TARİH DERS KİTABI ÖRNEĞİ (ÇOCUKLARA TARİH-İ OSMANİ)

Bu çalışmada İhsan Şerif Saru'nun 1915 (R. 1331) senesinde kaleme almış olduğu “Çocuklara Tarih-i Osmani” adlı ders kitabı incelenmiş ve bu çerçevede ibtidai mekteplerdeki tarih öğretimi ele alınmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak “Çocuklara Tarih-i Osmani” adlı ders kitabı okunmuş ve içerik incelemesi yapılmıştır. Sonrasında çeşitli kaynaklar kullanılarak bir doküman analizi yapılmıştır. Yapılan analiz neticesinde, ibtidai mekteplerde gösterilen tarih öğretiminin zaman içindeki değişimi ortaya konmuştur.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde değişen müfredata bağlı olarak ders kitaplarında da önemli değişiklikler yapılmıştır. Tarih dersi de bu değişikliklerden etkilenmiştir. Bu döneme kadar tarih ders kitaplarında yenilgilerden bahsedilmezken II. Meşrutiyet Dönemi ile yenilgilerin de anlatıldığı daha tarafsız bir anlatım sağlanmıştır. Daha önceleri tarih ders kitaplarında Osmanlılık vurgusu yapılırken bu dönemde kitapların milli bir bakış açısıyla yazıldığı görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, İhsan Şerif Saru'nun 1915 yılında yazmış olduğu "Çocuklara Tarih-i Osmani" ders kitabını inceleyerek II. Meşrutiyet Dönemi'nde tarih öğretimini nasıl yapılmak istendiğini anlamlandırmaya çalışmaktır.

Çalışmamızın öncelikle Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Tanzimat Dönemi'ne kadar, Tanzimat döneminde, II. Abdülhamid döneminde ve II. Meşrutiyet Dönemi'nde ilköğretimde tarih öğretimi incelenmiştir. Sonrasında, incelemiş olduğumuz kitabın yazarı olan İhsan Şerif Saru'nun hayatı ve eserlerine kısaca değinilmiştir. Daha sonra ise "Çocuklara Tarih-i Osmani" adlı ders kitabı analiz edilmiştir. Biz yaptığımız bu çalışma ile bir dönemin ders kitaplarına ışık tuttuğumuza inanıyor ve geçmişimizde okutulmuş olan bir tarih ders kitabını günümüze taşımanın sevincini yaşıyoruz.

Anahtar Kelimeler: Ders Kitabı, İhsan Şerif Saru, Tarih, Tarih-i Osmani, , II. Meşrutiyet

ABSTRACT

Author	: Kadriye AŞIK
University	: Bursa Uludag University
Field	: Turkish and Social Sciences Education
Branch	: Social Studies Education
Degree Awarded	: Master
Page Number	: XV+113
Degree Date	: .../.../2022
Thesis	:EXAMPLE OF A HİSTORY TEXTBOOK TAUGHT İN PRİMARY SCHOOLS OF THE SECOND CONSTITÜTIONAL MONARCHY PERİOD (ÇOCUKLARA TARİH-İ OSMANİ)
Supervisor	: Prof. Dr. Fatih DEMİREL

EXAMPLE OF A HİSTORY TEXTBOOK TAUGHT İN PRİMARY SCHOOLS OF THE SECOND CONSTITÜTIONAL MONARCHY PERİOD (ÇOCUKLARA TARİH-İ OSMANİ)

In this study, the course book of “Çocuklara Tarih-i Osmani” of İhsan Şerif Saru that is put down on paper in 1915 (R. 1331) was examined and the history teaching in primary schools is discussed within this framework. In this direction, firstly, the coursebook of “Çocuklara Tarih-i Osmani” was latinized and the content examination was made. Then, a document analysis was made, using various sources. As a result of the analysis, the change of history teaching taught in primary schools in time was put forward.

Depending on the changing curriculum during Second Constitutional Monarchy Period, changes was also made in coursebook. History course was affected from these

changes as well. While up to this period defeats were not mentioned in history books, with the Second Constitutional Monarchy Period, a more objective narration was provided. While Ottomanism was dominant in previous history coursebooks, it is seen that books were written with a national point of view in this period.

The aim of this study is to examine the textbook “Çocuklara Tarih-i Osmani” written by İhsan Şerif Saru in 1915 and It is trying to make sense of how history teaching was wanted to be done in the Second Constitutional Monarchy Period.

In our study, the history teaching in primary schools was analyzed firstly from the foundation of Ottoman Empire to Tanzimat Period and then in Tanzimat Period, Second Abdülhamid Period, and Second Constitutional Monarchy Period. Afterwards, the life and work of İhsan Şerif Saru, who is auther of the book we analyzed, were discussed. Later, the coursebook of “Çocuklara Tarih-i Osmani” was analyzed. We believe that, with this study we carried out, we have lighted the way for the coursebook of a period and feel joyful over bringing forward a history coursebook that was once taught.

Keywords: History, History Of Ottoman, İhsan Şerif Saru, Textbooks, Second Constitutionalism

İçindekiler

Sayfa No

ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
HARİTALAR LİSTESİ	xiv
RESİMLER LİSTESİ	xv
1.Bölüm.....	1
Giriş.....	1
1.1.Araştırmanın Problem Durumu.....	1
1.2.Araştırmanın Amacı	1
1.3.Araştırmanın Önemi.....	1
1.4.Sınırlılıklar	2
2.Bölüm.....	3
Literatür.....	3
3.Bölüm.....	5
Yöntem.....	5
4.Bölüm.....	6
Bulgular.....	6
4.1. Ders Kitaplarına Dair	7

4.1.1. 1870 Te'lif ve Terceme Nizamnamesi.....	8
4.2.Tanzimat Dönemi'ne Kadar Sıbyan Mekteplerinde Tarih Öğretimi	9
4.3.Tanzimat Dönemi'nde Sıbyan ve Rüşdiye Mekteplerinde Tarih Öğretimi	10
4.3.1.1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi	11
4.4. II. Abdülhamid Döneminde Sıbyan ve Rüşdiye Mekteplerinde Tarih Öğretimi	13
4.5. II. Meşrutiyet Dönemi'nde İlköğretimde Tarih Öğretimi	17
4.5.1.Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati 15 Ekim 1913.....	20
4.5.2.1914 Mekatib-i İbtidaiye Müfredatında Tarih Dersleri	22
4.5.3.II. Meşrutiyet Dönemi'nde Sistemi Etkileyen Düşünceler	27
4.5.3.1.Osmanlıcılık.....	28
4.5.3.2.Türkçülük	29
4.5.3.3.Batıcılık.....	30
4.5.3.4.İslamcılık.....	31
4.6. İhsan Şerif Saru'nun Hayatına Genel Bir Bakış	31
4.6.1.İhsan Şerif Saru'nun Eserleri	33
4.7. Çocuklara Tarih-i Osmani'nin Analizi	35
4.7.1.Eserin Şekil Açısından Değerlendirilmesi	35
4.7.2.Harita Kullanımı	40
4.7.3.Resim Kullanımı	43
4.7.4.Eserin Dil Açısından Değerlendirilmesi	45
4.7.5.Çocuklara Tarih-i Osmani'nin Yazımında Kullanılan Üslup	46

4.7.6.Eserin İçerik Açısından Değerlendirilmesi	48
4.7.6.1.Konu Dağılımı.....	48
4.7.6.2. Yenilgiler Meselesi	55
4.7.6.3.Çocuklara Tarih-i Osmani ve Milliyetçilik.....	56
5.Bölüm.....	60
Sonuç ve Öneriler.....	60
5.1. Sonuç.....	60
5.2. Öneriler	61
6.Bölüm.....	63
Kaynakça.....	63
Ekler.....	67
Özgeçmiş.....	113

Tablolar Listesi

<i>Tablo</i>		<i>Sayfa</i>
1	1891’de Dersaadet ve kasabat ibtidai mekteplerine mahsus müfredat programı..	15
2	1891’de taşra köy mekteplerine mahsus ders cetveli.....	16
3	1904’te ilkokul programları.....	16

Haritalar Listesi

<i>Harita</i>		<i>Sayfa</i>
1	Çocuklara Tarih-i Osmani eserindeki Hüdavendigâr Gazi devri haritası.....	42
2	Çocuklara Tarih-i Osmani eserindeki Fatih devri haritası.....	43

Resimler Listesi

<i>Resim</i>		<i>Sayfa</i>
1	Sultan Osman Gazi.....	44
2	Sokullu Mehmed Paşa.....	44
3	Baş Falakacı.....	45
4	Türk Silahları.....	45
5	Bursa Şehri.....	45
6	Mohaç Meydan Muharebesi.....	45

1.Bölüm

Giriş

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın problem durumuna, amacına, önemine ve sınırlılıklara yer verilmiştir.

1.1.Araştırmanın Problem Durumu

Osmanlı eğitim tarihi incelendiğinde genel itibariyle yöneticiler, eğitimi, ideolojilerini benimsetebilecekleri bir araç olarak kullanmışlardır. Bu kapsamda ders kitaplarına sıkça müdahale edildiği görülmektedir. Özellikle II. Meşrutiyet'in ilanından sonra II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesiyle ders programları ve müfredat programlarında köklü değişiklikler yapılmıştır. Literatürde bu alanda eksiklikler olduğu görülmüş ve dönemin ders kitaplarından biri olan "Çocuklara Tarih-i Osmani" kapsamında bu eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı İhsan Şerif Saru'nun 1331 (M. 1915) yılında yazmış olduğu "Çocuklara Tarih-i Osmani" ders kitabı incelenerek, II. Meşrutiyet Dönemi'nde tarih öğretiminin ilköğretim düzeyinde nasıl ve hangi amaçlara yönelik yapılmak istendiğini anlamaya çalışmaktır.

1.3.Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında ilköğretim düzeyinde tarih öğretiminin nasıl ve hangi amaçlara yönelik yapılmak istendiğini anlamak bakımından önemlidir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin son yıllarında genel geçer tarih yazım tekniğinin de neler olduğu somut örneklerle ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bir dönemin tarih yazım anlayışını içinde barındıran bu eser, günümüzde II. Meşrutiyet Dönemi'ni çalışan araştırmacıların istifadesine sunulmuş olacaktır.

1.4.Sınırlılıklar

Tarih araştırmalarının en önemli boyutunu konunun belirli açılardan sınırlandırılması oluşturmaktadır. Sınırlandırma, araştırmanın iyi bir şekilde yürütülmesi ve zamanında sonuçlandırılması için izlenen planın önemli bir basamağıdır. Bu basamağın yokluğu yahut göz ardı edilmesi, araştırmayı içinden çıkılmaz bir hale sokabilir.

Tezimiz, İhsan Şerif Saru'nun 1331 (M. 1915) yılında yazmış olduğu “Çocuklara Tarih-i Osmani” adlı ders kitabı ile sınırlıdır. Bu çalışmada, II. Meşrutiyet Dönemi'nde okutulmuş olan tüm ders kitapları incelenmediğinden değerlendirmeler yalnızca ele aldığımız kitap çerçevesinde yapılmıştır.

2.Bölüm

Literatür

Bu bölümde, yaptığımız araştırma kapsamında, incelenen akademik çalışmalar, araştırmaya katkı sağlayan doğrudan ve dolaylı çalışmalar incelenmiştir.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde ve sonrasında yazılmış olan ders kitaplarının incelendiği birçok çalışma bulunmaktadır. Lakin doğrudan İhsan Şerif'in bahsi geçen eserinin merkeze alınarak incelendiği bir çalışma bulunmamaktadır. Biz de literatürdeki bu boşluğu doldurmak adına bu konuda bir çalışma yapma gereği duyduk.

Nuri Doğan (1994) 1876-1918 yıllarını kapsayan "İlk ve Orta Dereceli Okul Ders Kitapları ve Sosyalleşme" eserinde hesap, hendese, coğrafya, tarih vb. dersleri içeren 34 ders kitabı incelemiş ve her biri farklı içeriğe sahip bu kitaplarda birtakım temel kavramlara açıklık getirmiştir. Devamında, kitaplarda idealize edilen çocuğun taşıması ve taşımaması gereken özellikleri inceleyerek karşılaştırmalı olarak ele almıştır.

İrfan Davut Çam (2019), 1908-1922 yıllarını kapsayan "II. Meşrutiyet Dönemi'nde Çocuk Eğitimine Yönelik Yaklaşımlar" adlı doktora tezinde eğitim ve ideoloji ilişkisine, bu ilişki bağlamında özellikle iptidai mekteplerde eğitim gören çocukların nasıl bir kimlikle donatıldıklarına ve bu konuda benimsenen yaklaşımlara yönelik bir çalışma yapmıştır. Bu çalışması kapsamında 60 adet kitap incelemiştir. İncelediği kitaplardan biri de bizim çalışmamızın merkezini oluşturan İhsan Şerif'in "Çocuklara Tarih-i Osmani" adlı eseridir. Çam, bu kitabı detaylı olarak incelemek yerine araştırması kapsamında, içindeki bazı kavramlardan faydalanmıştır.

Muzaffer Başkaya (2016) "İhsan Şerif Bey (Saru) "Cumhuriyet Çocuklarına Tarih Dersleri" Eseri" adlı makalesinde, kısaca İhsan Şerif Bey'in hayatına değinmiş ve sonrasında bahsi geçen eser üzerinde birtakım incelemelerde bulunmuştur.

Yine benzer bir çalışma olarak Resul Sinan (2020) “İhsan Şerif Saru’nun Hayatı ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında İlköğretim Tarih Eğitime Katkısı” adlı yüksek lisans tezinde önce detaylı olarak İhsan Şerif Saru’nun Hayatını incelemiştir. Sonrasında İhsan Şerif’in cumhuriyet sonrasında yazmış olduğu ders kitaplarındaki konular sosyal bilgiler dersi içinde yer alan kazanımlar açısından ele alınmıştır.

İncelenen çalışmalar sonucunda tarih dersinin, ideolojik görüşleri yeni nesillere aktarmada bir araç olarak görüldüğü anlaşılmıştır. Ayrıca tarih yazımında şekil ve tekniğin, bulunduğu dönemin şartlarından etkilendiği görülmüştür.

3.Bölüm

Yöntem

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak tarama çalışması yapılmış ve elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Elde edilen verilerin içerik analizi gerçekleştirilirken yapılan çalışmalar, problem durumunun tüm alanları ile irdelenmeye çalışılmıştır. Ayrı ayrı ele alınan ve çalışmanın içeriğini oluşturan tüm konular anlamlı bir bütün haline getirilerek neden sonuç içerisinde değerlendirilip okuyucuya sunulmuştur.

Araştırmanın verilerini toplamak üzere II. Meşrutiyet Dönemi'nde ibtidai mekteplerde okutulmuş olan “Çocuklara Tarih-i Osmani” adlı ders kitabına başvurulmuştur. Bahsedilen kitabın temininde çevrimiçi olarak Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Seyfettin Özege Nadir Eserler Koleksiyonundan faydalanılmıştır. İncelemek adına bu kitap seçilirken ilgili dönemde yürürlükte bulunan müfredat programına uygun olarak hazırlanmış ve Maarif Nezareti tarafından onaylanmış olmasına dikkat edilmiştir.

Bahsedilen ders kitabının yanı sıra dönemin müfredat programlarına ve ikincil kaynaklara başvurulmuştur. Tüm bu kaynaklar uzun bir araştırma sonucunda elde edilmiştir.

4.Bölüm

Bulgular

19. yüzyıla kadar Osmanlı eğitim kurumlarında, tarih, bir ders olarak okutulmuyordu. Tarih dersi ilk kez, Tanzimat Devri'nde okutulmaya başlamıştır. Eğitim alanında yapılan bütün yeniliklerin, kurulan okulların belli bir sisteme oturması bakımından Maarif-i Umumiye Nizamnamesi çok önemlidir (Şimşek & Yazıcı, 2013). Devlet, 1869'da yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'yle birlikte öğretim müfredatlarını kontrolü altına almıştır. Öğretmenleri merkezden atayıp, onlarda aranan özellikleri belirlemiştir (Ürkmez, 2016). Nizamnamede ilk ve ortaokullarda tarih dersinin okutulması öngörülmüştür. Nizamnameye göre sıbyan mekteplerinde muhtasar tarih-i Osmani, rüşdiyelerde ise hem tarih-i Osmani hem tarih-i umumi gösterilecektir. Ders kitaplarının yazımı için müsabaka ilan edilmiştir. Yazılacak tarih kitaplarıyla ilgili olan şartnamede “hakîkât-ı veçhile bîtarafâne yazıp fakat muhabbeti vataniyyeye müteallik mevaâdın senâ ve sitâyîşiyle yâd” olunması istenmektedir. Ayrıca kitabın “hikâye yolunda” yazılması, “muhakemeye girişilmeyip iyi hareketlerin övülmesi, fena hareketlerin de ayıplanması” tavsiye olunmaktadır (Şimşek & Yazıcı, 2013). İncelemiş olduğumuz kitabın da bu şartnamenin kurallarına uyduğu görülmektedir. Ayrıca kitap, tıpkı o dönemde olduğu gibi müsabaka yoluyla seçilmiştir.

İlk Türk pedagoğu sayılan Selim Sabit Efendi'nin bu yolda büyük hizmetleri olmuştur (Öztürk, 2012). Selim Sabit Efendi, 1870'lerde ilköğretimde tarih derslerinin nasıl öğretilmesi gerektiği düşünceleri ve okul tarih ders kitabı ile ilköğretimde tarih eğitiminin inşasına katkı sağlamıştır. Darülmualliminde yetiştirdiği öğretmenlerle, pedagoji çalışmalarıyla ve ders kitaplarıyla cumhuriyet öncesi dönemde önemli kararlara imza atmış ve öğretmen kuşağını oldukça etkilemiştir (Ata, 2009).

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte yavaş yavaş tebaadan vatandaşa dönüşüm başlamıştır. Okullar da bu dönüşümün temel taşlarından biri olarak kabul edilmiştir. Özellikle

de ilkokullar yeni vatandaşın inşasında büyük rol oynamaktadır. Bu dönemde, çocuklar doğru eğitilirse devletin gelişeceği ve yıkılmayacağı düşüncesi hakim olmuştur (Cabalar, 2019). Balkan Savaşlarından sonra toplumda “kmekte olan devleti eğitim ve oğretmenler kurtaracaktır” gibi bir görüş oluşmuştur. Lakin bu görüş bir slogan görünümünden öteye gidememiştir (Akyüz, 2013).

4.1. Ders Kitaplarına Dair

Oğretim materyallerinden en önemlisi sayılan ders kitaplarının hazırlanması ve düzenlenmesi ilköğretimin modernleşmesi sürecinde hep gündemde olmuştur. Ders kitapları genel itibariyle kültürel ve toplumsal değerleri aktaran, bireylerin entelektüel olarak gelişmesinin başlangıcı sayılabilecek bir araçtır (Nurdoğan, 2014).

Çocukların oğrenmeleri konusunda başrolde olan ders kitapları, aynı zamanda siyasal etkinlik duygusunun, siyasal bilgi ve ilginin, kitle iletişim araçlarına yönelik yakınlığın artmasında, çocukların daha katılımcı ve siyasal anlamda hoşgrl yetiştirilmelerinde de oldukça etkilidirler. Yapılan araştırmalarda, ders kitaplarının çocuklarda itaat etme ve daha birçok eğilimin geliştirilmesinde de etkin bir rol oynadıkları ortaya konulmuştur (am, 2019).

Osmanlı Devleti’nde 19. yüzyıla kadar modern anlamda standart ders kitapları mevcut değildi. Bununla birlikte okullarda okutulacak ders kitapları, Meclis-i Kebir-i Maarife bağlı Daire-i İlmiyeye hazırlatılıp gerek duyulduğunda Maarif Kütüphanesi’nden ihtiyaç duyan okullara gönderiliyordu (rkmez, 2016).

19. yüzyılda eğitimin yaygınlaşmasıyla siyasal glerin ders kitaplarına olan ilgileri artmıştır. Genel itibariyle müfredat programları ve ders kitaplarının içerikleri siyasi iktidarlar tarafından belirlenmiştir. Böylelikle siyasi iktidarlar ideolojilerini ders kitapları aracılığıyla yeni nesle kolayca aktarabilmişlerdir (Doğan, 1994).

Osmanlı Devleti’nde modern anlamdaki standart ders kitapları Tanzimat Dönemi’nden itibaren okullara girmeye başlamıştır. Bu dönemde sivil okullar için ders kitabı

hazırlama teşebbüsleri olmuştur. Bir süre geleneksel anlayışla hazırlanan kitaplar ve modern manadaki ders kitapları birlikte yayınlanmaya devam etmiştir. Modern ders kitapları noktasında, 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve özellikle de 1870 Te'lif ve Terceme Nizamnamesi bu konuda atılan büyük adımlar olmuştur. Batı'dan yapılan çeviriler fazlalaştırılmıştır. II. Abdülhamid döneminde ise eğitim-öğretimin Maarif Nezareti tarafından belirlenen kitaplarla yapılması büyük oranda sağlanmıştır (Nurdoğan, 2016). Tanzimat Dönemi'nden itibaren ders kitapları hep devlet denetiminde olmuştur. Belirlenen kitapların dışında bir öğretim uygulanması halinde birtakım yaptırımlar uygulanmıştır (Nurdoğan, 2014).

II. Meşrutiyet Dönemi'ne gelindiğinde ise ders kitaplarının içeriklerinde birçok değişiklik yapılmıştır. Yaşanan rejim değişikliği ders kitaplarında da değişiklik yapılmasını gerektirmiştir. Ders kitaplarındaki bu değişiklik topluma, siyasi, sosyal ve ekonomik anlamda fikirler kazandırma adına dikkat çekmektedir. Pedagojik olarak bakıldığında ise ders kitabı yazarlarının eğitimcilerden ziyade devlet görevlisi olması düşündürücüdür (Batır, 2014).

Modernleşme sürecindeki tarih ders kitaplarının içeriğini anlama adına 1870 yılında yayınlanan Te'lif ve Terceme Nizamnamesi'ni incelemek yerinde olacaktır.

4.1.1. 1870 Te'lif ve Terceme Nizamnamesi

Eğitimin yaygınlaşmasıyla devlet, okullarda okutulacak olan ders kitaplarını da kendi belirlemeye başlamıştır. Tarih dersinin müfredat içerisinde yer almasıyla birlikte, devlet kendi ideolojisinde bireyler yetiştirmek adına tarihi bir araç olarak kullanmaya başlamıştır (Kazkaldıran, 2019). Devlet, okullarda okutulacak ders kitaplarının sıbyan mektepleri kitaplarından başlamak üzere; mümkün olduğunca açık ve sade ibare ile çocukların öğrenimine zorluk ve yorgunluk vermeyip bilakis heves ve isteklerini çekecek şekilde yazılmasını istemiştir. Bu doğrultuda 14 Mayıs 1870'de Te'lif ve Terceme Nizamnamesi

yayımlanmıştır (Düstur, Birinci Tertip, 1289, s. 231). Nizamnameye göre tarih-i Osmani ders kitapları;

Osmanlı Devleti'nin nasıl zuhur ettiğine ve eski zamanda Anadolu'da bulunan devlet ve milletlerin ahvaline dair bir mukaddime, devletin zuhurundan şimdiye kadar gerçekleşen her türlü önemli olaya, bilcümle Osmanlı sultanlarının doğum, cülus ve vefat tarihlerini gösteren bir cetvel, bu tarihte yazılan önemli olayların oluş tarihlerini gösteren bir cetvel, Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarında bulunan Osmanlı memleketlerinin haritası, şimdiye kadar tahta geçen padişahlardan her birinin hükümet dönemi bir bölüme ayrılacak ve olaylar gerçek ve tarafsızca yazılacak fakat vatan sevgisiyle ilgili maddeler övgü ile yad olunacaktır. Bu tarih hikâye yolunda yazılacağından muhakemeye girilmeyip ancak aktarılan faziletler övülüp kabahatler kötülenecektir. Beldelerin isimleri ve tarihler daima gösterilmeyip bunlar yalnız önemli olaylarda ve ileri gelenler zikrolunacaktır (Düstur, Birinci Tertip, 1289, s. 241).

4.2.Tanzimat Dönemi'ne Kadar Sıbyan Mekteplerinde Tarih Öğretimi

Osmanlı Devleti'nde ve öteki İslam ülkelerinde mektep ya da kütüphane adı verilen ilköğretim düzeyinde okullar bulunmaktaydı. Halk bu mektepleri mahalle mektebi yahut sıbyan mektebi olarak adlandırırdı. Bu okulların hemen her mahalle ve köyde bulunduğu bilinmektedir. Sıbyan mekteplerini, devlet adamları ya da varlıklı kişiler vakıflar aracılığıyla kurarlardı. Sıbyan mekteplerinin giderleri vakıflar tarafından karşılanırdı. Genel olarak sıbyan mekteplerinin tek temel dersi bulunmaktaydı. O da Kur'an-ı Kerim'in anlamı açıklanmadan sadece okunuşunun öğretilmesi idi. İbni Haldun'a göre bunun sebebi; çocukların boyun eğri ve etkilenir çağlarında kalplerine Kur'an sevgisi aşılmasıdır (Akyüz, 2013).

Sıbyan mekteplerine merkezden herhangi bir denetim yapılmamaktaydı. Çocuklar bu okullara 3-5 yıl devam eder ve Kur'an-ı Kerim okumayı, ibadet etmeyi ve ilmihali öğrenirlerdi (Nurdoğan, 2016). Bu dönemde tarih, bir ders olarak öğretim programında yer

almamakla birlikte peygamber kıssaları, sahabe ve din büyüklerinin hayat hikâyelerinin anlatılması şeklinde olması muhtemeldir (Türk, 2013).

Osmanlı Devleti eğitim kurumlarında 19. yüzyıla kadar bilimsel geçerliliği olan bir tarih eğitimi görülmemektedir. Tarih okuyuculuğu, anlatıcılığı, yazıcılığı nakilci veya hikâyeci tarzdan öteye gidememiştir (Kafesoğlu, 2011). Osmanlı Devleti'nde tarih eğitiminin hak ettiği değeri bulamaması tarihin uzun bir müddet bilim olarak kabul edilmemesinden kaynaklandığı savunulabilir (Özteke, 2006).

4.3.Tanzimat Dönemi'nde Sıbyan ve Rüşdiye Mekteplerinde Tarih Öğretimi

Osmanlı Devleti'nde, 1860'lara kadar sivil eğitimin ilköğretim kademesini sıbyan mektepleri oluşturmaktadır. Tıpkı medreseler gibi sıbyan mektepleri de ulemanın hâkimiyet sahasında kabul edilmiştir. 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'ne değin herhangi bir değişikliğe ihtiyaç duyulmamıştır. Devletin ilerlemesi için bir eğitim seferberliği başlatma gerekliliğinin anlaşılmasıyla beraber ilköğretimde dini çevrelerin etkisini azaltma girişimleri gerçekleşmiştir (Nurdoğan, 2016). Tanzimat Dönemi'nde, eğitimdeki yenileşme hareketlerinde bütün gayretlere rağmen en az başarı ilköğretim kademesinde olmuştur (Berkes, 2021).

Sıbyan mektepleri, Avrupa'daki modeller göz önüne alınarak, din ve ahlak konularının yanında pratik hayata yönelik bilgilerin de kazandırıldığı kurumlar haline getirilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte 1860'lardan itibaren askeri-siyasi-ekonomik yararcılık ilkelerine dayalı bir eğitim ideolojisi ortaya çıkmıştır (Nurdoğan, 2016).

Sıbyan mekteplerinin programındaki değişiklikler 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'ne kadar gerçekleşmemiş olsa da bir üst kademe olan rüşdiye mekteplerinde ulemaya söz hakkı tanınmamıştır. II. Mahmud yeni kurulacak mektepleri eski ulema ve medreselerin etkisinden korumak adına rüşdiyeleri kurmak için kendisine daha yakın ve bağlı bir kurum olan Meclis-i Umur-ı Nafiayı seçmiştir.

İncelediğimiz kaynaklar dahilinde 1850 yılına değin rüşdiyelerde de tarih dersine rastlanmamıştır. 1850 yılına gelindiğinde dönemin Mekatib-i Umumiye Nazırı Kemal Efendi gelişip çoğalmakta olan rüşdiyelerin ders programında önemli değişikliğe gitmiştir. Hâlihazırdaki ders programlarında yer alan Arapça ve Farsça dersleri azaltılıp fen, matematik, coğrafya gibi dersler arttırılmıştır. Yeni ders programında tarih, peygamberler tarihi, Osmanlı tarihi ve dünya tarihi dersleri olarak yer almıştır (M. Demirel, 2002).

Osmanlı eğitim kurumlarında, tarih, bir ders olarak ilk defa Tanzimat Dönemi'nde okutulmaya başlanmıştır. 1869 yılında Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile birlikte ilk düzenli okul müfredatı hazırlanmış ve tarih dersi de bu müfredatın bir parçası olarak kabul edilmiştir (Gök, 2005).

4.3.1.1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi

Osmanlı Devleti'nde ilköğretimde esaslı adımlar Safvet Paşa'nın nazırlığı döneminde çıkarılan 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile atılmıştır (Batır, 2014).

Nizamnameye göre ilköğretim kademesi, sıbyan mektepleri ve rüşdiyelerden oluşmaktadır (F. Demirel, 2012). Nizamnamede 198 madde yer alıp 3.-17. maddeler arası sıbyan mekteplerine, 18.-32. maddeler arası da rüşdiye mekteplerine ayrılmıştır (Düstur, Birinci Tertip, 1289). Nizamnamenin altıncı maddesine göre sıbyan mekteplerinin eğitim süresi dört senedir. Yine aynı maddede sıbyan mekteplerinde okutulacak dersler şu şekilde belirtilmiştir:

- Usul-i cedîde vechile elifbâ
- Kur'ân-ı Kerîm
- Tecvîd
- Ahlâka müte'allik resâil İlm-i hâl
- Yazı talimi
- Muhtasar fenn-i hesab

- Muhtasar tarih-i Osmanî
- Muhtasar coğrafya
- Malumât-ı nâfi‘ayı câmi risâle

Nizamname'nin yirmi üçüncü maddesine göre rüşdiye mekteplerinin eğitim süresi dört senedir. Aynı maddenin devamında rüşdiye mekteplerinde okutulacak dersler şöyle belirtilmiştir:

- Mebadi-i ulûm-u diniye
- Lisan-ı Osmânî
- Kavaidi
- İmlâ ve inşa
- Tertib-i cedîd üzere kavaid-i Arabiye ve Farsiye
- İlm-i hesap
- Defter tutmak usulü
- Hatt dersi
- Mebadi-i hendese
- Tarih-i umûmi ve tarih-i Osmanî
- Coğrafya
- Jimnastik
- Okulun bulunduğu yerde en çok kullanılan lisan
- Ticaretin yoğun olduğu memleketlerde dördüncü sınıfta Fransızca dersine başlamaları caiz sayılmıştır (Düstur, Birinci Tertip, 1289, s. 188).

1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi maddelerinde de görüldüğü üzere ilk düzenli okul müfredatı hazırlanmış ve tarih dersi de bu müfredatın içerisinde yer bulmuştur.

Sıbyan mekteplerinde muhtasar tarih-i Osmani okutulurken rüşdiyelerde de tarih-i umumi ve tarih-i Osmani dersleri okutulduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde ilk tarih

ders kitabı, dönemin önemli aydınlarından biri olan Ahmet Vefik Paşa'nın yazmış olduğu “Fezleke-i Tarih-i Osmani” dir (Ersanlı, 2013). Lakin bu kitap pedagojik açıklık ve öğrenciler için lüzumlu olan metinsel sadelik açısından eksiklikler içermektedir. Bundan dolayı modern anlamda ilköğretim okulları için ilk tarih ders kitabı hazırlayan kişinin Selim Sabit Efendi olduğunu söylemek mümkündür (Nurdoğan, 2016). Dört senelik olan yeni usul mekteplerde Osmanlı tarihi dördüncü sınıfta okutulacaktır (Türk, 2013).

Bir imparatorluk olan, çeşitli din, dil ve kültürden oluşan Osmanlı Devleti'ni ayakta tutmak, bir arada tutmak amacıyla, Tanzimat Dönemi'nde Osmanlılık ideali ortaya çıkmıştır. Bir Osmanlı insanı meydana getirmek için eğitimden de faydalanılmaya çalışılmıştır (Akyüz, 2013). 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile resmileşen tarih dersinin amacı Türk tarih bilgisi vermekten ziyade bir Osmanlı vatandaşlığı kimliği oluşturmaktır. Bundan dolayı programın bel kemiğini hanedan tarihi oluşturmuştur (Türk, 2013).

4.4. II. Abdülhamid Döneminde Sıbyan ve Rüşdiye Mekteplerinde Tarih Öğretimi

Benjamin Fortna'nın tabiriyle bu dönemde eğitim ıslah edilmiş ya da “Osmanlılaştırılmıştır” (2005). Tanzimat Dönemi'nde olduğu gibi Osmanlılık idealine bağlı vatandaşlar yetiştirmek amaçlanmıştır. Eğitimin amaçlarında, ders programlarında, ders kitaplarında buna özen gösterilmiştir (Akyüz, 2013).

II. Abdülhamid döneminde çıkarılan ders kitaplarında ikili yaklaşım mevcuttur. Bir yandan dini ve otoriter sosyal değerlere vurgu yapılırken bir yandan da modernizasyona vurgu yapılmıştır (Somel, 2010).

II. Abdülhamid, bir taraftan ülkenin gelişmesi için bir taraftan da devlet ideolojisini daha geniş kitlelere aktarmak için eğitime oldukça ehemmiyet vermiştir. Bu dönemde çocuk eğitimi daha bir önem kazanmıştır. Ülke genelinde okullar yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Tanzimat Dönemi'nde bütün eğitim kademelerinde başlatılan reform girişimleri bu dönemde de çoğaltılarak devam etmiştir. II. Abdülhamid döneminin sonuna kadar sadece Anadolu'daki

ilkokulların sayısı on dört bine, bu okullarda öğrenim gören öğrenci sayısı ise yüz yetmiş beş bine yükselmiştir. Bu dönem sadece niceliksel bir artış olarak değerlendirilmemelidir. Zira niceliksel bir artış sağlamanın yanında bir de geleneksel okulların yerine yeni usul okulların geçmesi sağlanmaya çalışılmıştır (Doğan, 1994; Nurdoğan, 2014). Bunun için bir adım olarak da 1881’ de “Mekatib-i Sıbyaniyye” idaresinin ismi “Mekatib-i İbtidaiyye” olarak değiştirilmiştir. Bu tarihten sonra devlet salnameleri ve resmi yazışmalarda da “mekatib-i sıbyan” ifadesi yerine “mekatib-i ibtidaiyye” ifadesi tercih edilmiştir. Tabii ki bu sıbyan mekteplerinin tamamen kapatıldığı anlamına gelmemektedir. Geleneksel sıbyan mektepleri de yeni usule dayalı eğitim sistemine adapte edilmeye çalışılmıştır (Çam, 2019). 1877’ de iki yüz civarında olan yeni usul okulların sayısı 1892-1893 öğretim yılında üç bin elli yediye varmıştır. II. Abdülhamid eğitim alanındaki çalışmalarından dolayı “maarifperver padişah” olarak anılmıştır (Doğan, 1994).

İlköğretim kademesindeki okullarda Maarif Nezareti tarafından belirlenmiş kitaplar okutulmuştur. Bu dönemde bütün okullarda ders içerikleri sıkı bir şekilde kontrol altına alınmak istenmiştir, bu da ders kitaplarının basımını hızlandırmıştır. Öğretmenlerin de ders kitabı dışına çıkmaları yasaklanmıştır.

II. Abdülhamid dönemi ders kitaplarında Osmanlı tarihi konuları, kökleri Türklere ve Orta Asya’ya dayanan Osmanlı soyunun 13. yüzyılda Moğol baskıları sonucu Horasan’dan Anadolu’ya gelmek zorunda kalmalarıyla başlatılmıştır. Bu süreçte genel itibariyle Osmanlı tarihi konuları devlet merkezli olarak ele alınmıştır. Tarih-i Osmani kitapları padişahların hükümdar oldukları dönemlere göre bölümlere ayrılmıştır. Padişahların meth edilecek özelliklerinden bahsedilmiş, olumsuz bir eleştiride bulunulmamıştır. Burada da görüldüğü üzere ders kitaplarının, resmi ideolojinin yansıtıcısı işlevi gördüğünü söylemek mümkündür (Nurdoğan, 2014).

Ders kitaplarını hazırlamak, denetlemek ve hatta zaman zaman yasaklamak maksadıyla bazı heyetler ve komisyonlar kurulmuştur. 1881'in Aralık'ında Encümen-i Teftiş ve Muayene Heyeti, 1892'nin Şubat'ında Tedkik-i Müellefat Komisyonu ve 1902'nin Aralık'ında Kütüb-i Diniyye ve Şer'iyye Tedkik Heyeti kurulmuştur. Böylelikle çocuklarla buluşması arzu edilmeyen içeriklerin onlara ulaşması engellenmiştir (Çam, 2019).

Bu dönemde her ne kadar eğitimde bir canlılık yaşanmış olsa da tarih eğitimine kısıtlama getirilmiştir. 1891'de hazırlanan müfredat kapsamında tarih-i Osmani dersinin köy ibtidailerinin programından çıkarıldığı görülmektedir. Sebep olarak ise tarih-i Osmanilerin iktidar aleyhi fikirler ortaya koyması gösterilmiştir (Batır, 2014; Kazkaldıran, 2019). Aşağıda 1892'de İstanbul ve kasaba ibtidailerinde, ardından köy ibtidailerinde okutulacak dersler ve bunların ders saatleri gösterilmiştir.

1904 yılına gelindiğinde ise ülkedeki tüm ibtidai mektepler için oluşturulan yeni programda muhtasar tarih-i Osmani dersi yer almıştır. Bunu tablo 3'te görmek mümkündür.

Tablo 1

1891'de Dersaadet ve kasabat ibtidai mekteplerine mahsus müfredat programı

(Mahmud Cevad, 2002, s. 278)

<u>Dersler</u>	<u>1.Sınıf</u>	<u>2.Sınıf</u>	<u>3.Sınıf</u>
Elifba	12	-	-
Kur'an-ı Azimü'ş-şan	12	6	5
Tecvid	-	2	2
İlm-i hal	2	3	3
Ahlak	-	2	2
Sarf-ı Osmani	-	-	2
İmla	3	3	2

Kıraat	3	2	1
Mülâhhas Tarih-i Osmani	-	-	2
Muhtasar Coğrafya-yı Osmani	-	2	2
Hesap	1	2	2
Hüsn-i Hatt	1	2	2

Tablo 2

1891’de taşra köy mekteplerine mahsus ders cetveli (Mahmud Cevad, 2002, s.

288)

<u>Dersler</u>	<u>1.Sınıf</u>	<u>2.Sınıf</u>	<u>3.Sınıf</u>	<u>4.Sınıf</u>
Elifba-yı Osmani	12	-	-	-
Ecza-yı Şerife	12	-	-	-
Hesap	6 (zihni)	2 (zihni)	3	3
Kur’an-ı Kerim	-	6	5 (Tecvid ile)	5 (tecvid ile)
İlm-i hal	-	3	3	3
Kıraat	-	3	3	3
Hatt	-	2	2(Hat ve İmla)	2 (Hat ve İmla)

Tablo 3

1904’te ilkokul programları (Akyüz, 2013, s. 228)

<u>1.Sınıf</u>	<u>2.Sınıf</u>	<u>3.Sınıf</u>
Elifba	Kur’an-ı Kerim	Kur’an-ı Kerim
Kıraat	İlm-i hal	Tecvid
Ecza-yı şerife	Kıraat	İlm-i Hal
Yazı	Hesap	Kavaid ve imla

İlm-i hal	Yazı	Hesap
		Muhtasar Tarih-i Osmani
		Ahlaki Kıraat

1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile tarih-i umumi ve tarih-i Osmani dersleri rüşdiye programlarına girmiştir. Bu dönemde rüşdiye mekteplerine baktığımızda, 1875/1876 yılında tarih dersleri üçüncü ve dördüncü senelerde görülmüştür. 1 Eylül 1892’de hazırlanan yeni programa göre rüşdiyelerde tarih dersi olarak sadece tarih-i Osmani okutulmuştur. Tarih-i umumi kaldırılmıştır. 1895/1896 yılına baktığımızda daha önce dört yıl eğitim veren rüşdiyelerin eğitim sürelerinin üç yıla düştüğünü görüyoruz. Tarih dersi de ikinci ve üçüncü sınıflarda iki ders saati olarak belirlenmiştir. İçerik olarak da İslam tarihi ve kısa Osmanlı tarihi okutulmuştur. Ayrıca bu dönemde okullara gönderilen ders kitaplarında bir birlik olmadığı da görülmüştür. (Doğanay, 2010).

Hasan Ali Yücel, tarih dersi konularında yapılan kısıtlamayla ilişkili olarak “Bu devirde fikir açacak bilgilerden mesela tarih dersleri mahdud bahislere ve sahifelere inhisar eder, 1896’lı yıllarda fiili vaziyette bu devir mekteplerinde okuyanlar iyi bilirler ki, tarih müfredatı, programda yazılı olduğu gibi tam olarak gösterilemezdi. Osmanlı tarihinin gerileme devri ve onu takip eden olay ve zamanlar sukutle geçirilirdi.” demiştir (akt. Türk, 2013).

4.5. II. Meşrutiyet Dönemi’nde İlköğretimde Tarih Öğretimi

Anayasanın tekrardan yürürlüğe konulup yeniden meclisli bir siyasal düzene geçişin başladığı 23 Temmuz 1908’den 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi’ne değin geçen süre II. Meşrutiyet Dönemi olarak adlandırılmaktadır. 13 Nisan 1909 günü çıkan 31 Mart olayından sonra II. Abdülhamid tahttan indirilip yerine Mehmed Reşat getirilmiştir (Akyüz, 2013). Otuz

yıllık bir mutlakıyetin ardından, II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 10 Temmuz 1324 (M. 23 Temmuz 1908) milli bayram ilan edilmiştir (Batır, 2014).

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle beraber eğitimde tekrardan bir hareketlenme yaşanmıştır. İmparatorluk çapında 1908'den önce 1270 adet olan ibtidaiye sayısı bu tarihten sonra 4486'ya yükselmiştir (Batır, 2014).

Politik tutumların ders kitaplarına olan etkisine bakıldığında 1881-1914 yılları arasında özellikle tarih ders kitaplarında yoğun bir hükümet müdahalesi bulunmaktadır. Osmanlı tarihi konuları genel itibariyle devlet merkezli olarak ele alınmış ve bu anlayış devletin sonuna kadar devam ettirilmiştir. Tarih-i Osmani kitapları padişahların hükümdar oldukları dönemlere göre bölümlere ayrılmıştır (Nurdoğan, 2016).

II. Meşrutiyet'in ilanının ardından başta ders programları ve müfredatta köklü bir değişiklik yapılmamış olsa da meşrutiyet siyasal bir değer olarak aktarılmıştır. 31 Mart olayından sonra II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesiyle, o dönemin bir istibdat dönemi olduğu ders kitaplarında anlatılmaya başlanmıştır. 31 Mart olayından ise meşrutiyete karşı yapılmış “şeriatçı ve gerici bir ayaklanma” olarak söz edilmiştir (Şimşek & Yazıcı, 2013). II. Abdülhamid'i ve eski rejimi öven ifadeler derhal ders kitaplarından çıkartılmış, yerine meşrutiyeti öven ifadeler koyulmuştur (Doğan, 1994). II. Meşrutiyet Dönemi'ne kadar kitaplarda padişahlara dair bir eleştiri bulunmazken (Nurdoğan, 2016) bu dönemde durum değişmiş ve II. Abdülhamid ve onun yönetimi eleştiriye maruz bırakılmıştır. İncelemiş olduğumuz kitapta da yazar kendisini sürgüne göndermiş olan II. Abdülhamid hakkında ağır eleştirilerde bulunmuştur. Hatta kitapta, II. Abdülhamid'in ismini taşıyan bir başlık dahi kullanmamıştır.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde yazılan ders kitaplarında II. Abdülhamid döneminde eğitimde yaşanan canlılıktan bahsedilmemiş bilakis bu dönemde tarih derslerinin bütünüyle yasaklanıp fikir açacak kitapların okutulmadığından söz edilmiştir. Lakin tarih derslerinin

kısıtlanma sebebi Fransız İhtilali'yle ortaya çıkan milliyetçiliğin öğrenciler arasında yayılmaya başlaması olmuştur (Kazkaldıran, 2019).

II. Meşrutiyet Dönemi'nde okullarda, birinci sınıf dışında tüm sınıflarda tarih dersi görülmektedir. Bu dönemde yazılan tarih-i Osmaniler genel itibariyle Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan önce başlatılmıştır. Öncelikle eski Türklerden bahsedilmiş sonrasında Osmanlı'ya geçilmiştir. Ertuğrul Gazi ve Selçuklular arasındaki münasebetten de bahsedildikten sonra sırasıyla Osmanlı padişahları ve dönemlerinde gerçekleşen önemli olaylar ve önemli şahıslar anlatılmıştır.

Önceleri ibtidai mekteplerin programlarında tarih derslerine daha az yer verilirken bu dönemle beraber ders sayılarının arttığı görülmektedir. Eskiden haftada iki ders saati olan tarih dersi kademeli olarak arttırılmış, beş, altı ve sekiz ders saatine yükseltilmiştir. Önceden, öğrenciler 84 saat tarih dersi görerek ibtidai mekteplerden mezun olurlarken, yapılan değişikliklerden sonra en az 210 en çok 420 ders saati tarih eğitiminden sonra mezun olmuşlardır (Cabalar, 2019).

Genel olarak II. Meşrutiyet Dönemi'nde yazılmış ders kitaplarına bakılacak olursa;

- Saltanat övücülüğüne son verilmiştir
 - İmparatorluğun “Türk” karakteri ön plana çıkarılmıştır
 - Batı ve Doğu dünyası arasındaki bağlantı kurulmuştur
 - Öğrencilere Orta Asya sevgisi kazandırılmaya çalışılmıştır
 - Ülkedeki azınlıkların niyet ve düşüncelerine dikkat çekilmiştir
 - Yeni yetişen nesle iyimser bir bakış açısı kazandırılmak istenmiştir
 - Türkçülük fikri ön plana çıkarılmıştır
 - Dünya tarihiyle ilgili konular ilkokuldan itibaren işlenmeye başlanmıştır
- (Nurdoğan, 2014).

4.5.1. Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati 15 Ekim 1913

II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte eğitim alanında çeşitli iyileştirme çalışmaları yapılmış, ülke çapında eğitim alanındaki eksiklikler tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde 6 Ekim 1913'te (23 Eylül 1329) Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati kabul edilmiş 15 Ekim 1913'te yasalaşmıştır. 101 maddeden oluşan geçici ilköğretim kanunu, her ne kadar adı geçici olsa da bazı değişiklikler yapılarak 1961 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Batır, 2014).

Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati'ne göre, ilköğretim zorunlu ve devlet okullarında parasızdır. Bu eğitim istenirse devlet okullarında, istenirse özel okullarda veya aile tarafından yahut özel öğretmen tutularak verilebilir. Geçici kanunda özel eğitime ihtiyacı olan çocuklara da değinilmiş ve bunun için daha sonra bir nizamname yapılacağı belirtilmiştir. Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati'ne göre ilköğretim:

- Ana mektepleri ve sıbyan sınıfları,
- Mekteb-i iptidaiye
- El işleri ve ihtiraf mekteplerinden oluşmaktadır.

Bu kanuna göre her mahalle ve köyde ibtidai mektep bulunmalıdır. Eğitim süresi kırk iki haftadır. Bir sınıfta elliden fazla öğrenci bulunmamalıdır. Sınıflar aydınlık ve sıhhi olmalı ayrıca öğrenci sayısına uygun genişlikte olmalıdır (Düstur, İkinci Tertip, 1289).

Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati ile ilköğretimde yeni bir yapılanmaya gidilmiş ve ibtidai mektepler ile rüşdiye mektepleri birleştirilerek süresi altı yıla çıkarılmıştır. Yeni ibtidaiyelerin ismi, Mekatib-i İbtidaiye-i Umumiye olmuştur. Bu yeni yapılanmada ilköğretim, her biri ikişer yıldan oluşmak üzere devre-i ulâ, devre-i mutavassıta ve devre-i âliye olarak üç kısma ayrılmıştır (F. Demirel, 2012).

- Devre-i ibtidaiye: Yedi ve sekiz yaşındaki çocuklara mahsustur,
- Devre-i vasatiyye: Dokuz ve on yaşındaki çocuklara mahsustur,

- Devre-i âliye: On bir ve on iki yaşındaki çocuklara mahsustur.

Beş-altı yaşındaki çocukların sayısı yirmiye geçerse orada bir sıbyan sınıfı kurulacaktır.

Bu kanuna göre ibtidai mekteplerde okutulacak dersler şöyle sıralanabilir:

- Kur'an-ı Kerim (Müslüman çocuklara mahsus).
- Malumat-ı Diniye (Gayrimüslim çocuklara kendi dinleri gösterilecektir).
- Kıraat ve Hatt.
- Lisan-ı Osmani.
- Hesap, Hendese.
- Coğrafya, bilhassa Osmanlı coğrafyası.
- Tarih, bilhassa Osmanlı tarihi.
- Dürus-ı Eşya.
- Malumat-ı Tabiiye ve Tatbikatı, Hıfzıssıhha.
- Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye ve İktisadiye.
- El işleri ve Resim.
- Gına (İlahi ve dini manzumeler).
- Terbiye-i Bedeniye ve Mektep oyunları.
- Talim-i Askeri (Erkek çocuklar için).
- İdare-i Beytiyye ve Dikiş İşleri (Kız çocuklar için) (Düstur, İkinci Tertip, 1289).

İlköğretim okullarının bütün ihtiyaçları gibi kitap ihtiyaçlarının da halk tarafından karşılanacağı hem Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde hem de Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati'nde belirtilmiş olsa da Maarif Nezareti bu konuda vilayet ayrımı yapmadan önemli yardımlarda bulunmuştur (Nurdoğan, 2016).

Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati, bunların dışında, çocukların okula devamları, verilecek ödül ve cezalar, ilköğretim yaşı geçmiş olan çocuklar için açılacak olan sınıflar, okulların teftişi, Tedrisat-ı İbtidaiye memur heyetleri ve bunların vazifeleri, talim heyetleri ve bunlarla ilgili işlemler, Tedrisat-ı İbtidaiye'nin mali yapısı gibi konulara da değinmiştir (Çam, 2019).

4.5.2.1914 Mekatib-i İbtidaiye Müfredatında Tarih Dersleri

II. Meşrutiyet Dönemi ile birlikte tarih öğretimi bir amaç olmaktan çıkarılmış, bir araç olarak kullanılarak öğrenciye vatanını, milletini sevdirmeye ve geçmişten bir ders çıkarmasını sağlamaya çalışılmıştır (Türk, 2013). 1913 senesinde hazırlanıp 1914 senesinde yayımlanmış (Aslan, 2011) olan ibtidai mektep öğretim programına göre tarih dersleri;

- Devre-i ulada, 1. sınıf ve 2. sınıflarda ayrıca bir tarih dersi bulunmayıp kıraat dersleri arasında İslam, Türk ve Osmanlı tarihindeki önemli şahsiyetler hakkında menkıbeler şeklinde yer almıştır.
- Devre-i mutavassıtada, haftada bir ders saati olmak üzere 1. ve 2. sınıflarda muhtasar tarih-i Osmani dersi gösterilecektir. 1. sınıfta eski Türklerden kısaca bahsettikten sonra Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve II. Osman dönemine kadar olan Osmanlı tarihi anlatılacak, 2. sınıfta II. Osman'dan itibaren Trablusgarp Savaşı ve Balkan Muharebeleri'ne kadar olan kısım anlatılacaktır.
- Devre-i aliyede, muhtasar tarih-i medeniyet ve kurun-u cedide adı altında umumi tarih okutulacaktır. 1. sınıfta Mısırlılar, Fenikeliler, Asuriler, Keldaniler, İraniler, Hititler, Türkler, Beni İsrail, Yunaniler, Kavimler Göçü, Feodalite, Haçlı Seferleri gibi önemli gelişmeler anlatılmıştır. 2. sınıf ise muhtasar kurun-u cedide tarihine ayrılmıştır. Türklerin İslamiyet'e hizmetleri, Amerika'nın keşfi, Yeni Çağ'da yapılan keşif ve icatlar, Batı dünyasında

meydana gelen bilimsel, tarihsel olaylar, Napolyon'un Mısır'ı işgali, Osmanlı medeniyeti gibi konular anlatılmıştır (Çam, 2019).

Aşağıda 1914 yılındaki müfredat programında devre-i mutavassıtada tarih-i Osmani dersinde işlenecek konular ile Çocuklara Tarih-i Osmani kitabının içerikleri karşılaştırılmıştır. Buna göre söz konusu kitabın döneminin müfredat programına uygun olduğu görülmüştür.

<u>Müfredat Programı İçeriği</u>	<u>Çocuklara Tarih-i Osmani'nin İçeriği</u>
<u>Devre-i Mutavassıta 1. Sınıf</u>	<u>Devre-i Mutavassıta 1. Sınıf</u>
Devlet-i Osmaniye'nin tesisinden mukaddim eski Türklerin ahval-i tarihiyesi, asar ve abidat-ı medeniyesi hakkında malumat-ı mücmele	Tarih-i Osmani – Eski Türkler
Ertuğrul Gazi – Selçuk padişahlarıyla münasebeti	Ertuğrul Gazi
Sultan Osman	Sultan Osman
İstiklal-i Osmani	299 İstiklal-i Osmani
Sultan Osman'ın fütuhâtı	-
Sultan Orhan ve fütuhâtı	Sultan Orhan
Yeniçiler: teşkilat, kıyafet, esliha	Teşkilat
Rumeli'ye mürur	Rumeli'ye mürur
Sultan Murat Hüdavendigâr: Sırpsındığı Muharebesi	Sultan Murad Hüdavendigâr, Sırpsındığı
Edirne'nin fethi	-
Bulgaristan'ın fethi	-
Birinci Kosova Muharebesi	Birinci Kosova Muharebesi
Sultan Yıldırım Bayezid	Sultan Yıldırım Bayezid

Niğbolu Muharebesi	Niğbolu Muharebesi
Timurlenk ve Ankara Vakası	Timurlenk
Fasıla-i Saltanat	Fasıla-i Saltanat
Çelebi Sultan Mehmed	Çelebi Sultan Mehmed
Sultan Murad-1 Sani: Varna ve İkinci	Sultan Murad-1 Sani Varna
Kosova Muharebeleri	Muharebesi
Fatih Sultan Mehmed: İstanbul'un fethi	İkinci Kosova Muharebesi Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'un
Yunanistan'ın zaptı	Fethi
-	-
-	Otlukbeli Muharebesi
-	Sultan Bayezid-i Sani
Sultan Selim-i Evvelin Çaldıran ve Mısır seferleri	Yavuz Sultan Selim – Mısır Meselesi
Hilafet-i İslamiye'nin selatin el	-
Osman haziratına intikali	
Sultan Süleyman Kanuni'nin Belgrad, Rodos, Mohaç seferleri	Kanuni Sultan Süleyman, Rodos, Mohaç ve Bağdat seferleri
Şarlken ve Birinci Fransuva	-
Viyana Muhasarası	Viyana Muhasarası
Barbaros Hayrettin Paşa	Barbaros Hayrettin Paşa
Turgut Reis	-
-	Sultan Selim-i Sani
Sultan Murad-1 Salis	Sultan Murad-1 Salis
Sokullu Mehmet Paşa	-

Özdemiroğlu Osman Paşa	-
Avusturya Seferi	-
Sultan Mehmed-i Salis : Eğri Seferi	Sultan Mehmed-i Salis, Eğri Sefer
Kanije Muhasarası ve Tiryaki Hasan Paşa	Kanije Muhasarası ve Tiryaki Hasan Paşa
Sultan Ahmed-i Evvel	Sultan Ahmed-i Evvel
Zitvatorok Muahedenamesi Muharebeleri (Mekteb-i İptidaiye Ders Müfredatı, 1329, s. 16-22).	Zitvatorok Muahedenamesi
-	Anadolu Ahvali (Saru, 1331, s. 4-56).

<u>Müfredat Programı İçeriği</u>	<u>Çocuklara Tarih-i Osmani'nin İçeriği</u>
<u>Devre-i Mutavassıta 2. Sınıf</u>	<u>Devre-i Mutavassıta 2. Sınıf</u>
Sultan Osman-1 Sani: şhadeti	Sultan Osman-1 Sani
-	Birinci Sultan Mustafa
Sultan Murad-1 Rabi: Revan ve Bağdat seferleri	Sultan Murad-1 Rabi
Sultan İbrahim	Sultan İbrahim Han
Sultan Mehmed-i Rabi: Köprülü Mehmed Köprülü Fazıl Ahmed Paşa	Avcı Sultan Mehmed-i Rabi, Köprülü Mehmed Paşa
Köprülü Fazıl Ahmed Paşa	Fazıl Ahmed Paşa
Girit'in fethi	-
Merzifoni Kara Mustafa Paşa: Viyana'nın İkinci Muhasarası	Merzifoni Kara Mustafa Paşa
Avusturya Seferi	Avusturya Sefer-i Tavili

Sultan Ahmed-i Sani: Fazıl Mustafa Paşa ve Selanikmeyn Muharebesi	Sultan Ahmed-i Sani, Fazıl Mustafa Paşa
Sultan Mustafa-i Sani ve Karlofça Muahedenamesi	Sultan Mustafa-i Sani
Edirne Vakası	Edirne Vakası
Sultan Ahmed-i Salis: Baltacı Mehmed Paşa ve Koca Petro	Sultan Ahmed-i Salis, Büyük Petro ve Baltacı Mehmed Paşa
Damat İbrahim Paşa	Damat İbrahim Paşa
Sultan Mahmud-u Evvel: 1148 Seferi	Sultan Mahmud-u Evvel: 1148 Seferi
Sultan Mustafa-i Salis: 1182 Seferi	Mustafa-i Salis: 1182 Seferi
Abdülhamid-i Evvel: Kaynarca Muahedenamesi	Abdülhamid-i Evvel: Kaynarca Muahedenamesi
Sultan Selim-i Salis: Nizam-ı Cedit	Sultan Selim-i Salis
Napolyon'un Mısır'ı İstilas	Napolyon'un Mısır'ı İstilas
Napolyon'un Akka'yı Muhasarası ve Cezzar Ahmed Paşa	Akka Muhasarası
Mısır'ın istirdadı	Mısır'ın istirdadı
Sultan Selim-i Salisin şehadeti ve Alemdar Mustafa Paşa	Selim-i Salis, Alemdar Mustafa Paşa
Sultan Mahmud-u Sani ve Vakay-i Hayriye	Sultan Mahmud-u Sani, Vakay-i Hayriye
-	Tepedelenli Ali Paşa
Yunanistan İstiklali	Yunanistan Meselesi
Mısır Meselesi	Mısır Meselesi – Sultan Mahmud
Mustafa Reşit Paşa	Mustafa Reşit Paşa

Sultan Abdülmecid ve Tanzimat-1 Hayriye	Sultan Abdülmecid, Tanzimat-1 Hayriye
Kırım Seferi	Kırım Seferi
Silistre Muhasarası	Silistre Muhasarası
Sultan Abdülaziz ve Sultan Murad-1	Sultan Abdülaziz, Sultan Murad-1 Hamse
Hamse	
Sultan Abdülhamid-i Sani	-
Son Rus Seferi	Osmanlı-Rus Muharebeleri
Plevne Muhasarası ve Gazi Osman Paşa	Gazi Osman Paşa
Devre-i istibdat	Devre-i istibdat
Hürriyet mücahedeleri	Hürriyet mücahedeleri
10 Temmuz	İlan-1 Hürriyet
Trablus ve Balkan Muharebeleri (Mekteb-i	Trablus Muharebesi, Balkan
İptidaiye Ders Müfredatı, 1329, s. 16-22).	Muharebeleri
-	Hakanımız (Saru,1331, s. 59-116).

4.5.3.II. Meşrutiyet Dönemi'nde Sistemi Etkileyen Düşünceler

19. yüzyılda, imparatorluğu içinde bulunduğu sıkıntılı durumlardan kurtarabilmek adına aydın kesim tarafından birtakım fikirselsel tartışmalar olmuştur. Bu düşünce farklılıklarından fikir akımları doğmuştur. II. Meşrutiyet Dönemi'nde tarih dersinde okutulacak ders kitapları oluşturulurken de bu fikir akımlarının izlerini çokça görmek mümkündür.

II. Meşrutiyet'in ilanıyla yeni bir dönem başlamıştır ve bu yeni dönem, suskun ve durgun geçen mutlakiyet döneminin aksine bir sorgulama dönemi olarak adlandırılabilir. Bu sorgulama daha çok aydın kesimde yaşanmış olsa da gazete ve dergiler aracılığıyla halka da yansımıştır (Batır, 2014).

II. Meşrutiyet Dönemi'nde etkili olan fikir akımları şunlardır; Osmanlılık, Türkçülük, İslamcılık, Batıcılık. Bu fikir akımları değişimin nasıl olacağına karşı takındıkları tavırlar açısından birbirlerinden ayrılırlar. İslamcılık düşüncesini savunanlar, Batı tarzı değişime karşı çıkmışlardır. Batıcılık ve Türkçülük düşüncesinin savunanları ise köklü bir değişim olması gerektiğini savunmuşlardır (Acar, 2019).

4.5.3.1. Osmanlılık. Osmanlılık fikri Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren var olmuştur. Tanzimat Dönemi'nde tekrardan etkili olan Osmanlılık fikri Balkan Savaşları'na dek varlığını sürdürmüştür. Birçok farklı milletten oluşan Osmanlı İmparatorluğu için son derece cazip bir düşünce akımıdır. Bu düşünce akımında bir Osmanlı insan tipi oluşturulmak istenmiştir. Bunun ülke insanlarını bir arada tutacağı ve böylelikle siyasi birliğin sürdürülebileceği düşünülmüştür (Akyüz, 2013).

Fransız İhtilali ile ortaya çıkan milliyetçilik fikrini benimseyerek Osmanlı Devleti'nden ayrılmayı isteyen etnik gruplara bir "Osmanlı Milleti" oluşturmak adına çeşitli haklar tanınmıştır (Acar, 2019). II. Mahmud, milliyetçi ayaklanmalar ve dış güçlerin baskıları karşısında ülkeyi bir arada tutabilmek adına "Ben tebaamın Müslüman'ını camide, Hristiyan'ını kilisede, Musevi'sini havrada fark ederim. Aralarında başka bir gûna fark yoktur. Cümlesi hakkındaki muhabbet ve adaletim kavîdir ve hepsi hakiki evlâdımdır." diyerek bir Osmanlılık vurgusu yapmıştır. Sonrasında tahta geçen Abdülmecid de bu durumu Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nda resmileştirmiş ve hangi din ve mezhepten olursa olsun bütün tebaasına can, mal, ırz ve namus güvenliği teminatı vermiştir. Yine buna yönelik çalışmalar devam etmiş ve 1856 yılında Islahat Fermanı ilan edilmiştir. Islahat Fermanı ile Müslüman halk ve gayrimüslim halk eşitliği, birliği, beraberliği sağlanmaya çalışılmıştır. Ferman genel olarak gayrimüslim tebaa tarafından sevinçle karşılanırsa da içlerinden tepkili olanlar da çıkmıştır (Çam, 2019).

23 Aralık 1876'da yürürlüğe giren Kanun-i Esasi ile Meclis-i Umumi adında bir parlamento kurulmuştur ve bu parlamento ayan ve mebusan olmak üzere iki meclisten oluşmuştur (Akyıldız, 2003). Osmanlılık fikrine uygun olarak açılan “Mebusan Meclisi”nde gayrimüslim tebaaya da kendilerini burada temsil etme hakkı tanınmıştır (Acar 2019). Balkan Savaşları'ndan sonra ulusçuluğun önemi anlaşılmış ve ders kitaplarında artık Türklük, Türkçülük kavramları daha çok yer almaya başlamıştır (Şimşek & Yazıcı, 2013).

4.5.3.2. Türkçülük. Fransız İhtilali'yle ortaya çıkmış olan milliyetçilik fikri Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bütün etnik unsurları etkisi altına almıştır. Türkler uzun süre bu milliyetçilik düşüncesinden uzak kalmış olsa da zamanla milliyetçilik fikri onlarda da etkisini göstermiştir (Çam, 2019).

II. Meşrutiyet'in ilanıyla etki alanı artan Türkçülük fikri bundan daha öncelere dayanmaktadır. Kültürel Türkçülük II. Abdülhamid döneminde hız kazanmıştır (Hanioglu, 2012). Fakat İslamcı bir politika izleyen yönetim tarafından sekteye uğramıştır. Sade bir Türkçe ile yazılmış olan makalelerin yayımlanmasına izin verilmemiştir (Çam, 2019).

Balkan Savaşları hezimetinden sonra bu durumdan üzüntü duyanların yalnızca Müslüman Türkler olması da Türkçülük fikrinin etkili olmasını sağlamıştır. Böylelikle Türkçülük ideolojisi canlanmaya başlamış ve tabii bu da ders kitaplarına yansımıştır. Artık ülkenin kurtuluşu ittifad-ı anasırda değil Türkçülük fikrinin yayılmasında aranmıştır. Osmanlılık fikrinde ırk ayrımı yapılmazken Türkçülükte bol bol Türk ırkının fazileti anlatılmaktadır. Bu döneme kadar Müslim-gayrimüslim ayrımı yapılmazken artık olay hilal-haç mücadelesine dönmüştür (Doğan, 1994).

Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Mehmet Emin Yurdakul, Fuat Köprülü, Ali Suavi ve Mahmut Celaleddin Paşa bu fikir akımının önde gelen isimleri olarak sayılabilir (Acar, 2019).

1913 yılında çıkarılan Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkatı'nın daha çok Türkçü bir kimlik taşıması da Türkçülük fikir akımının eğitim alanında bu derece etkili olmasına sebep olmuştur (Batır, 2014).

4.5.3.3. Batıcılık. Devletin kurtuluşunun topyekûn Batı'ya benzemekte olduğunu savunan fikir akımıdır. Bu fikir akımının en önemli temsilcileri Abdullah Cevdet, Kılıçzade Hakkı ve Celal Nuri'dir. Batıcı görüşe sahip kişiler temel meselenin “Asyai kafalar” ın Batılılaştırılması olduğunu savunmuşlardır (Hanioğlu, 1992). Batıcılık fikir akımı, eğitimin laik olması gerektiğini söyler lakin dine dayalı bir toplumda laik eğitim sağlamak çok da mümkün olmamıştır (Batır, 2014).

Batıcılık fikir akımını savunanlar da İlimli Batıcılar ve Aşırı Batıcılar olarak ikiye ayrılmıştır. İlimli Batıcılığın en önemli temsilcisi Celal Nuri'dir. Celal Nuri, uygarlığın teknik uygarlık ve gerçek uygarlık olarak iki tür olduğunu, Batı'nın teknik uygarlığın zirvesine çıktığını fakat gerçek uygarlığa erişemediğini, İslam'ın ise gerçekte üstün olduğu kısımda Batı'yı kopyalamasının yanlış olduğunu söyler.

Aşırı Batıcılar Osmanlı toplumunun daha fazla Batılılaşması gerektiğini söyler. Hatta öyle ki Aşırı Batıcılığın temsilcisi olan Abdullah Cevdet “Bir ikinci medeniyet yoktur, medeniyet Avrupa medeniyetidir, bunu gülü ile diken ile kabul etmek mecburidir.” demiştir. Dönemin önemli isimlerinden olan Satı Bey ve Tevfik Fikret de Batıcılığı savunmuşlardır (Batır, 2014).

Batıcılık fikir akımı II. Meşrutiyet Dönemi'nde sistematik hale getirilerek daha kapsamlı ve etkili olmuştur. Dönemin iktidarı olan İttihat ve Terakki Fırkası tarafından da olumlu karşılanmıştır (Hanioğlu, 1992).

4.5.3.4.İslamcılık. İslamcılık fikir akımı, İslamiyet’i her alanda hakim kılarak Müslümanları çağdaşlaştırma, İslam dünyasını Batı hakimiyetinden ve geri kalmışlıktan kurtarma olarak tanımlanabilir.

İslamcılık, II. Abdülhamid’in iktidara geçtiği dönemde henüz teşekkül halindeydi. Lakin padişahın uygulamalarından dolayı İslamcılık ideolojik bir fikir hareketi şeklinde gelişimini devam ettirememiştir. Yalnızca devletin bütünlüğünü sürdürebilmek adına bir araç işlevi görmüştür (Özcan, 2001).

İslamcı görüş de ılımlı İslamcılar ve muhafazakâr İslamcılar olarak ikiye ayrılmaktadır. İlimli İslamcılar bilim ve teknolojinin batıdan alınabileceğini, bunların ilerlemesine İslam dininin hiçbir engel teşkil etmeyeceğini savunurken muhafazakâr İslamcılar ise devletin içinde bulunduğu durumun dinden uzaklaşmaktan kaynaklandığını savunmuş ve Batı’yı her konuda reddetmiştir. Eğitimde, akla ve bilime yer vermeyen, sadece din eğitimi verilip güzel Kur’an-ı Kerim okunmasını hedefleyen, yeniliğe ve değişime kapalı bir görüş savunmuştur (Batır, 2014).

Mehmed Akif Ersoy, Cemaleddin Afgani, Ahmet Hamdi Akseki, Said Halim Paşa ve Mehmed Şemseddin Günaltay İslamcı fikir akımının önemli temsilcileridir. İslamcı fikir akımının öne sürdüğü İslam Birliği fikri, Arnavut ve Arap isyanlarıyla birlikte gerçeklikten uzaklaşmıştır (Acar, 2019).

4.6. İhsan Şerif Saru’nun Hayatına Genel Bir Bakış

Mehmed İhsan, hicri 1283 yılı Receb ayında, miladi 1866 yılı Kasım ya da Aralık ayında İstanbul’un Kadırga semtinde dünyaya gelmiştir. Babası, Sultan Abdülmecid döneminde Hazine-i Hümayun Kethüdalığı ve Meclis-i Vala-yı Ahkam-ı Adliye üyeliği yapmış olan Mehmed Şerif Efendi’dir. Annesi Rengigül Hanım’dır.

İhsan Şerif¹, küçük yaşta, zamanında babasının da öğrenim görmüş olduğu Enderun Okulu'nda yatılı olarak okumuştur. Enderun Okulu'ndaki ilk öğreniminden sonra Askeri Tıbbiye Okulu'na gitmiştir. O zamanki ismi ile Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane altı yıllık bir eğitim vermekte idi. Lakin İhsan Şerif beşinci senesinde Mekteb-i Tıbbiye-i Şahanedan ayrılmıştır.

Okuldan ayrıldıktan sonra ağabeyi Mehmed Emin Bey aracılığı ile 1886 senesinde İkinci Belediye Dairesi Hendesehane Kâtipliğine tayin edilmiştir. İlk memuriyeti oldukça kısa sürmüştür. Buradan istifa ettikten sonra Bab-ı Seraskeri (Savunma Bakanlığı) Muhasebat Dairesine mütercim olarak tayin edilmiştir. Sonrasında “Muhasebat Dairesi Şube-i mahsusuna” bağlı olarak Ceride-i Askeriye adıyla yayınlanan resmi dergi muharrir ve mütercimliğinde vazifelendirilmiştir. Bu görevi Urfa'ya sürüldüğü zamana kadar devam etmiştir.

İhsan Şerif, askeriyedeki görevine devam etmek ve ara sıra muharrirlik ve mütercimlik yapmanın dışında 1889 yılında riyaziyeci Nadir'in Nümune-i Terakki İdadisi ismindeki hususi okulunda tarih öğretmeni olmuştur. Önceleri ek görev olarak başladığı tarih öğretmenliği vazifesi zamanla onun temel mesleği olmuştur. İhsan Şerif, Nümune-i Terakkiye girdikten kısa bir süre sonra Elagül isminde bir hanımla evlenmiştir (Saru, 1970).

İhsan Şerif, II. Abdülhamid'i tahttan indirip ülkede meşrutiyet idaresi kurmak ve anayasayı hakim kılmak gibi çok tehlikeli bir dava peşinde koşan gizli bir kurumun (İttihat ve Terakki) faal üyesi idi.

1896 yılında Bab-ı Ali'ye yönelik olarak bir baskın planı hazırlanmıştır. Bu plana göre Meclis-i Vükela toplantıdayken Bab-ı Ali basılacak ve Sultan Abdülhamid tahttan indirilerek yerine V. Murad padişah olacaktı.

¹ Askeri Tıbbiye'de öğrencilerin isimlerinin sonuna baba ismini koymaları bir gelenek halini almıştır. İhsan Şerif de orada aldığı bu ismi ömrünün sonuna kadar kullanmıştır (Saru, 1970).

İhsan Şerif bu saltanat darbesinde görevli olduğunu kendisi dile getirmiştir. Bu baskında onun görevi, Bab-ı Ali basıldığı sırada, bir elinde Kur'an-ı Kerim, öbür elinde bayrak olduğu halde, kalabalığa karışıp halkı galeyana getirerek harekete katılmalarını sağlamaktır. Lakin bu planlananların hiçbiri gerçekleşmemiş ve girişim içeriden vurularak yıkılmıştır. Cemiyet bir vuruşta darmadağın olmuştur (Saru, 1970).

Mehmed Nadir Vakası olarak adlandırılan (Ata, 2014) bu olaydan sonra İhsan Şerif için sürgün faslı başlamıştır. Saru, bu olay neticesinde sürgüne gönderilen birçok kişiden sadece biridir (Saru, 1970).

İhsan Şerif Urfa'ya sürüldüğünde otuz yaşındaydı. Burada Urfa Rüşdiye Okulu Başöğretmenliği vazifesinde görevlendirildi. On iki yılını Urfa'da sürgünde geçirdikten sonra 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı ile ailesiyle birlikte İstanbul'a geri dönmüştür. Uygun bir iş bulana kadar istemese de sürgüne gitmeden önce vazife yapmakta olduğu Serasker Kapısında çalışmaya başlamış ve kısa bir süre sonra mümeyyiz olmuştur. Sonrasında kısa sürelerde mütercimlik ve başyazarlığın ardında Numune-i Terakki İdadisine tarih öğretmeni olarak atanmıştır. Burada da kısa bir süre çalıştıktan sonra Darulmuallimine tarih öğretmeni olarak atanmış ve yirmi beş yıl gibi bir süre vazifesinin başında kalmıştır (Saru, 1970).

İhsan Şerif bu sıralarda ibtidai mektepler için bir seri tarih kitabı yazmıştır. Bu kitaplar çok beğenilince yıllarca tekrar tekrar basılmıştır (Saru, 1970). Yazdığı kitaplardan biri de tez konumuzu oluşturan "Çocuklara Tarih-i Osmani" adlı kitaptır.

1939 yılına gelindiğinde 73 yaşında olan İhsan Şerif Saru'nun sağlık durumu gitgide kötüleşmiş ve 15 Mayıs 1939'da Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur (Saru, 1970).

4.6.1.İhsan Şerif Saru'nun Eserleri

İhsan Şerif, Çocuklara Tarih-i Osmani, Birinci Kısım, Devre-i Mutavasita, 1.Sınıf, İstanbul 1331 (Rumi), 1915 (Miladi), Kanaat Matbaası, 1-56

İhsan Şerif, Çocuklara Tarih-i Osmanî, Birinci Kısım, Devre-i Mutavasita, 2.Sınıf, İstanbul 1338 (Rumi), 1922 (Miladi), Kanaat Matbaası, 55

İhsan Şerif, Çocuklara Tarih-İ Umumi, Birinci Kısım, Karun-ı Ulâ ve Vustâ, İstanbul 1331 (Rumi), 1915 (Miladi), Kanaat Matbaası, 120

İhsan Şerif, Çocuklara Tarih-İ Umumi, İkinci Kısım, Karun-ı Cedîde, İstanbul 1336 (Rumi), 1918 (Miladi), Kanaat Matbaası, 120

İhsan Şerif, Makbet, 4.-5.Sınıf, İstanbul 1926, Orhaniye-Âmedi Matbaası

İhsan Şerif, Çocuklara Tarih Dersleri-İslam ve Osmanlı Büyükleri, İstanbul 1334 (Rumi), 1918 (Miladi), Kanat Matbaası, 64

İhsan Şerif, Mektubât, Mekatib-i İbtidaiye devre-i Mutavassita 1.Sene, İstanbul, 1331 (Rumi) 1915 (Miladi), Kanaat Matbaası, 56

İhsan Şerif, Tarihte İlk Adım, Birinci Kısım, İstanbul, 1335 (Rumi), 1915 (Miladi), Matbaa-i Âmire, 69

İhsan Şerif, Mektubât-ı Mektubî, Mekatib-i İbtidaiyenin Devre-i Mutavassita Birinci Sınıfları İçin, İstanbul,1334 (Rumi), 1918 (Miladi), Kanaat Matbaası, 48

İhsan Şerif, Mektubât-ı Sırrı Paşa, İstanbul, 1335 (Rumi) 1915 (Miladi), Matbaâ-i Âmire 3.Kısım

İhsan Şerif, Cumhuriyette Tarih, İlk Mektep Dördüncü Sınıf, İstanbul, 1927-1928, Türk Matbaası,127

İhsan Şerif, Cumhuriyet Çocuklarına Tarih Dersleri, İlk Mektep Beşinci Sınıf, İstanbul, 1926, Amedî Matbaası, 123.

İhsan Şerif, “Mithat Paşa-Sanayi Mektepleri”, İstanbul, Tedrisat Mecmuası, İstanbul, Cilt;5, Sayı:30 (20.05.1915), 65-68.

İhsan Şerif, “Evkaf-I İslamiye Müzesi”, Tedrisat Mecmuası, İstanbul, Sayı:26 (28.06.1914), 287-290.

İhsan Şerif, “Kadınlarımızda Atâş-ı İrfan-I”, İctihad, İstanbul, Sayı:92-93 (19.02.1914), 2058-2061.

İhsan Şerif, “Kadınlarımızda Atâş-ı İrfan-II”, İctihad, İstanbul, Sayı: 94 (05.03 1914), 2108-2110.

İhsan Şerif, “Darülfünun’daki Hanımların İmtihanları Dolayısıyla”, Tedrisat Mecmuası, İstanbul, Cilt:4, Sayı:27 (20.07.1914), 368-369.

İhsan Şerif, “Tarihi Yaramazlıklarımız-Yarının Muallim ve Muallimelerine”, Tedrisat Mecmuası, İstanbul, Cilt:4, Sayı: 23, (28.02.1914), 170-172.

İhsan Şerif, “Müzeyi Hümâyün’da Bir Ders”, Tedrisat Mecmuası, İstanbul, Cilt: 4, Sayı: 24 (22.04.1912), 210-212.

İhsan Şerif, “Padişahların Sözü, Sözlerin Padişahıdır”, Tedrisat Mecmuası, İstanbul, Cilt:6, Sayı:35 (20.05.1916), 250-254.

İhsan Şerif, “Gedik Ahmet Paşa”, Tedrisat Mecmuası, İstanbul, Cilt:5, Sayı:32 (20.02.1916), 139-143.

İhsan Şerif, “Timurlenk”, Tedrisat Mecmuası, İstanbul, Cilt:4, Sayı:22 (22.01.1914), 129-132. (Sinan, 2020).

4.7. Çocuklara Tarih-i Osmani’nin Analizi

4.7.1.Eserin Şekil Açısından Değerlendirilmesi

Araştırmaya konu olan kitap Çocuklara Tarih-i Osmani, İhsan Şerif tarafından Rumi 1331 (M. 1915) yılında ibtidai mekteplerin devre-i mutavassıta kısmında okutulmak üzere yazılmış bir Osmanlı tarihi ders kitabıdır. 29 Nisan Çarşamba 1331 (M. 12 Mayıs 1915) tarihinde basılmış olan kitabın dış kapağına ulaşılammıştır. Eser, ilki devre-i mutavassıtanın birinci sınıfında, diğeri ikinci sınıfında okutulmak üzere, birbirini takip eden iki kitaptan oluşmaktadır. Kitabın iç kapağında geçen;

“Mekteb-i ibtidaiyenin devre-i mutavassıta birinci sınıflarında tedaris olunmak üzere bilmüsabaka birinci derecede kabul edilmiştir” (Saru, 1331) cümlesinden tarih-i Osmani dersi için yazdırılan birden çok kitap arasından, müsabaka yoluyla, birincilik olarak kabul edildiğini anlıyoruz.

Yine iç kapakta yer alan bilgilerden kitabın Kanaat Kütüphanesi tarafından İstanbul’da basılmış olduğunu görüyoruz. Söz konusu kitap, kapak, giriş, konu anlatım ve padişaha övgü bölümü de dâhil olmak üzere 116 sayfadan oluşmaktadır. Fihrist bölümü bulunmamaktadır. Kitabın sonunda Kanaat Kütüphanesi tarafından neşr olunan, yeni mektep kitaplarının fiyat cetveli bulunmaktadır. Bu fiyat cetveline göre incelemiş olduğumuz ders kitabının fiyatı dört kuruştur.

İncelenen baskı eserin ilk baskısı olup 1331 yılında yazılmıştır. 1334 yılında üçüncü baskısı, 1338 yılında dördüncü baskısı yapılmıştır. İlk baskı ile karşılaştırıldığında diğer baskıların çok küçük farklar dışında neredeyse ilk baskının aynısı olduğu görülmüştür. İkinci baskıya ulaşamamıştır.

İhsan Şerif Bey eserin iç kapağının ardından, ön söz mahiyetinde bir yazı yazmıştır. “Muallim ve mürebbilere ve herkese” (Saru, 1331, s. 3) hitabıyla görüşlerini dile getirmiş, milli tarih ve milli terbiyenin önemine değinmiştir. “Küçüklere kitap yazmak demek, büyük kitapların hacmini küçültmek demek değildir. Belki kabiliyet-i idrak-ı nazar dikkate alınarak, çocuklaşmak, çocuklaşarak yazmak demektir.” (Saru, 1331, s. 3) diyerek çocuk kitapları ile büyüklere yazılan kitapların anlatım yönünden farklı olması gerektiğine değinmiştir. İhsan Şerif, “Çocuklara Tarih Dersleri” “Çocuklara Tarih-i Osmani” “Çocuklara Tarih-i Umumi” adında ibtidai mekteplere mahsus yazdığı üç cilt kitabın, beş sene müddetle, katıldığı müsabaka ve Meclis-i Maarifte birincilik aldığından bahseder (Saru, 1331).

Kitabın sayfaları 21 satırlık düzende yazılmıştır. Kitap, 38 ana başlık, 44 adet alt başlıktan oluşmaktadır. Ana başlıklar genel itibariyle padişahlara atfedilmiş olup, başlıkların hemen üzerinde süslemeler bulunmaktadır. Eserdeki başlıklar şu şekildedir;

Ana Başlıklar

1. Tarih-i Osmani
2. Eski Türkler
3. Ertuğrul Gazi
4. Sultan Osman
5. 299 İstiklal-i Osmani
6. Sultan Orhan
7. Teşkilat
8. Rumeli'ye Mürur
9. Sultan Murad Hüdavendigâr
10. Sultan Yıldırım Bayezid
11. Çelebi Sultan Mehmed
12. Sultan Murad-ı Sani
13. Fatih Sultan Mehmed
14. Sultan Bayezid-i Sani
15. Yavuz Sultan Selim
16. Kanuni Sultan Süleyman
17. Sultan Selim-i Sani
18. Sultan Murad-ı Salis
19. Sultan Mehmed-i Salis
20. Sultan Ahmed-i Evvel
21. Sultan Osman-ı Sani

22. Birinci Sultan Mustafa
23. Sultan Murad-ı Rabi
24. Sultan İbrahim Han
25. Avcı Sultan Mehmet Rabi
26. Sultan Ahmed-i Sani
27. Sultan Mustafa-i Sani
28. Sultan Ahmed-i Salis
29. Sultan Mahmud-u Evvel 114 Seferi
30. Mustafa-i Salis 1182 Seferi
31. Abdülhamid-i Evvel ve Kaynarca Muahedesi
32. Sultan Selim-i Salis
33. Sultan Mahmud-u Sani
34. Sultan Abdülmecid
35. Sultan Abdülaziz
36. Sultan Murad-ı Hamis
37. Balkan Muharebeleri
38. Hakanımız

Alt Başlıklar

1. Sırpsındığı
2. Niğbolu Muharebesi
3. Timurlenk
4. Fasıla-i Saltanat
5. Varna Muharebesi
6. İkinci Kosova Muharebesi
7. İstanbul'un Fethi

8. Otlukbeli Muharebesi
9. Mısır Meselesi
10. Rodos Seferi
11. Mohaç Seferi
12. Viyana Muhasarası
13. Bağdat Seferi
14. Barbaros Hayrettin Paşa
15. Eğri Seferi
16. Kanije Muhasarası ve Tiryaki Hasan Paşa
17. Zitvatorok Muahedenamesi
18. Anadolu Ahvali
19. Köprülü Mehmed Paşa
20. Fazıl Ahmed Paşa
21. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa
22. Avusturya Sefer-i Tavili
23. Fazıl Mustafa Paşa
24. Edirne Vakası
25. Büyük Petro - Baltacı Mehmed Paşa
26. Damat İbrahim Paşa
27. Napolyon'un Mısır'ı İstilasası
28. Akka Muhasarası
29. Mısır'ın İstirdadı
30. Selim Salis-Alemdar Mustafa Paşa
31. Vaka-i Hayriye
32. Tepedelenli Ali Paşa

33. Yunanistan Meselesi
34. Mısır Meselesi-Sultan Mahmud
35. Mustafa Reşit Paşa
36. Tanzimat-ı Hayriye
37. Kırım Seferi
38. Silistre Muhasarası
39. Osmanlı Rus Muharebesi
40. Gazi Osman Paşa
41. Devr-i İstibdat
42. Hürriyet Mücahidleri
43. İlan-ı Hürriyet 10 Temmuz 1324
44. Trablusgarp Muharebesi

Kitapta, yaşanan olaylar kronolojik olarak fazla detaya girilmeden anlatılmıştır.

Sayfaların üst orta kısmında kitabın ismi bulunmaktadır. Alt orta kısımda ise sayfa numaraları belirtilmiştir. Eserde harita ve resimler sıkça karşımıza çıkmakta olup ilerleyen başlıklarda bunlar da ayrı olarak incelenmiştir.

4.7.2.Harita Kullanımı

Tarih, hem zamanla hem mekânla ilişki içindedir. Tarihi olayların zaman kavramı açısından, kronolojik sıra ile ele alınması öğrenilmesini kolaylaştırabilmektedir. Haritaların kullanımı ise mekânsal ilişkilerin öğrenimini kolaylaştırmaktadır. Tarih dersi konularının öğrencinin zihninde bir mekâna oturtulması çoğunlukla bir harita ve küre kullanımı ile olmaktadır (Akengin, 2015).

1850 yılında Mekatib-i Umumiye Nazırı olan Kemal Efendi kendini geliştirmek için Avrupa'ya 8 aylık bir seyahat gerçekleştirmiştir. Bu seyahatinde Avrupa'daki meşhur

okullarda incelemelerde bulunmuştur. Haritanın faydalarını görmüş ve tüm okullarda kullanılmak üzere 200 harita ve küre satın alarak memlekete getirmiştir (Demirel, 2002).

Osmanlı Devleti'nde haritaların mekteplerde gösterilmeye başlanması ilk askeri okulların açılmasıyla olmuştur. Sonrasında rüşdiyelerde de kullanılmak istenmiş fakat bazı çevrelerde bu durum hoş karşılanmamıştır. Bu yeniliği medreselerin etkisindeki yeni sivil okullarda yapmak oldukça zor olmuştur. Hatta öyle ki rüşdiyelerde çocuklara ressamlık öğretildiği gerekçesiyle harita öğretiminin yasaklanacağı söylentileri dolaşmaya başlamış ve bunun üzerine haritalar hela çukurlarına atılmıştır. Haritalar, 1940'ların sonunda rüşdiyelere, 1870'lerden sonra ise sıbyan mekteplerine girmeye başlamış, lakin medreselilerin tepkisini çekmiştir (Akyüz, 2013).

Fotoğraf ve arşiv kaynaklarından elde edilen bilgilere göre Osmanlı Devleti'nde temel eğitimde kullanılan ilk Osmanlı haritaları dünyayı iki kıtaya ayırarak göstermiştir ve her bir kıta ayrı haritalanmıştır. Her ne kadar bu durum idari amaçlar için yapılmış olsa da üç kıtada toprağı olan Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarını fiilen küçülten bir girişim olmuştur.

Devlet, 1890'ların ortalarında askeriye için tüm Osmanlı topraklarını bir çerçeve içine alan bir harita yapmakla görevlendirmiştir. Böylelikle okullarda gösterilen, Osmanlı Devleti'ni fiilen küçülten kıtasal haritaların da sonu gelmiştir. Bu yeni haritaların, imparatorluğa ve hükümdara sadakat duygularını artırma adına yaptırıldığı söylenebilir. 1896 yılına gelindiğinde vilayet okullarında yeni haritalar gösterilmeye başlanmıştır. Padişah fermanıyla birlikte eski kıta haritaları toplatılmıştır. Yeni, imparatorluk haritaları Genel Kurmay tarafından altı pano halinde hazırlanmıştır (Fortna, 2005). Ülkenin ilk renkli eğitim haritaları II. Meşrutiyet Dönemi'nde yayınlanmıştır (Akyüz, 2013).

İhsan Şerif Saru'nun yazmış olduğu Çocuklara Tarih-i Osmani adlı kitapta 14 adet haritaya rastlanmıştır. Bu haritaların bir kısmında sadece, devletlerin ve beyliklerin sınırları

gösterilmekle beraber bir tanesinde de ölçek çubuğu ve lejant bulunmaktadır. Aşağıda bu haritalara birkaç örnek gösterilmiştir.

Harita 1

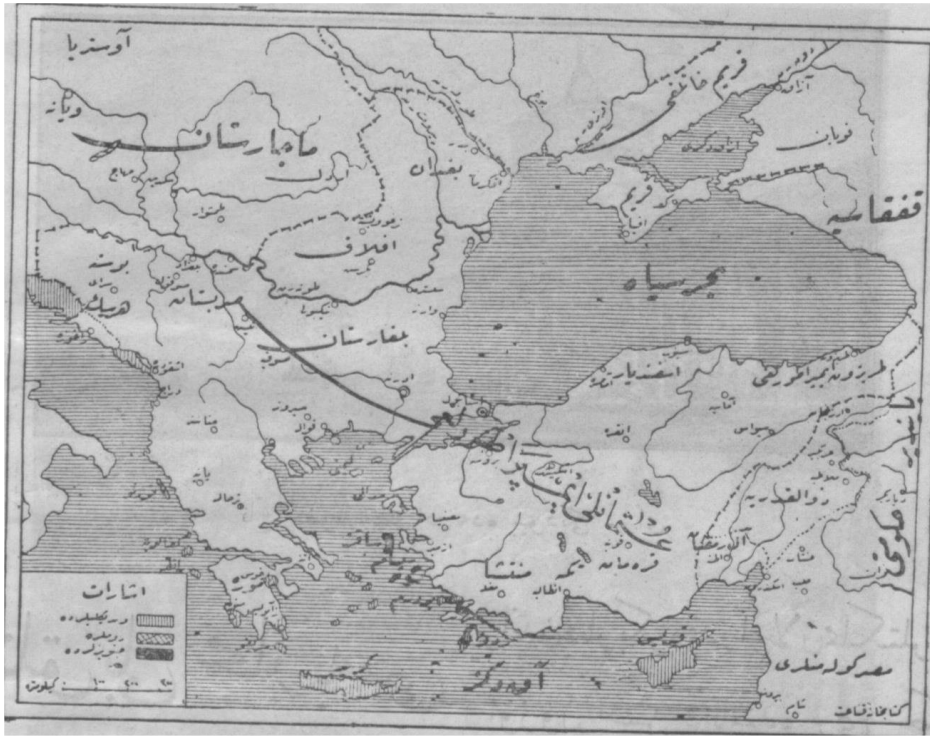
Çocuklara Tarih-i Osmani eserindeki Hüdavendigâr Gazi devri haritası (Saru, 1331, s. 23)

I. Murad Dönemini gösteren yukarıdaki haritada herhangi bir ölçek çubuğu, yön oku ve harita anahtarı bulunmamaktadır.

Harita 2

Çocuklara Tarih-i Osmani eserindeki Fatih devri haritası (Saru, 1331, s. 34)

II. Mehmed (Fatih) Dönemini gösteren yukarıdaki haritada ise bir işaretler kutusu bulunmakta olup içerisinde haritanın ölçek çubuğu da bulunmaktadır. Kitapta yer alan 14 adet haritadan sadece bu haritaya ölçek çubuğu konmuştur. Yön okuna ise haritaların hiçbirinde rastlanmamıştır.

Kitaptaki haritalar incelenirken dikkat çeken bir başka mesele de; “Karadeniz” haritaların hepsinde “Karadeniz” olarak yazılmışken, sadece Fatih Devri’ni gösteren haritada “Bahr-i Siyah” olarak yazılmıştır.

4.7.3. Resim Kullanımı

Ders kitaplarında kullanılan görsel öğeler, metin içerisindeki yazılı anlatımı destekler, içeriğin anlaşılmasını kolaylaştırır ve öğrenciyi görsel olarak düşünmeye sevk eder. Resimler de bu görsel öğelerden biridir. Resimler, içeriği kavramaya yardımcı olur, dikkati çeker, motive eder ve soyut ve karmaşık kavramları açıklamakta kullanılabilir. Resimler, hatırlamayı

kolaylaştırıp, ilgi ve dikkat çektiği için ders kitaplarında da sıkça karşımıza çıkmaktadır (Şahin, 2014).

II. Meşrutiyet Dönemi'ne gelindiğinde matbaa gelişmiş, eğitim yaygınlaşmıştır. Osmanlı Tarihinin öğretilmesine de özel bir alaka gösterilmiştir. Bunun için de yeni yazılan eserlerin dilinde bir sadeleşme görülmektedir. Ayrıca kitaplara bol bol harita eklenmiş ve çeşitli resimlerle zenginleştirilmiştir (Cabalar, 2019).

İncelemiş olduğumuz Çocuklara Tarih-i Osmani adlı ders kitabında da sıkça resimlerden yararlanılmıştır. Eserde, padişah resimlerine, devlet büyüklerinin resimlerine, devlete faydası dokunan bazı şahısların resimlerine, çeşitli nesnelere (silah, zırh başlığı, börg...), temsili resim (selam veren yeniçeri neferi, baş falakacı, kul kethüdası...), mekan (Bursa şehri, Edirne'nin manzara-i umumisi, Sultan Ahmed Cami-i Şerifi...) ve olay (Kosova Meydan Muharebesi, Mısır Seferi, Revan Seferi...) resimlerine yer verilmiştir. Kitapta ağırlıklı olarak padişah ve devlet büyüğü resimleri kullanılmıştır. Kitapta yer alan resimlerden birkaçı aşağıda gösterilmiştir.

Resim 1

Sultan Osman Gazi (Saru, 1331, s. 8)

Resim 2

Sokullu Mehmed Paşa (Saru, 1331, s.48)

Resim 3

Baş Falakacı (Saru, 1331, s. 14)

Resim 4

Türk Silahları (Saru, 1331, s. 5)

Resim 5

Bursa Şehri (Saru, 1331, s. 7)

Resim 6

Mohaç Meydan Muharebesi (Saru, 1331, s. 41)

4.7.4.Eserin Dil Açısından Değerlendirilmesi

Eser Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınmıştır. Osmanlı Türkçesi, Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan Türklerin konuşup yazdığı dildir. Arap harfleriyle yazılmış olup içinde Arapça, Farsça sözcüklere sıklıkla rastlanmaktadır (Özkan, 2007). Üzerinde çalışma yaptığımız bu eserde ise daha sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Eserin dilinin daha iyi

anlaşılabilmesi adına Osmanlı Devleti'nde bir dönem sadrazamlık yapmış “Köprülü Mehmed Paşa” dan bahsedilen bölüm aşağıda verilmiştir:

Bu isim hürmetle yâda sezâdır. Mehmed Paşa pek ihtiyar idi. Zengin değildi. Kimse ismini bile bilmezdi. Sadrazamlığına ibtida ehemmiyet bile verilmedi. Fakat o metin, o azimli ihtiyar üç dört gün içinde ne yaman bir devlet ve idare adamı olduğunu herkese bildirdi. Hırsızları, fena insanları hatıra, gönüle bakmadı, kesti astı, edepsizlere hadlerini bildirdi.

Devletin sönen, küçülen şanını şerefini eskisinden ziyade parlattı. Müddet-i sadareti beş senedir. Bu kadar az zamandaki hizmeti ve muvaffakiyeti pek büyüktür. Hastalığında Sultan Mehmed ziyaretine gelmişti.

Memleketin selameti için iktidarına güvendiği oğlu Fazıl Ahmed Paşa'nın kendi yerine getirilmesini velinimetinden rica etti. Vefatından sonra padişah dahi vezirinin vasiyeti gibi sadrazamlığı oğluna verdi (Saru, 1331, s. 64).

4.7.5.Çocuklara Tarih-i Osmani'nin Yazımında Kullanılan Üslup

Eserde yer yer açıklayıcı anlatıma başvurulmuşsa da genel olarak öyküleyici bir anlatım yöntemi uygulanmış ve anlatım konuşma üslubu içinde yazılmıştır. III. Selim dönemini anlatan şu paragrafta bunu görmek mümkündür;

Selim-i Salis, asilikleri edepsizlikleri kökleşmiş, artık asker değil; milletin devletin başına bela kesilmiş olan yeniçerileri itaate alıştırmak onları yola getirmek, talim ve terbiye ederek eskisi gibi kanlı canlı yiğitler yetiştirmek isteyen bunun kıymetini, faydasını anlayan büyük bir padişahdır. Ancak böyle kökleşmiş fenalıkları söküp atmak için demirden el, çelikten bir yürek ister. Sultan Selim'in eli, yüreği ise pamuktan hafif ve yumuşak idi. O kadar zayıf kalp ile bu kadar eskimiş, dalları budakları salmış fenalıklar ortadan kaldırılabilir mi? (Saru, 1331, s. 83).

Yazar zaman zaman esere kendi duygu ve yorumlarını da katmış, yer yer benzetmelere başvurarak anlatımı kuvvetlendirmiştir. Sultan II. Osman bahsinde bunu net bir şekilde görmekteyiz;

Nur topu gibi cihan bir padişah idi. Henüz on dört yaşında idi. Lakin büyüklerinden çok akıllı idi. Hele hiç korkak değil idi. On yedi yaşında iken ordusunun başına geçti. Lehistan'a gitti. "Hotin" Kalesi'ni muhasara etti. Birçok hücumlar yapıldı. Fakat kale alınamadı. Çünkü yeniçerilerde ne itaat kalmıştı; ne de eski yiğitlik. (Saru, 1331, s. 59).

Konuyu iyice vurgulamak ve anlatımı kuvvetlendirmek için de zaman zaman ikilemelere başvurulmuş olduğunu görüyoruz. Napolyon'un Mısır'ı işgalinden bahsederken "Kleber bunu duyunca ateş kesildi mukaveleyi parça parça etti." (Saru, 1331, s. 86).

Tepedelenli Ali Paşa bahsinde "Tabiat; zaman zaman içimizden mesela Köprülü, Alemdar, Mehmed Ali gibi öyle metin, şeci, azimperver kimseleri meydana çıkarmıştır ki bunlar hatta elifbayı dahi bilmedikleri halde çok bilenlerin yapamadıkları, yapamayacakları büyük, büyük işlerle uhdesinden gelmişlerdir." (Saru, 1331, s. 92).

Dini ifadeler eserde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebebi de ilköğretim okullarının öncelikli hedefinin "dindar" ve "vatanperver" bireyler yetiştirmek olmasıdır (Ürkmez, 2016). Eserin önsözünde padişaha dua etmek bir gelenek halini almıştır. Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar okullarda padişah propagandası yapılan dualar incelendiğinde yeknesak bir padişah duası olmadığı göze çarpar. Eserde dua bölümü olup olmayacağı, olacaksa uzunluğu yazarın tercihinine bağlıdır. Bu durum "Bismillahirrahmanirrahim" duası için de böyledir (Nurdoğan, 2014). II. Meşrutiyet sonrası hemen hiçbir kitapta besmele ve duaya yer verilmezken (Doğan, 1994) İhsan Şerif'in yazmış olduğu Çocuklara Tarih-i Osmani kitabında durumun böyle olmadığı görülmektedir. Yazar esere besmele ile başlamıştır, kitabın en sonunda da dönemin padişahı Mehmed Han-ı Hamis'e dua ederek kitabı bitirmiştir. Onun

dışında kitapta İslami inançların yer aldığı paragraflar da görmek mümkündür. Örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Orhan, Rumlardan Bursa’yı almış idi. Kutlamak için “Söğüt” e geldi. Babasını ölüm yatağında görünce gözleri dünyayı görmez oldu. Baba oğul sarıldılar sarmaştılar. Bir müddet öyle kaldılar. O sırada melekler geldiler, Osman’ın ruhunu aldılar, ulu tanrısının rahmetine emanet bıraktılar.” (Saru, 1331, s. 9).

Yazar, I. Kosova Muharebesi’nden bahsederken de Allah aşkı ve vatan aşkı gibi kavramlara değinmektedir;

“Yüreklerde Allah aşkı, vatan aşkı çok olmalı. Bu aşk ile meydana atılanların karşısında dağlar dayanmaz. İşte Sultan “Murad” da Allah’a sığındı. Bu aşk ile kılıçlar sıyrıldı. Bu ilk büyük ve şanlı meydan muharebemizdir. Cenab-ı Hak bize nusret verdi. Düşman yenildi. Koca sahra leşlerle doldu.” (Saru, 1331, s. 23).

Eserde göze çarpan bir diğer unsur ise atasözü ve deyimlere sıkça yer verilmesidir. Eserin ilk cümlesi, önsöz kısmında geçen “Ağaç yaş iken eğilir” (Saru, 1331, s. 3) atasözü olmuştur. “Niğbolu Muharebesi anlatılırken “Yıldırım “Niğbolu” da o gün de şimşek gibi çaktı. Müttelikler ordusunu çil yavrusu gibi dağıttı. O adlı sanlı şövalyelerden biri kalmadı.” (Saru, 1331, s. 25), Fatih’in İstanbul’u Fethinden bahsederken “Babalarımız “Su uyur düşman uyumaz” derler. Pek doğrudur.” (Saru, 1331, s. 30) gibi atasözü ve deyimlere yer verildiğini görüyoruz.

4.7.6.Eserin İçerik Açısından Değerlendirilmesi

4.7.6.1.Konu Dağılımı. Çocuklara Tarih-i Osmani adlı ders kitabı, ilki devre-i mutavassıtanın birinci sınıfında, diğeri ikinci sınıfında okutulmak üzere, birbirini takip eden iki kitaptan oluşmaktadır. Eserde konular kısa cümlelerle ve mümkün olduğu kadar sade bir dille ele alınmıştır. Genel itibariyle padişahlar, Osmanlı tarihinin başlıca vakıaları ve şahsiyetleri anlatılmıştır. İhsan Şerif, eserin ilk sayfasında “Muallim ve mürebbilere ve

herkese” başlığıyla eserin yazılma amacından bahsetmiştir. Sonrasında, “Eski Türkler” başlığıyla İslamiyet’ten önceki Türkler konusuna değinmiştir. Bu başlık altında Türklerin ilk yurdunun Asya’nın ıssız çölleri olduğundan, en büyük hükümdarlarının Oğuz Han, padişahlarımızın da Oğuz’un Gün Han ismindeki oğlunun neslinden olduğundan bahsedilmektedir. Bunun yanı sıra Türklerin özgürlüklerine ne kadar düşkün olduğundan ve meşgale oldukları işlerden de söz edilmiştir.

Osmanlı Devleti’nin başına geçen padişahlara, her birine ayrı başlık açılarak, kısaca değinilmiştir. Genel itibariyle kişiliklerinden, fethettiği yerlerden ve ölümlerinden bahsedilmiştir. Ayrıca her padişahın resmine de yer verilmiştir.

Osman Gazi dönemine başlamadan önce babası Ertuğrul Gazi’nin Selçuklu Devleti’ne olan yardımı ve buna karşılık olarak Selçuk padişahının Ertuğrul Bey ve maiyetine yaylalar ve kışlaklar vermesi izah edilmiştir. Sonrasında ise dersin asıl konusu olan Osmanlı Devleti tarihine “Sultan Osman” başlığıyla giriş yapılmıştır. Osman Gazi’nin mertliğiyle beyliği adım adım nasıl büyüttüğü anlatılmıştır. Osman Gazi dönemi anlatılırken bir paragrafta “Osman Gazi bir tekke şeyhinin “Mal Hatun” ismindeki özü ve yüzü güzel kızını sevmiş ve onunla evlenmiş idi. Bu izdivaçtan iki evladı dünyaya geldi. Biri “Orhan” diğeri “Murad Hüdavendigâr” idi.” (Saru, 1331, s. 9) denilmiştir. Lakin Murad Hüdavendigâr’ın Osman Gazi’nin değil de Orhan Gazi’nin oğlu olduğu birçok kaynakta geçmektedir. Halil İnalçık’ın İslam Ansiklopedisinde yazmış olduğu “Murad I” başlığı altında bu durum net bir şekilde ifade edilmiştir: “Babası Orhan Bey, annesi Yarhisar tekfurunun kızı Nilüfer (Lülüfer) Hatun’dur.” (İnalçık, 2020, s. 156).

Osman Gazi ve Orhan Gazi’den bahsedildikten sonra kısaca yeni kurulmuş olan devletin teşkilat yapısına değinilmiştir. Yeniçeri ocağının nasıl kurulduğu ve Alaaddin Paşa’nın katkıları aşağıdaki paragrafta verilmiştir;

O zamanlar ne mahkeme vardı, ne kanun, ne nizam. Hatta askerimiz bile yoktu. Bir harp olacak veya bir yere akın edilecek mi; herkesi işinden gücünden alırlar, eline bir silah vererek kavgaya sokarlardı.

Bu pek çirkin idi. İşte Alaaddin Paşa bu uygunsuz hale nihayet verdi.

Bir meclis teşkil etti. Konuştular, görüştüler. İbtida “yeniçeri” namıyla muntazam ve itaatli bir asker ocağı kuruldu. Ve bunlara aylık verildi. Yeniçeriler kışlalarda otururlar, muharebe talimleriyle meşgul olurlardı.

Bu sayede askerlik şanlı şerefli bir meslek oldu.

Yeniçerilerin ilk teşkilatında düşmana atmak ve vurmak için silahları sapan, ok, cirit, şeşper, kılıç, balta ve kendilerini korumak için de kalkan idi.

Sonraları barutla atılan top ve tüfek gibi silahlar icat edildi. Bunlar kullanıldı. İlk tüfekleri fitilli idi.

Yeniçeri neferleri, entari, haftan, şalvar giyerlerdi. Haftanın üstünden bellerine kuşak bağlarlar idi. Yürür iken güçlük vermesin diye haftanın eteğini bellerine dolarlardı.

Zabitler haftanın üstüne cebe; ayaklarına çakşır giyerlerdi. Haftan astarsız bir entari idi. Cebe entariden kısa idi. Kolları dirseğe kadar gelirdi.

Neferler, başlarına beyaz keçeden külah giyerlerdi. Bunun arkılığı da vardı. Neferin sırtına kadar sarkardı. Buna “börk” derlerdi. Börkün önünde sarı tenekeden bir “kaşıklık” vardı. Kaşık yoldaşlığı yeniçerilerin indinde pek ehemmiyetli idi. Sonraları birçok şekillerde kavuklar, kolçaklar ve demirden miğferler kullanıldı. (Saru, 1331, s. 13-15).

Devamında Rumeli’ye geçişe değinilmiş ve ardından üçüncü Osmanlı padişahı Sultan Murad Hüdavendigâr dönemi anlatılmıştır. Bu döneme ait olarak Edirne’nin alınışı, Sırpsındığı Savaşı ve I. Kosova Muharebesi ile Sultan Murad Hüdavendigâr’ın savaş alanında

nasıl alçakça şehit edildiği izah edilmiştir. I. Murad'ın şehadetiyle alakalı kısım aşağıda verilmiştir;

Padişahımız “Murad Hüdavendigâr” bu orduyu “Kosova” sahrasında karşıladı. Sayıları bizden pek çok idi.

Ama çok vakit cenklerde çokluk kar etmez. Yüreklerde Allah aşkı, vatan aşkı çok olmalı. Bu aşk ile meydana atılanların karşısında dağlar dayanmaz. İşte Sultan “Murad” da Allah’a sığındı. Bu aşk ile kılıçlar sıyrıldı. Bu ilk büyük ve şanlı meydan muharebemizdir. Cenab-ı Hak bize nusret verdi. Düşman yenildi. Koca sahra leşlerle doldu. Akşama doğru padişah muharebe meydanını geziyordu. Yaralıların içinden biri kımıldadı. Padişaha yaklaşmak istedi. Yanındakiler bırakmadılar. Padişah bırakınız; dedi.

Kahpe Sırlı yılan gibi sürüne sürüne geldi. Padişahın ayağını öper gibi yaptı. Kolunun içinde sakladığı hançeri birden bire padişahın karnına sapladı. Padişah şehit oldu. “Cennet” te dahi en büyük makamını buldu. (Saru, 1331, s. 23).

Sonrasında Sultan Yıldırım Bayezid anlatılmış ve Timurlenk ile olan cenkleşmelerinden bahsedilmiştir. Yıldırım Bayezid'in Timurlenk'in eline esir düşüşü şu şekilde anlatılmıştır;

Ankara'da Yıldırım ile muharebe etti. Lakin muharebenin en şiddetli zamanında Anadolu askeri, beylerinin Timur'un yanında olduğunu bildiler. Pek çoğu o tarafa geçtiler, Yıldırım'ın sadrazamı da oğulları da büyük oğlu da veli nimetlerini ve babalarını bıraktılar öteye beriye kaçtılar. Her taraftan hıyanet görünce Yıldırım Timur'un eline esir düştü. Vakıa Timur'dan çok ikram, çok iltifat gördü. Fakat o zamana kadar zaferden zafere atlayan mağrur padişaha bu esaret pek ağır geldi. Yeisinden, kederinden ateşler içinde yana yana sekiz ay sonra hayatı söndü gitti. (Saru, 1331, s. 25).

Devamında Fasıla-i Saltanattan yani Fetret Devrinden bahsedilmiştir. Bu dönemin bir diğer adı da Eyyam-ı Fetrettir. On seneyi aşkın devam eden dönemin anlatılmasının ardından yine sırayla bütün padişahlara değinilmiş, dönemlerinde yaşanan önemli vakıa ve şahıslar anlatılmıştır.

Daha önceki yıllarda yazılan tarih-i Osmanilere bakıldığında zaman zaman bazı padişahlar hakkındaki bilgilerin sansürlendiği görülmektedir. İbtidai mektepler için Ali Nazima tarafından kaleme alınmış olan Osmanlı Tarihi kitabında II. Osman, I. Mustafa, I. İbrahim, IV. Mehmed, II. Mustafa, III. Ahmed, III. Selim ve IV. Mustafa gibi hal edilmiş, şüpheli ölümlere kurban gitmiş ya da patalojik bazı problemlere sahip padişahlar hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır (Nurdoğan, 2014). İncelemiş olduğumuz kitapta da 1915 yılına kadar tahta geçen otuz beş padişahın ikisinden hiç söz edilmemiştir. Bu padişahlar II. Süleyman ve III. Osman'dır. IV. Mustafa'ya ise ayrı bir başlık açılmamış, "Selim-i Salis, Alemdar Mustafa Paşa" başlığı altında bahsi geçmiştir. Aynı şekilde II. Abdülhamid adına da ayrı bir başlık açılmamış, "Devr-i İstibdat" başlığı altında değinilmiştir. II. Abdülhamid'in şahsı ve yönetim sistemi kitapta açıkça eleştirilmiştir. Yazar, padişah ve dönemi hakkında şu eleştirilerde bulunmuştur;

İstibdat, istibdat. Hepimiz, büyüğümüz küçüğümüz içimizde duymadık işitmedik kimse kalmadı.

Birisi devr-i istibdat nedir? Ne zamandır? Diye sorsa hiç düşünmeden "Sultan Hamid" in zaman-ı saltanatıdır deriz.

"İstibdat" demek, mecazen bir insanın eli, dili, fikri bağlı olması demektir.

Filhakika Sultan Abdülhamid'in zamanında herkesin eli bağlı idi. Zira bir insan istediğini yapamaz istediğini yazamazdı. Dili bağlı idi. Zira gördüğü haksızlıklara zulümlere karşı ağız açamazdı. Fikri bağlı idi. Zira, istibdadı yıkmak için üç kişi bir araya gelip konuşamazdı.

Her yerde gözcüler, dinleyiciler vardı. İnsan kendi evinin içinde bile serbest bulunamazdı. Kardeş kardeşe, baba oğula da emniyet edemez, bir söz söyleyemezdi. Sultan Hamid'in tam otuz üç sene ortalığı bu kadar sıkılmaktan, kasıp kavurmaktan maksadı kimse kendi aleyhinde ayaklanmasın diye idi.

Padişahın fikrini bozan: zihnine korkular koyan hep yanındaki menfaatperest kurenası, nüdeması, ve bazı vükelası idi. (Saru, 1331, s. 109-111).

Son olarak kitabın yazıldığı dönem devletin başında olan Sultan Mehmet Reşat "Hakanımız" başlığında anlatılmıştır. Kendisinden çok güzel bir şekilde söz edilmiş ve padişaha hayır dua edilerek kitap bitirilmiştir. Söz konusu bölümde padişahın şöyle bahsedilmiştir;

Bugün Osmanlı taht-ı saltanatına ziynet bahş olan şu kutlu kudretli Gazi Sultan "Mehmed Han-ı Hamis" hazretleri bütün mana ve ihatasıyla meşrutiyet-i mübeccelemizin padişah-ı zişanıdır.

Kalb-i hümayunları nur kadar saftır. Tebaa-i şahanelerine öz evladından ziyade muhabbeti vardır.

Biz; cümlemizde bu mübarek padişahımızı babamız gibi severiz. Ve her zaman kendisine hayırlı dualar ederiz.

Hemen Cenab-ı Hak zat-ı şahanelerini kaffe-i umurda muvaffak bilhayr buyursun âmin. (Saru, 1331, s. 116).

Padişahlar dışında, eserde, döneme damgasını vuran şahsiyetlere de ayrı başlık açılarak incelenmiştir. Bu şahsiyetler sırasıyla; Barbaros Hayrettin Paşa, Tiryaki Hasan Paşa, Köprülü Mehmed Paşa, Fazıl Ahmed Paşa, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Fazıl Mustafa Paşa, Baltacı Mehmed Paşa, Damat İbrahim Paşa, Alemdar Mustafa Paşa, Tepedelenli Ali Paşa, Mustafa Reşit Paşa ve Gazi Osman Paşa'dır. Kavalalı Mehmed Ali Paşa da başlık açılmadan "Mısır Meselesi, Sultan Mahmud" başlığı altında incelenmiştir. Bu kişilere açılan

başlık padişahları gibi ana başlık değil yan başlık şeklindedir. Genel olarak kişiliklerinden, yaptıkları işlerden bahsedilmiş, bir de tıpkı padişahlarda olduğu gibi temsili resimlerine yer verilmiştir. Devlete yararı bulunanlar hakkında güzel sözler söylenmiştir. Daha iyi anlaşılabilmesi adına Tepedelenli Ali Paşa'nın anlatıldığı bölüm aşağıda verilmiştir;

Tabiat; zaman zaman içimizden mesela Köprülü, Alemdar, Mehmed Ali gibi öyle metin, şeci, azimperver kimseleri meydana çıkarmıştır ki bunlar hatta elifbayı dahi bilmedikleri halde çok bilenlerin yapamadıkları, yapamayacakları büyük, büyük işlerle uhdesinden gelmişlerdir. İsimlerini tarih sayfalarına geçirmişlerdir. Bunlardan biri de “Tepedelenli Ali” Paşadır.

Ali Paşa Tepedelen’li bir beyzadedir. Cesaretiyle, icraatındaki şiddetiyle meşhurdur. İbtida Tırhala mutasarrıfı sonra Yanya valisi olmuştu. Şöhreti her tarafta duyulmuştu. Hüküm sürdüğü yerlerdeki mal, mülk, can, hepsi kendinin demek idi. Fakat devletimiz Ruslarla muharebe ederken hem kendinin hem oğullarının büyük büyük hizmetleri görülmüştü. Rumlar Tepedelenli’den pek ziyade korkarlardı.

Ali Paşa'nın huzuruna çıkmak şöyle dursun, ismini işittikleri zaman yerlerinde donar kalırdılar. Rumlar isyanlar, kanlı ihtilaller meydana getirerek Avrupalıların merhametlerini celb etmek, onların yardımıyla bizden ayrılıp ayrıca hükümet teşkil eylemek isterlerdi. Lakin Ali Paşa'nın korkusundan hiçbirini yapmaya cesaret edemezlerdi. Bu defa büyük bir Rum papasının devletimiz aleyhinde yazdığı bir mektubu ele geçirmişti.

Huzuruna getirtti: Papaz efendi şu mektubu okuyunuz, içinde ne yazılı ise bize anlatınız dedi. Papaz kendi yazısını ve altında imzasını görünce korkusundan canı çıkıyordu.

O zaman Sultan Mahmud'un bir “Halet” Efendisi vardı, şeytana benzerdi. Padişah bu yadigârı çok sever bir sözünü iki etmezdi. Halet Efendi bu teveccüh

sayesinde bütün valileri haraca kesmiş idi. Hepsinden aylık, yıllık, hediye, para her şey alırdı. Bunların arasında Tepedelenli de var idi. Halet Efendi bir defa Tepedelenli'nin zenginliğine nazaran hediyelerini az görmüş daha birçok şeyler istemiş idi.

Tepedelenli kızmış istediğini vermedikten başka her sene mutad olan hediyesini de kesmiş. Bunun üzerine araları açılmış. Padişaha, gece gündüz Ali Paşa aleyhinde söyleye söyleye nihayet padişah kendisini fermanlı etmiş. Çoluğunu çocuğunu Bursa'ya nefi ettirmiş idi. Ve günahları olmaksızın o zavallıları orada kestirmiş idi. Ali Paşa da “Yanya” Kalesi'ne kapandı. Askerimize karşı dayandı. Nihayet iki sene kadar muhasaradan sonra kumandan kendisine canına ilişmemek şartıyla teslim olmasını teklif etti. Ali Paşa kabul etti. Teslim oldu. Fakat Halet Efendi herhalde Ali Paşa'nın idamını arzu ettiğinden verilen sözde durulmadı. Kafası kesildi. İstanbul'a getirildi. Bab-ı Hümayun üzerinde günlerce ahaliye seyrettirildi. (Saru, 1331, s. 92-93).

4.7.6.2. Yenilgiler Meselesi. İçerik analizi yaparken dikkat çeken bir başka konu da “yenilgiler” meselesidir. Hasan Ali Yücel, II. Meşrutiyet Dönemi öncesi dönemde tarih müfredatının, programda yazılı olduğu gibi tam olarak gösterilmediğinden, Osmanlı tarihinin gerileme devri ve onu takip eden olay ve zamanların sükûtle geçirildiğinden bahseder. II. Meşrutiyet Dönemi'nde yazılmış tarih ders kitaplarında ise yenilgilerden de bahsedildiği görülmektedir. Çocuklara Tarih-i Osmani kitabında yenilgilerin ne şekilde anlatıldığını görmek için Kaynarca Muahedesi ve Viyana Bozgunu'nun anlatıldığı bölümler incelenmiştir. Kaynarca Muahedesi şu şekilde anlatılmıştır;

Askerlerimizin, itaati, intizamı hepsi bozulmuş idi. Eski yiğit babalarımız gibi düşmana göğüs gelecek ne kalplerinde kudret, ne kollarında kuvvet kalmıştı! Artık böyle kalbi bozuk, ahlaki bozuk haşerat ile harp edilemezdi. Düşmanımız olan Moskoflar ne dedilerse, ne istedilerse “pekâlâ” denildi. Sekiz saat içinde hakkımızda en muzır olan “Kaynarca” muahedesi akdedildi (1188).

Bu muahede mucibince Kırım Hanlığı idaremizden çıkacak; başlı başına bir hükümet olacak. Azak Kalesi, Gürcistan, Çerkezistan, Besarabya, Rusya'ya terk olunacak, Eflak ve Buğdan'a imtiyaz, galip düşmana da tazminat namıyla birçok para verilecek idi. (Saru, 1331, s. 82).

Viyana Bozgunu'ndan ise şu şekilde bahsedilmiştir;

Avusturyalılarla musalehe müddeti bitmek üzere idi. Tazeleyelim dediler. Hatta bunun için ağır hediyeler de gönderdiler. Mustafa Paşa bunlara iltifat etmedi. "Tekeli" namında bir Macar asilzadesi vardı. Sadrazamın şan ve şeref sevdasından istifade ederek paşayı "Viyana" nın istilasına teşvik etti.

Ordu-u Hümayun "Viyana" yı iki ay kadar muhasara etti. İmparator ve ailesiyle ahalinin kısm-ı azamı karşı durulmayacağını anlamışlardı. Şehirden kaçmışlardı.

Bu sürede şiddetli ve kati bir hücum ile şehir zapt olunabilirdi. Fakat (66) Mustafa Paşa; yeniçeriler içindeki malı yağma etmesinler çiğnemesinler diye mahsurinin teslim olmalarını bekledi.

Lakin iki ayın nihayetinde altmış bin kişilik imdat ordusu geldi. Bu ordu ile mecburi harp edildi.

Ordumuz fena halde yenildi. Sancak-ı Şerif'ten maada tekmil toplarımız, mühimmatımız bayraklarımız düşmana geçti. (Saru, 1331, s. 66-67).

4.7.6.3.Çocuklara Tarih-i Osmani ve Milliyetçilik. II. Meşrutiyet Dönemi ile etki alanı artan Türkçülük fikir akımıyla birlikte ders kitaplarında "Milli Tarih" anlayışı hakim olmuştur (Cabalar, 2019). İncelediğimiz kitapta da giriş bölümünden itibaren sık sık Türklerden, milli terbiyeden bahsedilmiştir. İhsan Şerif Bey milli terbiyenin gerekliliğini kitabın ön sözünde şu şekilde anlatmıştır;

Her milletin kendine mahsus bir terbiyesi, o terbiyenin de bir gayesi vardır.

İbtida ceddi alamız Türklerin, sonraları; bir Türk oymağı olan “Kayı Han” evladı “Osmanlı” ların ananevi bir terbiyeleri var idi.

Bizler, garp ile temasa başladığımız bir zamandan beri, bilerek bilmeyerek tedricen o terbiyeden uzaklaştık. Yavaş yavaş Avrupa medeniyetini, fakat o medeniyetin feyz-i irfanından ziyade kokmuş olan ahlak ve adetini taklide başladık. Akıbeti mükemmel bir garplı olamadığımız gibi, saf ve pak olan “şarklı” lığımızı da elden kaçırdık.

Bu neidüğü belirsiz gidişin, bu bilir bilmez mukallidlik edişin devası, yaşamak isteyen; ben bir Müslümanım, bir Türküm, bir Osmanlıyım diyen bir millet için; o milletin istikbali için; pek müthiş bir tehlike idi.

Vakıa mübarek meşrutiyetimizden biri içeriden dışarıdan birçok gavaille, birçok felaketslere uğradık, ancak “Bin nasihatten bir musibet yeğdir” fehvasınca bu felaketslerden büyük bir hisse-i ibret ve intibaa aldık. Nihayet müstakbel vatan evladına “milli” bir terbiye, bir gaye verilmek lüzmunu anladık.

“Tarih” derslerinin terbiye-i milliye bahsinde pek büyük bir hissesi vardır. Ancak şimdiye kadar evlatlarımız için bu mukaddes düşünülerek yazılmış tarih kitaplarımız yoktur (Saru, 1331, s. 4).

II. Meşrutiyet Dönemi ders kitaplarında öğrencilerin ulusal duygularını uyandırmak adına girişimler karşımıza çıkmaktadır. İncelemiş olduğumuz kitapta giriş bölümünün ardından “Eski Türkler” başlığı atılarak Türklerin en eski yurtlarının Orta Asya ve en büyük padişahlarının Oğuz Han olduğundan bahsedilmektedir. Bu başlık altında yazılmış olan bilgiler, kitabın Türkçülük akımı etkisinde yazılmış olduğunun sağlam bir kanıtıdır. İhsan Şerif Bey kitabında “Eski Türkler” i şöyle anlatmıştır;

Asya'nın geniş ve ıssız çölleri Türklerin en eski yurtlarıdır. Bu yerler mamur değildi. Kimsenin dimağını celb etmedi. Aman gideyim de buraları zapt edeyim demedi. Türkler böylece hür yaşadı. Hür büyüdü.

Türklerin en büyük padişahı “Oğuz” Handır.

Padişahlarımız; “Oğuz” un “Gün Han” ismindeki evladının neslindedir.

Türkler, büyük büyük kabilelere ayrılmış idi. Bugün yalnız Asya'da değil, Avrupa'da dahi bizim cinsimizden milletler vardır.

Osmanlı Türkleri “Kayı Han” oymağından türemiştir.

Türkler oldukça ehemmiyetli bir bilgi devri geçirmişlerdir. Pek mükemmel değilse de bir dereceye kadar güzel şehirler meydana getirmişlerdir. Hatta hükümdarlarından bazılarının heykellerini bile yaptırmışlardır.

Türkler yaradılışlarında halim kimselerdir. Yalnız kimsenin kendilerine ilişmesini, haklarının çiğnenmesini çekemezler.

Türkler ata binmekten, at üstünde cirit atmak, mızrak, kargı kullanmaktan pek hoşlanırlardı. Kullandıkları silahları kendileri yaparlardı.

Ekip biçmek, çiftçilik etmek, bargir, koyun sürülerini yetiştirmek indlerinde pek makbul idi. Suyolları açmayı ve cetvellerin yardımıyla sudan uzak tarlaları sulamayı bilirler idi (Saru, 1331, s. 5-6).

Türkçülük fikir akımının önde gelen isimlerinden olan Ziya Gökalp de çocuklara gelecek idealinin yalnızca tarih dersleri ile aşılamanın mümkün olduğunu ve bunun da milli tarih olması gerektiğini savunmuştur (Cabalar, 2019).

Kitabı genel itibariyle değerlendirecek olursak, konuşma üslubuyla ve sade bir dille yazılmış olduğu görülmektedir. Hazırlandığı dönemin müfredat programıyla uyumlu olduğu gözlenmiştir. Günümüz sosyal bilgiler ders kitaplarıyla karşılaştırıldığında detay bilgilere çok

daha az yer verilmiştir. Kronoloji bakımından değerlendirildiğinde, kitapta sadece belli başlı olayların tarihleri yazılmıştır. Kitabın, hitap ettiği yaş gurubuna uygun olduğu görülmüştür.

5.Bölüm

Sonuç ve Öneriler

5.1. Sonuç

II. Meşrutiyet Dönemi, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarını yaşadığı, kısa bir hürriyet sevinci yaşanan, bazı olumlu gelişmelerin yanında birçok olumsuzluğun yaşandığı bir dönem olmuştur. Bütün olumsuzluklara rağmen çocuk eğitimi göz ardı edilmemiş ve bu konu üzerinde özellikle durulmuştur.

Eldeki imkânlar doğrultusunda mevcut okulların şartları iyileştirilmeye ve yeni okullar açılmaya çalışılmıştır. Müfredat programları yenilenmiş ve mevcut iktidarın denetiminde yeni ders kitapları hazırlanmıştır. II. Meşrutiyet'in başlarında ders kitaplarında Osmanlıcılık düşüncesi ağır basmaktayken bir süre sonra Osmanlıcılık fikri tamamen terk edilmiş olmasa da bunun yerini büyük ölçüde Türkçülük fikri almıştır.

İhsan Şerif Saru'nun yazmış olduğu "Çocuklara Tarih-i Osmani" adlı ders kitabı ilk olarak 1331 senesinde II. Meşrutiyet Dönemi'nde ibtidai mekteplerin devre-i mutavassıta birinci sınıf ve devre-i mutavassıta ikinci sınıflarında okutulmak üzere iki cilt halinde yazılmıştır. İlerleyen senelerde birkaç baskısı daha yapılmıştır. Biz bu çalışmamızda II. Meşrutiyet Dönemi'ne ait ders kitaplarının yazıldığı dönemdeki müfredat programı ile bahsi geçen ders kitabının içeriğini incelemeye çalıştık.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde "dağılmakta olan devleti yalnızca eğitim kurtarabilir" düşüncesiyle, devlet ideolojisini ve milli değerleri açık ve yoğun biçimde aktarabilecek olan tarih eğitimine büyük önem verilmiştir. Bu bağlamda yazılmış olan ders kitaplarından biri olan "Çocuklara Tarih-i Osmani" dönemin müfredat programına uygun olarak hazırlanmıştır. Dönemin en baskın fikir akımı olan Türkçülük, eserde ağır basmaktadır. Kitapta çocuklara milli tarih bilinci aşılanmaya çalışılmıştır. İhsan Şerif Saru'nun, Çocuklara

Tarih-i Osmani kitabının yazımı konusunda zaman zaman duygusal ve yer yer taraflı değerlendirmeler yaptığı görülmektedir.

Kitapta dikkat çeken II. Abdülhamid dönemine karşı takınılan olumsuz tavrın, meşrutiyet değerlerini ön plana çıkarma kaygısından ileri geldiği yorumu yapılabilir.

Yarının geleceği olarak görülen çocuklar için okul, bir toplumsallaştırma aracı olmuştur. Meşrutiyet değerleri ile donanmış bir nesil yetiştirmek için de tarih dersinden çokça faydalanılmıştır. Bundan dolayı bahsi geçen kitap vatandaşlık eğitimi açısından da büyük öneme sahiptir.

5.2. Öneriler

Araştırma sürecinde kaynakların temini, verilerin toplanıp analiz edilmesi, elde edilen bulgular ve ortaya koyulan sonuçlar neticesinde yapılacak olan yeni araştırmalar için şu önerilerde bulunulabilir:

1. Bu araştırmada İhsan Şerif Saru'nun II. Meşrutiyet Dönemi'nde yazmış olduğu "Çocuklara Tarih-i Osmani" adlı ders kitabı incelenmiştir. Bunun dışında yazarın farklı tarihlerde yazdığı başka eserleri de bulunmaktadır. Bu eserler farklı araştırmalar için kaynak olabilir.
2. Yaptığımız çalışmada söz konusu kitap, dönemin müfredat programına göre incelenmiştir. Farklı olarak günümüz sosyal bilgiler ders kitaplarıyla karşılaştırmalı olarak incelenebilir.
3. İhsan Şerif Saru gibi II. Meşrutiyet Dönemi'nde ibtidai okullar için ders kitabı yazan farklı yazarlar (Fuat Köprülü, Ahmet Refik...) da bulunmaktadır. Bunlar üzerine de akademik çalışmalar yapılarak ders kitabı noktasında karşılaştırmalı incelenebilir.
4. Yaptığımız araştırmanın bulguları dikkate alınarak ibtidai mektepler için II. Abdülhamid döneminde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında yazılmış olan tarih ders kitapları karşılaştırmalı olarak incelenebilir. Bu vesile ile birbirini takip eden üç

dönemde çocuklarda oluşturulmaya çalışılan kimlik değişimindeki farklılıklar tespit edilebilir.

6.Bölüm

Kaynakça

- Acar, Ü. (2019). Meşrutiyet Dönemi düşünce akımları ve günümüze yansımaları, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(2), 413-424.
- Akengin, H. (2015). Tarih öğretiminde kullanılan haritalar üzerine bir değerlendirme, *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 4(1), 124-125.
- Akyıldız, A. (2003). Meclis-i Mebusan, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (XXVIII, ss. 245-247). Ankara, Türkiye: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Akyüz, Y. (2013). *Türk eğitim tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2013 (Gözden geçirilmiş yirmi dördüncü baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Altay, A. (2018). *Mehmet Fuat Köprülü'nün II. Meşrutiyet dönemi tarih ders kitapları*. (Basılmamış yüksek lisans tezi). Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.
- Aslan, E. (2011). Osmanlı'nın "mekatib-i iptidaiye"sinden Türkiye Cumhuriyeti'nin "ilk mektepler"ine geçişte tarih programlarında değişim, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 48, 749-777.
- Ata, B. (2009). Selim Sabit Efendi'nin okul tarihi inşası, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 377-392.
- Ata, B. (2014). 1924'te ilkokullarda tarih öğretimi: D'alembert etkisi altında Türk deneyimi, *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 3(1), 43-61.
- Başkaya, M. (2016). İhsan Şerif Bey (Saru) "Cumhuriyet çocuklarına tarih dersleri" eseri, *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 5(1), 297-315.
- Batır, B. (2014). *Geleneksel eğitimden çağdaş eğitime Türkiye'de ilköğretim (1908-1924)* (Gözden geçirilmiş ikinci baskı). İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Berkes, N. (2021). *Türkiye'de çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Cabalar, S. (2019). *II. Meşrutiyet Dönemi'nde Tarih Ders Kitaplarında Avrupa İmgesi*. (Basılmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Çam, İ.D. (2019). *Eğitim ve ideoloji: II. Meşrutiyet döneminde çocuk eğitime yönelik yaklaşımlar (1608-1922)*. (Basılmamış doktora tezi). 9 Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Demirel, M. (2002). Türk eğitiminin modernleşmesinde rüşdiye mektepleri, *Türkler* (XV, ss. 44-60). Ankara, Türkiye: Yeni Türkiye Yayınları.
- Demirel, F. (2012). Osmanlı eğitim sisteminin modernleşmesi sürecinde hiyerarşi, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 507-530.
- Doğan, N. (1994). *İlk ve Orta Dereceli Okul Ders Kitapları ve Sosyalleşme (1876-1918)*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Doğanay, F.K. (2010). Rüşdiye mekteplerinde tarih dersi, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 25, 439-462.
- Düstur, I. Tertip, C. 2
- Düstur, II. Tertip, C. 5
- Ersanlı, B. (2013). *İktidar ve Tarih*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fortna, B.C. (2005). *Mekteb-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde İslam devlet ve eğitim*. İstanbul: İletişim Yayınları. çev. Pelin Sıral.
- Gök, S. (2005). *1923–1930 dönemi orta öğretim tarih dersi ders kitapları ve tarihçilik anlayışı*. (Basılmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hanioglu, M.Ş. (1992). Batılılaşma, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (V, ss. 148-152). İstanbul, Türkiye: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Hanioğlu, M.Ş. (2012). Türkçülük, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (XLI, ss. 551-554). İstanbul, Türkiye: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İnalçık, H. (2020). Murad I, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (XXXI, ss. 156-164). Ankara, Türkiye: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (2011). Tarih ilmi ve bizde tarihçilik, *Tarih Dergisi*, 13(17-18), 1-16.
- Kazkaldıran, M. (2019). *II. Meşrutiyet döneminde tarih ders kitaplarında modernleşme meselesi*. (Basılmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Maarif Nezareti, (1329). Mekatib-i İptidaiye Ders Müfredatı, Bir ve İki Dershane ve Muallimli Mekteplere Mahsus, Matba-i Amire, İstanbul.
- Mahmud, C. (2002). *Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Nurdoğan, A.M. (2014). II. Abdülhamid döneminde ilköğretim okullarındaki ders kitapları ve tarih öğretimi, *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 3(2), 82-111.
- Nurdoğan, A.M. (2016). *Modernleşme döneminde Osmanlı'da ilköğretim (1869-1914)*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Özcan, A. (2001). İslamcılık, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (XXIII, ss. 62-65). İstanbul, Türkiye: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özkan, M. (2007). Osmanlı Türkçesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (XXXIII, ss. 483-485). İstanbul, Türkiye: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özteke, F. (2006). *XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde tarih eğitimi*. (Basılmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Öztürk C., & Keskin S.C., & Otluoğlu R. (2012). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Sami, Ş. (2016). *Kamus-ı Türki*. İstanbul: Çamlıca Yayınları

- Saru, İ.Ş. (1331). *Çocuklara tarih-i Osmani*. İstanbul: Kanaat Matbaası.
- Saru, K.Ş. (1970). *İhsan Şerif Saru eğitim hizmetinde elli yıl*. İstanbul: M.E.B. Yayınları.
- Sinan, R. (2020). *İhsan Şerif Saru'nun hayatı ve cumhuriyetin ilk yıllarında ilköğretim tarih eğitimine katkısı*. (Basılmamış yüksek lisans tezi). Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trabzon.
- Şahin, M. (2014). Sosyal bilgiler ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (1), 31-46.
- Şimşek A., & Yazıcı F. (2013). Türkiye’de tarih öğretiminin dünü, bugünü, *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(8), 9-32.
- Türk, İ.C. (2013). *Osmanlı Devleti'nde tarih eğitimi*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.
- Ürkmez, N. (2016). Mekteplerde okutulacak tarih ders kitapları hakkında Sultan II. Abdülhamid’e sunulmuş iki rapor, *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 5(1), 280-296.

Ekler

Ek 1: Çocuklara Tarih-i Umumi Ders Kitabının Latinizasyonu

ÇOCUKLARA TARİH-İ OSMANİ

MUALLİM VE MÜREBBİLERE VE HERKESE

“Ağaç yaş iken eğilir”

Her milletin kendine mahsus bir terbiyesi, o terbiyenin de bir gayesi vardır.

İbtida cediti alamız Türklerin, sonraları; bir Türk oymağı olan “Kayı Han” evladı “Osmanlı” ların ananevi bir terbiyeleri var idi.

Bizler, garp ile temasa başladığımız bir zamandan beri, bilerek bilmeyerek tedricen o terbiyeden uzaklaştık. Yavaş yavaş Avrupa medeniyetini, fakat o medeniyetin feyz-i irfanından ziyade kokmuş olan ahlak ve âdetini taklide başladık. Akıbet-i mükemmel bir garplı olamadığımız gibi, saf ve pak olan “şarklı” lığımızı da elden kaçırdık.

Bu neidüğü belirsiz gidişin, bu bilir bilmez mukallidlik edişin devası, yaşamak isteyen; ben bir Müslümanım, bir Türküm, bir Osmanlıyım diyen bir millet için; o milletin istikbali için; pek müthiş bir tehlike idi.

Vakıa mübarek meşrutiyetimizden biri içeriden dışarıdan birçok gavaille, birçok felaketlere uğradık, ancak “Bin nasihatten bir musibet yeğdir” fehvasınca bu felaketlerden büyük bir hisse-i ibret ve intibaa aldık. Nihayet müstakbel vatan evladına “milli” bir terbiye, bir gaye verilmek lüzmunu anladık.

“Tarih” derslerinin terbiye-i milliye bahsinde pek büyük bir hissesi vardır. Ancak şimdiye kadar evlatlarımız için bu mukaddes düşünülerek yazılmış tarih kitaplarımız yoktur.

Geçen sene Maarif Nezaret-i Celilesinin tertip ve ilan ettiği telif kitap müsabakasına üç küçük cilt ile bu aciz de dahil olmuştu.

Küçüklere kitap yazmak demek, büyük kitapların hacmini küçültmek demek değildir. Belki kabiliyet-i idrak-ı nazar dikkate alınarak, çocuklaşmak, çocuklaşarak yazmak demektir.

İşte benim bu esaslar üzerine yazdığım “Çocuklara Tarih Dersleri” “Çocuklara Tarih-i Osmani” “Çocuklara Tarih-i Umumi” nam-ı eserlerim bu müsabakada ve bilahare Meclis-i Maarif’te beş sene müddetle birincilik şerefini ihraz etti.

On hakla bu şerefi ebediyen muhafaza edeceğimi ümit ederim.

Muallimlerle mürebbilerin ve bütün evlat babalarının bu gayeden kaçmamalarını ve şaşmalarını selamet-i millet ve memleket namına tavsiye eder ve cümlemiz hakkında Cenab-ı Hak’tan Tevfik dilerim.

Bostancı’dan: 29 Nisan 331 Çarşamba

İhsan Şerif

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

TARİH-İ OSMANİ

Her milletin, her ümmetin binlerce seneden beri başlarından geçen, olan biten vukularını yazan kitapları vardır.

Bu kitaplar o milletin, o ümmetin “tarihi” dir.

Bizim de tarihimiz vardır. “Osmanlı Tarihi.”

“Tarih-i Osmani” Kayı Han Türklerinin Anadolu’ya yerleştikleri zamandan başlar. Bugüne kadar geçirdiğimiz vukuatı yazar.

Her millet kendi tarihini mutlaka bilmelidir.

Tarihini bilmeyen kimsenin duygusu olmaz. Duygusu olmayanlara millet muhabbeti, millet aşkı bulunmaz.

Muhabbetsiz ve aşksız yaşayanların ne insanlara, ne insaniyete hiçbir faydası dokunmaz.

ESKİ TÜRKLER

Asya’nın geniş ve ıssız çölleri Türklerin en eski yurtlarıdır. Bu yerler mamur değildi. Kimsenin dimağını celb etmedi. Aman gideyim de buraları zapt edeyim demedi. Türkler böylece hür yaşadı. Hür büyüdü.

Türklerin en büyük padişahı “Oğuz” Handır.

Padişahlarımız; “Oğuz” un “Gün Han” ismindeki evladının neslindedir.

Türkler, büyük büyük kabilelere ayrılmış idi. Bugün yalnız Asya’da değil, Avrupa’da dahi bizim cinsimizden milletler vardır.

Osmanlı Türkleri “Kayı Han” oymağından türemiştir.

Türkler oldukça ehemmiyetli bir bilgi devri geçirmişlerdir. Pek mükemmel değilse de bir dereceye kadar güzel şehirler meydana getirmişlerdir. Hatta hükümdarlarından bazılarının heykellerini bile yaptırmışlardır.

Türkler yaradılışlarında halim kimselerdir. Yalnız kimsenin kendilerine ilişmesini, haklarının çiğnenmesini çekemezler.

Türkler ata binmekten, at üstünde cirit atmak, mızrak, kargı kullanmaktan pek hoşlanırlardı. Kullandıkları silahları kendileri yaparlardı.

Ekip biçmek, çiftçilik etmek, bargir, koyun sürülerini yetiştirmek indlerinde pek makbul idi. Su yolları açmayı ve cetvellerin yardımıyla sudan uzak tarlaları sulamayı bilirler idi.

ERTUĞRUL GAZİ

Birinci padişahımızın babasıdır. Altı yüz otuz sene evvel Anadolu’da yine Türk cinsinden “Selçuki” lerin devleti var idi.

Tatarlar bu devletin başına bela kesilmişlerdi. Daima onlarla muharebe ederler; Selçukileri kuvvetten düşürmek isterlerdi.

“Ertuğrul” bir gün aşireti halkıyla bir ovidan geçiyordu. Birbiriyle savaşıyor iki orduya rast geldi. Bir taraf mağlup olmak üzere idi. Ertuğrul; mertlik yenilen tarafa yardım etmektir dedi. Ve hemen maiyetiyle onlara muavenet etti. Bu sayede yenilenler yendiler. Meğer bunlar Selçuk padişahının askerleri imiş. Padişahları bu yardımı duydu ve pek memnun oldu.

“Ertuğrul” bey ile maiyetine Bursa taraflarında güzel yaylalar ve kışlaklar verdi. Ve ecdadımız olan Türkler işte bu suretle Anadolu’ya yerleşti.

SULTAN OSMAN

Birinci padişahımızdır. “Söğüt” kasabasında doğdu. Babası “Ertuğrul” vefat ettiği zaman on sekiz yaşında idi, kabilesine bey oldu.

Türklerin oturduğu yerlerin bir tarafı Rumların idi. Rumlar ara sıra bizim toprağımıza geçerler, sürülerimizi kendi taraflarına sürerler idi.

“Osman Bey” de karşılıkta bulundu, onların hem koyunlarını sürdü. Hem de birkaç köylerini vurdu. Böylece; yerimiz yurdumuz büyüdü.

Rum beylerinden yalnız biri, Osman Bey’in mertliğini pek severdi. Bu sevda ile Hak dinine girdi. Gerek kendi, gerek evlatları bu devlete, bu millete büyük hizmetler etti. Bu zat “Köse Mihâl” dir.

Osman Bey’in Rumlardan aldığı kasabaların içinde en ehemmiyetlisi “Karacahisar” idi. Selçuk padişahı bu kasabayı Rumlardan aldığımızı pek sevindi. Osman Bey’e bir ak bayrak, bir davul, bir at, bir de beylik fermanı gönderdi. (688).

Bundan sonra Osman Bey hududumuzu günden güne genişletti. Yenişehir; Karamürsel ile İzmit’in bazı yerlerini de fethetti.

Birinci defa olarak Marmara Denizi kenarında ufak bir adayı bir genç Türk yiğidi zapt etti. Bu adaya şimdi “İmralı” Adası derler.

Osman Bey temelini kurduğu devletin kuvvetlenmesi için çok çalıştı. Ölünceye kadar at üstünden inmedi. Kılıcı kınına girmedi. O çelik vücudu yıprandı, hırpalandı. Nihayet “Söğüt” te hastalandı.

Osman Gazi bir tekke şeyhinin “Mal Hatun” ismindeki özü ve yüzü güzel kızını sevmiş ve onunla evlenmiş idi. Bu izdivaçtan iki evladı dünyaya geldi. Biri “Orhan” diğeri “Murad Hüdavendigar” idi.

“Orhan” Rumlardan Bursa’yı almış idi. Kutlamak için “Söğüt” e geldi. Babasını ölüm yatağında görünce gözleri dünyayı görmez oldu. Baba oğul sarıldılar sarmaştılar. Bir müddet öyle kaldılar. O sırada melekler geldiler, Osman’ın ruhunu aldılar, ulu tanrısının rahmetine emanet bıraktılar.

299 İSTİKLAL-İ OSMANİ

Bu, bizim en kıymetli bir sayımızdır. Zira biz bu tarihte göçebelikten çıktık. Tatarlar Selçuk Devleti'ni mahvetmişlerdi. Artık onlara sığınmaktan sıyrıldık. Biz de başlı başına bir devlet olduk.

Atalarımız Osman Bey'in adamları idi. Bunun için o mübarek günden beri kendilerine "Osmanlı" dediler.

Biz de babalarımızın evladı ve Osman oğullarının sadık ve fedakâr yarılarıyız. Bu sebeple biz de "Osmanlı" yız.

Bu toprakta doğan, evinin, bağının, çiftinin, harmanının vergisini veren Rum, Ermeni, Yahudi hep "Osmanlı" dır. Bizim toprak kardeşlerimizdir.

"Osmanlı" lığı canımız gibi severiz. "Osmanlı" yız diye iftihar ederiz.

SULTAN ORHAN

Nur gibi saf bir padişahdır. Ulemayı sever, fukaraya ihsan eder, kavgada daima askerinin önünde giderdi.

"Orhan" Osman Gazi'nin küçük oğludur. Büyük kardeşi "Aleaddin Paşa" okumaktan zevk almıştı. Padişahlığı istemedi. Ehline, asıl canın erine bıraktı.

Lakin Orhan, paşasından vazgeçmedi. Bilgisinden kazanmak için kendisini vezir yaptı.

İki kardeş hükümet işini paylaştılar. "Orhan" babasının yolunda gidecek, düşmanları vuracak, onlarla vuruşacak, uğraşacak.

"Aleaddin" de devletin idaresini, ahalinin rahatını yoluna koyacak idi. Her ikisi de vazifelerini pek güzel yaptılar.

Orhan, ömrü oldukça babası gibi at üstünden inmedi. Daha şehzadelğinde "Bursa" yı almış ve payitaht yapmış idi. Padişah olunca Rum İmparatorluğu'nun en mühim bir şehri olan "İznik" i aldı. Civarı da, Akçakoca gibi yiğitler tarafından alındı.

"Orhan" bir defa ordusuyla ta "Maltepe" ye gelmiş hemen İstanbul sınırına girmiş idi.

Burada yaman bir çekişme oldu. İmparator ordusu fena bozuldu. Hatta imparator yaralandı, kaçtı da ölümden kurtuldu.

TEŞKİLAT

O zamanlar ne mahkeme vardı, ne kanun, ne nizam. Hatta askerimiz bile yoktu. Bir harp olacak veya bir yere akın edilecek mi; herkesi işinden gücünden alırlar, eline bir silah vererek kavgaya sokarlardı.

Bu pek çirkin idi. İşte Aleaddin Paşa bu uygunsuz hale nihayet verdi.

Bir meclis teşkil etti. Konuştular, görüştüler. İbtida “yeniçeri” namıyla muntazam ve itaatli bir asker ocağı kuruldu. Ve bunlara aylık verildi. Yeniçeriler kışlalarda otururlar, muharebe talimleriyle meşgul olurlardı.

Bu sayede askerlik şanlı şerefli bir meslek oldu.

Yeniçerilerin ilk teşkilatında düşmana atmak ve vurmak için silahları sapan, ok, cirit, şeşper, kılıç, balta ve kendilerini korumak için de kalkan idi.

Sonraları barutla atılan top ve tüfek gibi silahlar icat edildi. Bunlar kullanıldı. İlk tüfekleri fitilli idi.

Yeniçeri neferleri, entari, haftan, şalvar giyerlerdi. Haftanın üstünden bellerine kuşak bağlarlar idi. Yürür iken güçlük vermesin diye haftanın eteğini bellerine dolarlardı.

Zabitler haftanın üstüne cebe; ayaklarına çakşır giyerlerdi. Haftan astarsız bir entari idi. Cebe entariden kısa idi. Kolları dirseğe kadar gelirdi.

Neferler, başlarına beyaz keçeden külah giyerlerdi. Bunun arkılığı da vardı. Neferin sırtına kadar sarkardı. Buna “börk” derlerdi. Börkün önünde sarı tenekeden bir “kaşıklık” vardı. Kaşık yoldaşlığı yeniçerilerin indinde pek ehemmiyetli idi. Sonraları birçok şekillerde kavuklar, kolçaklar ve demirden miğferler kullanıldı.

Osman Gazi namına hutbe okutmuştu. Fakat başlı başına yaşayan bir devletin başlıca alameti parasıdır. Hâlbuki o zaman bizim paramız yok idi. Ülkemizde Rum, Acem, Selçuk paraları geçerdi. İşte Aleaddin Paşa bu eksikliği de tamamladı. Sultan Orhan namına gümüş sikkeler bastırıldı.

Her zaman ahali arasında birçok davalar olurdu. Bu davalar akli ermez bir takım cahillerin sözleriyle hallolunurdu. Tabii bu yüzden bir takım haksızlıklar vukuu bulurdu.

Aleaddin Paşa'nın himmetiyle bu fena muamele de ortadan kalktı. Her zapt olunan memlekete okuryazar, şeriatın emriyle işe bakar, ulemadan kadılar tayin edildi. Böylece ibadullahın işleri de hak yoluna girdi.

RUMELİ'YE MÜRUR

Rumeli yani karşı yaka ile aramızda deniz vardı. Bizim gemilerimiz yok idi. Tabii gemisiz geçemez idik. Orhan'ın oğlu şehzade "Süleyman" bunun çaresini buldu. Yaptırdığı iki sal, yiğitler için bir yol oldu.

Rumeli'ye ilk Osmanlı ayağı şehzade "Süleyman" ile atıldı, bir iki ay geçmeden Gelibolu ve etrafı mülkümüze katıldı.

Bu değerli şehzade bir gün avda bir yabani kazı arkasından at sürerken hayvanın ayağı sürçtü. O kıymetli vücut, beyin üstü sivri ve keskin taşlara düştü.

Bu ecel-i kazayı duyan Osmanlılar saçlarını başlarını yoldular. Cesedini ağlaya ağlaya "Bolayır" daki makamına koydular.

O sırada düşmanlarımız gemilerle "Gelibolu" ya gelmişler. Bizi Rumeli toprağından sürüp atmak için karaya pek çok asker çıkarmışlar idi. Yeniçeriler "Gün" Han evladının, o mübarek şehzadenin kanlı ve henüz soğumamış olan cesedi üzerine el bastılar, ant içtiler. Dönmeyeceğiz; bir tek kalıncaya kadar çarpışacağız, öleceğiz dediler. Din ve namus aşkı ile öyle cenk ettiler ki kendilerinin dört misli olan düşmanı hemen tamamıyla denize döktüler.

"Padişahımız "Orhan", kıymetli oğlunun vefatına, bu yürekler dağına dayanamadı. Kederler, matemler içinde ancak üç ay kadar yaşadı.

Orhan gazi, Aleaddin Paşa, şehzade Süleyman, bu üçü de büyük ve nur kadar temiz ve saftır.

SULTAN MURAD HÜDAVENDİGAR

Üçüncü padişahımızdır. Osmanlı sarayında doğmuştu. Lakin savaş meydanında büyümüşü. Kanı, canı kahramanlıkla yoğrulmuştu.

İbtida "Ankara" şehrini zapt etti. Sonra Rumeli'ye geçti. Gelibolu'dan "Edirne" ye kadar bütün memleketleri ele geçirdi.

Bugün Osmanlıların gözbebeğı kadar kıymetdar olan "Edirne" yi işte o zaman "Lala Şahin" Paşa kuşatmış idi. Sultan "Murad" da yetişti. Muhasaraya bir kat daha şiddet verildi. Şehrin hakimi dayanamadı. Karşı duramadı. Bir gece sandala binerek "Meriç" Nehri'nden "İnöz'e" kaçtı. Başsız sahipsiz kalan ahali de şehrin kapılarını padişaha açtı.

“Edirne” Rum İmparatorluğu’nun İstanbul’dan sonra en meşhur ve ehemmiyetli bir beldesi idi. Padişah ikinci defa Rumeli’ye geçtikleri zaman “Edirne” yi payitaht yaptı.

SIRPSINDIĞI : “Edirne” etrafı elimize geçince Sırp, Ulah, Macar, Bulgar dördü birleşmişler, bizi büsbütün Rumeli’nden kovmak için sözleşmişlerdi. Lala Şahin Paşa bu birleşmeyi haber aldı. Hemen Hacı İlbeyi çağırdı: “İşittim düşmanlarımız birleşmişler, büyük bir ordu tertip etmişler, şu taraflara yakın gelmişler, yarın oradan kalkacaklar, üzerimize atılacaklarmış. Yanına birkaç bin yiğit al, git, sakın üzerlerine varma. Yalnız uzaktan kuvvetlerini anla, gel, bana haber ver” dedi.

Hacıilbeyi gider. Bir top ardından düşman ordusunu iyice seyreder. Gece olur. Fakat dönmez. Lala Şahin Paşa’ya da haber vermez. Güzel bir baskın tertibi yapar. Ve zifiri karanlıkta düşmanı basar.

Düşman askeri zaten sarhoş imiş. Büsbütün şaşırılmışlar. Karanlıkta ne oluyor? Kim vuruyor? Kim bağıyor? Bir türlü anlayamamışlar. Birbirini kırmış geçirmişler. Birçoğu canını kurtarmak için suya atlamış, boğulmuş kalmış. Bu suretle yetmiş bin kişilik koca bir ordudan bir can kurtulamamış. Bu yere Sırpılıların korkusundan kinaye olarak “Sırpsındığı” derler.

Beş bin kişi ile yetmiş bin kişilik bir orduyu mahvetmek, hemen hiçbir kumandana nasip olmayan muvaffakiyettir.

Hacıilbey’e padişah hayırlı dua etmiş idi. Biz de o büyük kumandanı rahmetle yad ederiz.

Sonra veziriazam Hayrettin Paşa, kumandanlarından Lala Şahin Paşa, Timurtaş Paşa, Gazi Evranos Bey bunların her biri takım takım Bulgaristan içine yayıldılar. Kılıçlarının kuvvetleriyle Kavala, Drama, Siroz, Samakov, İhtiman, Manastır, Niş gibi şehirleri Sırpılardan, Bulgarlardan aldılar.

“Sırpsındığı” kavgası yalnız Sırpıların değil; bütün düşmanlarımızı da sindirdi. Başta Hristiyanların din ulusu “papa” olduğu halde hep birden gayrete geldiler. Büyük bir din ve intikam ordusu meydana getirdiler.

Padişahımız “Murad Hüdavendigâr” bu orduyu “Kosova” sahrasında karşıladı. Sayıları bizden pek çok idi.

Ama çok vakit cenklerde çokluk kar etmez. Yüreklerde Allah aşkı, vatan aşkı çok olmalı. Bu aşk ile meydana atılanların karşısında dağlar dayanmaz. İşte Sultan “Murad” da

Allah'a sığındı. Bu aşk ile kılıçlar sıyrıldı. Bu ilk büyük ve şanlı meydan muharebemizdir. Cenab-ı Hakk bize nusret verdi. Düşman yenildi. Koca sahra leşlerle doldu. Akşama doğru padişah muharebe meydanını geziyordu. Yaralıların içinden biri kımıldadı. Padişaha yaklaşmak istedi. Yanındakiler bırakmadılar. Padişah bırakınız; dedi.

Kahpe Sırp'lı yılan gibi sürüne sürüne geldi. Padişahın ayağını öper gibi yaptı. Kolunun içinde sakladığı hançeri birden bire padişahın karnına sapladı. Padişah şehit oldu. "Cennet" te dahi en büyük makamını buldu.

Muharebede padişahlarına kadar kurban veren milletimizin kıyamete kadar yaşamak isteyen milletimizin gayesi bu iki kelimedeydir: her zaman ümit, her zaman azim.

SULTAN YILDIRIM BAYEZİD

İlk "Sultan" unvanını alan padişahımızdır. Çok cesur idi. Gururlu ve hiddetli idi.

Kosova Muharebesi'nde rüzgârlar gibi her taraftan askerimizin imdadına yetişirken, düşman danelerinden altındaki atların birkaçı vurulmuş fakat Allah kendini korumuştur.

Yıldırım muharebe meydanında padişah oldu. Daha dün hain bir kumandanımızın Yunan'a teslim ettiği Selanik'i, otuz beş sene evvel Avrupalıların elimizden alıp Yunanistan'a verdiği Yenişehir'i, bugün Yunanistan'ın payitahtı olan Atina'yı Yıldırım Osmanlı toprağına kattı. Onun zamanında İstanbul İmparatorluğu'yla, Sırp, Bosna, Eflak hükümetleri de Osmanlılara haraç vermeye başladı.

NİĞBOLU MUHAREBESİ: Osmanlı tarihinin şanlı ve kanlı bir sayfasıdır. İstanbul İmparatorunun: "Aman bana yardım ediniz." diye yalvarması üzerine bizi Rumeli'den büsbütün sürmek isteyen tek mil Balkanlılar birleşmişlerdi. Fazla olarak Macaristan kralıyla Fransa ve Almanya'nın en namlı kumandanları da Balkanlıların imdadına gelmişlerdi.

Bunlar "Vidin" i aldılar. "Niğbolu" yu sardılar.

Yıldırım "Niğbolu" da o gün de şimşek gibi çaktı. Müttefikler ordusunu çil yavrusu gibi dağıttı. O adlı sanlı şövalyelerden biri kalmadı. Ölümünden kurtulanlar esir oldu. Macar kralı da ortalıktan kayboldu, aylarca orada burada süründü.

Bir sene sonra esir olan beylere Yıldırım tarafından mükemmel bir av ziyafeti verildi. Ziyafet bitince memleketlerinden getirdikleri paraları verdiler. Böylece canlarını kurtarıp geldikleri yerlere gittiler.

TİMURLENK: Adil olduğu kadar zalim, zahid olduğu kadar lakayttır.

Müşfik olduğu kadar gaddar bir sahib-i hurucdur.

Girdiği mamurelerde taş, omuz üstünde hemen baş bırakmazdı.

Bütün Asya Kıtası'nda Osmanlı padişahı "Yıldırım" dan başka kendine boyun eğmeyen, hükmüne girmeyen bir hükümdar kalmamıştır.

Ankara'da Yıldırım ile muharebe etti. Lakin muharebenin en şiddetli zamanında Anadolu askeri, beylerinin Timur'un yanında olduğunu bildiler. Pek çoğu o tarafa geçtiler, Yıldırım'ın sadrazamı da oğulları da büyük oğlu da veli nimetlerini ve babalarını bıraktılar öteye beriye kaçtılar. Her taraftan hıyanet görünce Yıldırım Timur'un eline esir düştü. Vakıa Timur'dan çok ikram, çok iltifat gördü. Fakat o zamana kadar zaferden zafere atlayan mağrur padişaha bu esaret pek ağır geldi. Yeisinden, kederinden ateşler içinde yana yana sekiz ay sonra hayatı söndü gitti.

FASILA-İ SALTANAT: Yıldırım Bayezid esarete iken oğulları arasına fitne düştü. Hepsinin başına padişah olmak hırsı, hevesi üştü. Dört kardeş birbirine giriştiler, didiştiler. Akıbet kendi başlarını yediler bitirdiler.

Bu kavgalar, karışıklıklar tam on sene devam etti.

Nihayet yalnız kalan Çelebi Sultan "Mehmed" babasının tahtına geçti. Kavga, gürültü de bitti.

Bu on seneden ziyade süren zamana tarihimizde "eyyam-ı fetret" yahut "fasıla-i saltanat" derler.

ÇELEBİ SULTAN MEHMED

Şehzadeliğinde kardeşlerine karşı muharebeden kaçmayan kaçınmayan Çelebi Sultan Mehmed, padişah olunca yorulan milletin, harap olan memleketin sükûta ve tamire; ne kadar şiddetle muhtaç olduğunu pekiyi anlamıştır. Bütün Osmanlı memleketleri bu içi içine boğuşmaları yüzünden baykuş yuvasına dönmüş idi. Osmanlı mülküne katılan küçük küçük beylikler de Timurlenk tarafından yeniden eski sahiplerine verilmiş idi.

Çelebi Sultan Mehmed'in bitmez sabrı, tükenmez gayretiyle viraneler imar edildi. Devletin eski kudreti, eski kuvveti yerine geldi. Bunun için kendilerine "Bani-i sani-i devlet" yani "devletin ikinci yapıcısı" unvanı verildi. Zamanında Eflak beyi ayaklanmış ve padişah da ordusuyla üzerine varmış idi. Asilere hem güzel bir dayak atıldı. Hem de birçok ganimet ile üç senelik vergisi birden alındı. Oradan Macaristan'a aktı. Birkaç kaleyi mülküne kattı. Padişahımız yirmi dört muharebede bizzat hazır bulunmuş vücudunda kırka yakın yara almış idi.

Vefatı, Amasya'da bulunan oğlu Sultan Murad gelinceye kadar kırk iki gün asker ve ahaliden gizli tutulmuştur. Çelebi Sultan Mehmed tebaasını pek severdi. Her Cuma günleri binlerce fukaraları kendi eliyle itam ederdi.

SULTAN MURAD-I SANİ

İki defa tahta çıkan padişahımızdır. Padişah olunca İstanbul'u kuşatmış idi. Selanik'i de Venediklilerden almıştır.

Evranozade Ali Bey de "Belgrat" ın fethine memur olmuştu. Altı ay sonra "Mezit" Bey idaresindeki akıncılar birçok yerleri yağma ederek "Hermenşad" şehrini kuşatmışlardı. İşte meşhur "Janhunyad" bu sırada meydana çıktı ve "Hermenşad" ı kuşatan askerimizi perişan ve esirlerimizi işkencelerle idam etti. Bu muvaffakiyet üzerine "Janhunyad" ın ismi dünyaya yayıldı. Sonra "Şehabettin" Paşa kumandasıyla Macaristan'a gönderdiğimiz seksen bin kişilik ordumuz, yine "Hunyad" ın on beş bin kişilik ordusunun pususuna düştü. Kumandanımız esir, askerimiz mağlup oldu.

Bundan sonraki muharebelerde de Osmanlılar kazanamadılar. Bu kavgalarda askerinin başında padişah yok idi. Padişah Anadolu'da Karaman Bey ile uğraşıyordu.

Son defaki çarpışmada padişahın eniştesi de esir olmuştu. Padişah kız kardeşinin ricasına dayanamadı. Macar kralından sulh istedi.

Bu mağlubiyetlerde padişahın hiçbir kabahati yok idi. Çünkü muharebelerde kendi mevcut değildi. Bir de ecdadından hiçbiri ne böyle yenilmiş, ne de böyle sulh dilenmiş idi. Bunun için meraklandı. Saltanatı on dört yaşında bulunan oğlu "Sultan Mehmed" e terk ederek "Manisa" ya çekildi.

VARNA MUHAREBESİ: Sultan Murad Macarlarla on sene için barışıklık etmişti. Düşman, padişahın on dört yaşında bir çocuk olduğunu anladı. Daha imzasının mürekkebi

kurumadan verdiği sözü ayaklar altına aldı. Fırsat, bu fırsat diyerek askerini hemen “Varna” üzerine saldırdı.

Vükela telaşlandılar. Küçük padişaha, işin büyüklüğünü anlattılar. Ve “irade buyurunuz pederiniz acele Manisa’dan Varna’ya geçsin” dediler.

Sultan Murad’ın Varna Muharebesi pek şanlıdır. Bu muharebede sel gibi kan akmış, sözünde durmayan, kahpelik eden düşmandan, başta Macar kralı olduğu halde hemen hiçbirini sağ kalmamıştır.

“Hunyad” bin bela ile canını kurtarmıştır.

İKİNCİ KOSOVA MUHAREBESİ: “Varna” kazancından sonra vükela Sultan Murad’ı tekrar padişah ilan ettiler. “Hunyad”, Varna’nın acısını çıkarmak, intikamını almak için yeniden Sırp, Ulah, Bosna ve Arnavut askerlerini topladı. “Kosova” meydanına geldi. İki taraf karşılaştılar. Tam üç gün üç gece çarpıştılar. Allah yardım etti. Ordumuz üste geldi. Düşman perişan “Hunyad” rezil oldu. “Hunyad” ın o cihanı tutan ismi şöhreti, büsbütün söndü.

FATİH SULTAN MEHMED

İstanbul’un Fethi 857---27 Cemaziyelahir---Salı

Sultan Mehmed’e “Fatih” derler. Lakin her memleket alana bu unvanı vermezler. Verselerdi, dünya bütün fatihlerle dolardı. Mesela padişahımızın birçoğu birçok memleket almıştır; fakat yalnız birine “Fatih” unvanını vermişlerdir. Çünkü İstanbul’u zaptetmiştir.

“İstanbul” cihanın yarısı kadar kıymetlidir. Her millet “İstanbul” benim olsa diye can atar. Bizden evvel İstanbul’a, bu güzel memlekete sahip olanlar, memlekette iş başında bulunanlar, bu nimeti anlayamamışlar, ya sefaya dalmışlar, ya birbirlerinin başını yemekle uğraşmışlar.

Babalarımız “Su uyur düşman uyumaz” derler. Pek doğrudur.

Fatih’e İstanbul’un zaptını babası vasiyet etmiş idi. Fatih de bu vasiyeti yerine getirmek için ibtida “Rumeli Hisarı’nı” yaptırmıştır.

İSTANBUL’UN FETHİ: İmparator hisarın inşasını hayra alamet saymamıştır. Bunun İstanbul muhasarasının başlangıcı olduğunu anlamıştır. Fatih’e ricacılar göndermişti. Lakin padişah barışa yanaşmadı.

Fatih Edirne'ye gitti, orada İstanbul'u kuşatmak için ne lazımsa cümlesini hazırladı, tekmil etti. Yüz bin asker, o kadar da çapulcu ile geldi şehri karadan, denizden çevirdi. Tam elli üç gün muhasaradan, birçok kanlı kavgadan sonra bu güzel şehri ele geçirdi.

Fatih ahaliden kimsenin malına, canına ilişmedi. Yalnız imparator, Vefa yokuşunda iki askerimizi öldürmüştü, bilmeyerek onu da öldürdüler.

Peygamberimiz Efendimiz hazretleri İstanbul'u alacak İslam padişahı hakkında hayırlı dua etmişti. Bu cihanlardan kıymetli devlet ve saadet, Cenab-ı Fatih'e nasip olmuştur. Ne mutlu!

İstanbul'un fethinden sonra veziriazam Mahmud Paşa Mora'ya gitti. Rumların kalelerini zapt etti. Donanmamızın bir kısmı Midilli Adası'nı, Gedik Ahmed Paşa'nın kumandasındaki üç yüz gemi de Kırım yarımadasındaki Kefe, Azak, Menküp kalelerini istila eyledi.

Bugün kendi kendini yiyip bitiren Arnavutluk ile o zaman bir krallık olan Bosna Hersek Fatih'in büyük sadrazamı Mahmud Paşa tarafından zapt olunmuştu.

OTLUKBELİ MUHAREBESİ: İran'dan Diyarbakır'a kadar olan memleketlerde "Uzun Hasan" namında biri hüküm sürerdi. Uzun Hasan akıllı, adil ve cesur bir hükümdar idi. Trabzon'daki Rum kaysarının da damadı idi. Fatih Trabzon'u zapt ederek İstanbul gibi, oradaki küçük imparatorluğa da nihayet vermişti.

Bundan dolayı Uzun Hasan Fatih'e küsmüş ve kendini kuvvetli görerek şan için, şöhret için Fatih'i ezmek hevesine düşmüş idi.

Sivas civarında "Otlukbeli" denilen mahalde büyük bir muharebe oldu. Uzun Hasan ordusundan, telef olanlardan başka, yalnız on beş binden ziyade dil tutuldu.

Bundan sonra Uzun Hasan'ın adı battı. Fatih namı bütün cihanı parlattı. Fatih hazretleri cenge giderken "Gekbüze" de vefat etmiştir.

Sultan Mehmed'in yalnız fütühatı değil, bilgisi de yüksektir. Arabi ve Farisiyi hocası "Molla Gürani" den okumuştur. Rumca ve İtalyanca da bilir ve Arabi ve Farisiden başka bu iki dil ile de görüşürdü.

SULTAN BAYEZİD-İ SANİ

Ne babası Fatih gibi memleketler zapt etmeye, ne oğlu Yavuz gibi dünyadaki Müslümanları birleştirmeye çalışmamıştır. Zamanının bir kısmı kardeşi Sultan Cem'in padişahlık davasıyla geçmiştir.

Sultan Bayezid muharebeden çekinir, rahat ve sükûneti sever bir padişah idi. Ancak o zamana kadar kavgadan zevk duyan, ganimet yüzünden zengin olan yeniçeriler, padişahın tenperverliğinden şikâyet ettiler. Harbi istediler. Hersek kıtasını, Kili, Akkerman kalelerini zapt eylediler. Akıncılık da Sultan Bayezid zamanında pek ileri gitti. Bunlar bir sınıf asker idi. Avrupa içerilerine kadar sel gibi akarlar, binlerce esirleri önlerine sürüp katarlardı. Sultan Bayezid'in ahir vakitlerinde bazı karışıklıklar, ahali arasında hoşnutsuzluklar zuhur etti.

Padişah, ihtiyardı. Dünya işlerinden bezmiş idi. Saltanattan çekilmek, lakin yerine oğlu şehzade Ahmed'i getirmek istiyordu. Vükelanın arzusu da bu idi. Şehzade Ahmed keyfi, zevki severdi. Vükela da böyle bir padişah isterdi. Zira o zaman makamlarını, hayatlarını korkusuzca temin ederlerdi. Zaten padişahın yanında belli başlı bir vezir yok idi. Devlete, millete, canıyla başıyla hizmet eden, ülkeler kazandıran "Gedik Ahmed" Paşa gibi değerli ve kıymetli bir veziri Sultan Bayezid, hiçbir günahı yok iken katlettirmişti.

Trabzon valisi şehzade "Yavuz Selim" babasının ve vükelasının niyetlerini anladı. Selim, saltanat Ahmed'e geçerse memleketin ne hale geleceğini pekiyi biliyordu. İstanbul'a gelmek ve şehzade Ahmed'e terk-i saltanat ederse bu yüzden zuhur edecek tehlikeleri pederine anlatmak istedi. Padişah müsaade edecek idi. Vükela mani oldu. Getirtmediler. Yavuz izinsiz Çorlu'ya kadar geldi. İsyân etti dediler. Üzerine asker çektiler. Şehzade "Selim" tekrar Trabzon'a gitti. Artık İstanbul'da şehzade Ahmed'in padişahlığı hemen olmuş bitmiş gibi bakılıyordu. Hatta kendisine İstanbul'a yakın bir yere gelmesi için haber bile gitmişti. Fakat Yavuz'un adamları İstanbul'da olanı biteni gizlice kendisine bildirdiler. Şehzade Ahmed Maltepe'de iken "Selim" de Eyüp'ün üst taraflarında idi. Yeniçeriler isyan ettiler. "Yavuz gibi bir arslan dururken Ahmed'i istemeyiz" dediler. Ve Selim'i ortalarına alıp alayla İstanbul'a girdiler. Padişah çaresiz kaldı saltanatı Selim'e bıraktı. Mahsun ve meyus "Dimetoka" ya giderken yolda ahirete gitti.

YAVUZ SULTAN SELİM

İlmi yavuz, fikri yavuz, adli yavuz, kahrı yavuz her işi yavuz bir padişaktır. Tekke şeyhliğinden İran şahlığına sıçrayan "Şah İsmail" Anadolu'daki bizim saf köylülerimizi azdırmaya, zavallı cahilleri mezheplerinden saptırmaya başlamıştı. Başkaca; kendini Yavuz ile eş tutuyor, hatta o koca hazreti kendinden küçük görüyordu. Yavuz kendini dev aynasında

gören bu şaha, haddini bildirmek lüzmunu duydu, ordusuyla bin türlü zahmet ve meşakkatler atlatarak Çaldıran Ovası'na kondu.

Çaldıran Muharebesi pek kanlı oldu. Sahra, acem atlısı, acem piyadesinin cesetleriyle doldu. Toplarımızın ateşi, o azametli orduyu sildi süpürdü. Şah, yaralanmıştı. Askerimizden biri yakaladı, kesiyordu. Sadık ve fedakâr uşağı atıldı: “O şah değil; şah benim” diyerek kendini efendisinin uğruna kurban etti. İşte o kibirli ve azametli şah, yaralı olarak ancak canını kurtarabildi. Kaçarken ordusunun tek mil mühimmatından başka hala hazinemizde bulunan mücevherli tacını, hatta karısı “Taçlı” hanımı bile bıraktı.

MISIR MESELESİ: Mısır'da Abbasilerden bir halife vardı. Fakat hiçbir iktidarı yok idi. İşi gücü sarayda oturmaktan, Cuma ve bayram namazlarına çıkmaktan ibaretti. Tekmil nüfuz Çerkez beylerinde, Mısır tamamıyla Çerkezlerin ellerinde idi.

Çerkezler cesurdur. Cesaretlerine mağrurdur. Bunlar da Şah İsmail'in yolunu tuttular. Bize karşı durdular. Ellerinden ibtida Halep'i aldık. Sonra Şam tarikiyle Mısır'a; üzerlerine vardık. Mısır Muharebesi pek kanlı oldu. İki taraftan pek çok yiğitler mahv ve tebah oldu.

Muharebenin birinde birkaç Çerkez fedaisi ordumuzu yarımişlar, padişahın çadırına kadar girmişler idi. Bereket; padişah çadırda değildi. Yakında, bir tepeden muharebeyi idare ediyordu. Fedailer padişah zannıyla sadrazamı öldürdüler.

Yavuz Sinan Paşa'nın şehadetine çok acıdı. Hatta: “Mısır'ı kazandık ama Mısır'dan daha kıymetli olan Sinan'ı kaybettik” diye teessüfler etti.

Çerkezlerin en güvendikleri sultanları “Tomanbay” dünyanın en cesurlarından biri idi. Tutuldu. Ve padişahın iltifatına, ikramına, affına nail olmuşken; hatta teşekkür bile etmeden, kafasının dikine gitti. Akıbet bu çirkin inadı yüzünden ipe çekildi.

Böylece hem Mısır kıtası, hem hilafet hırkası hazreti padişaha nasip oldu. Ve tam hakiki sahibini buldu.

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN

Ömrü uzun, saltanatı uzun, uğru açık, talihi yaver bir padişaktır. Fatih Belgrat'ı muhasara etmiş fakat zapt edememişti. Hatta burada yaralanmıştı. Bu şeref Kanuni'ye nasip oldu. Veziriazamı “Piri” Paşa ile bir ay muhasaradan sonra Belgrat zapt olundu.

RODOS SEFERİ: Akdeniz'i, deniz hırsızlarından kurtarmak, gemilerimiz emniyetle gidip gelmek için “Rodol” Adası'nın elimizde bulunması şart idi. Sultan Süleyman altı yüz

altmış dört gemi ile gitti. Altı ay geceli gündüzlü muharebeden, muhasaradan sonra tekmiil adayı zapt etti.

MOHAÇ SEFERİ: Sultan Süleyman şarkta ne kadar kudretli, kuvvetli ise, garpta dahi “Şarlken” ismindeki İspanya kralı ve Almanya’nın imparatoru o kadar kuvvetli idi. O zaman Fransa kralı bulunan birinci “Fransuva” gayet cesur ve kibirli bir hükümdar idi. Şarlken’in azametini çekemedi. Aleyhine harp etti. Muharebede çok cesaret gösterdi. Lakin talih yardım etmedi. Ordusu mağlup, kendisi esir oldu. Fransuva’nın validesi, oğlunun esaretten kurtulmasını Kanuni’den, o zamanın padişahlar padişahından iltimas ve rica etti.

Padişahımız bu ricayı kabul ederek “Şarlken” e karşı gitti. Lakin Şarlken karşısına çıkamadı.

Macar kralını sevk etti. “Mohaç” sahrasında pek kanlı bir boğuş oldu.

Macarlar bozuldu. Mohaç, bütün şehirleri zapt olundu. “Fransuva” da esaretten kurtuldu. Padişah “Yunus” namında adamlarından birini Macaristan’a kral nasip etti.

VİYANA MUAHSARASI: Viyana’yı, şimdi Avusturya’nın payitahtı olan bu şehri de Kanuni muhasara etmiş idi. Lakin muhasara toplarını birlikte götürdüğümüz için zaptına muvaffak olamadı. Fakat bundan sonra birçok defalar daha o taraflara aktı. Ve birçok diyarlarını mülkümüze kattık.

BAĞDAT SEFERİ: Bağdat Acemlerin elinde idi. Tüfek patlatmaksızın padişahın Bağdat üzerine geldiğini duyan muhafızı şehri bırakarak kaçtı. Sultan Süleyman dahi Bağdat’ı aldı. Kanuni bu kadar ihtiyar iken bile sarayında rahat döseğinde değil; muharebe meydanında vefat etmiştir.

İstanbul’un camilerine medrese ve çeşmelerine akan suları, Sultan Süleyman getirtmiştir. Sırf kendi payına düşen gaza parasıyla yaptırdığı “Süleymaniye” Camii Şerifi dünyadaki binaların en güzellerinden biridir. Osmanlı kudretinin, Osmanlı şevketinin bu kadar parladığı bir devir görülmemiştir. Bir kimseyi yeniden kral yapmak, sonra en namlı bir kralı esaretten kurtarmak, ancak padişahlar padişahına yani Kanuni Sultan Süleyman’a nasip olan bir muvaffakiyettir.

Lakin şimdi ne bu iyiliklerin, ne de bu, büyüklüklerin namı, nişanı kaldı. Hepsi mahvoldu, hepsi unutuldu.

Artık geçmiş ile iftihar etmeyelim. Aklimızı başımıza alalım bizde dünya da yaşamaya layık insanlar gibi çalışalım. Öyle yapalım ki bir zaman sonra babalarımızdan ziyade yılmaz; yorulmaz evlatlarımızla iftihar edelim.

BARBAROS HAYRETTİN PAŞA: Denizcilikteki mahareti, yaradılışındaki cesareti, şanı, şöhreti en yüksek bir kaptan paşamızdır. Asıl ismi “Hızır” Reis idi. Zamanında kendisine karşı durabilecek dünyada tek bir kişi vardı. O da meşhur “Andarya Dorya” idi. “Andarya Dorya” nın donanması bizim bir adamızı zapt etmiş idi. Bunun üzerine Kanuni Sultan Süleyman, “Hızır” ı İstanbul’a davet etti: “Devlet ve millet senden hayır bulsun ve ismin de “Hayrettin” olsun” dedi. Kaptan paşalık mesnedini verdi.

Hayrettin aşa “Preveze” o gün de “Andarya Dorya” nın 160 gemiden ziyade bir donanmasına rast geldi. Bizim donanmamızın kötü ve leventlerimizin adedi düşmanın kuvvetinden ve adetinden pek az idi. Lakin Hayrettin Paşa hiç korkmadı, bütün hiddetiyle şiddetiyle düşmana bir çatış çattı ki koca donanmanın bir kısmı battı. Kalanların da gece karanlığı imdada yetişti de yalnız açtı kaçtı. Kaçan gemilerin en önünde o meşhur deniz kurdunun, Andarya Dorya’nın gemisi bulunuyor idi.

İşte bundan sonra Akdeniz’de hâkimlik asıl sahibine, yani Hayrettin Paşa’ya geçti. Barbaros’un devlete, millete hizmeti pek büyüktür. Kendisi milletimize padişahlardan çok kıtalar bahşetmiştir. Sonra da kendi gibi birçok adlı sanlı kaptanlar yetiştirmiştir.

Hala keskin gözü, nurlu özü bir bardak su gibi avcunun içinde çalkalandığı Akdeniz’e dikilmiş olduğu halde Beşiktaş’ta deniz kıyısındaki türbesinde metfundur.

Allah rahmet etsin.

SULTAN SELİM-İ SANİ

Kanuni Sultan Süleyman’ın haremeleri içinde “Hürrem” Sultan pek kıymetli idi. Bu sevgili sultandan dünyaya gelen Selim’i de bunun için diğer oğullarından pek fazla severdi.

“Selim-i Sani” cenkten, cenkleşmekten ziyade, çalgıdan çağanakdan zevk alırdı. Eğer Selim-i Sani, babası, büyükbabası gibi yiğit olsa idi; şimdi Osmanlıların, Osmanlılığın tâl’ pek başka ve parlak olurdu.

“Selim-i Sani” Sokullu Mehmet Paşa’yı sadrazamlıkta bırakmıştır. Ve her işi bunun üzerine atmıştır. İşte bunu pekiyi yapmıştır.

“Nasi” isminde bir Musevi nasılsa padişaha çatmış teveccühünü kazanmıştı. “Nasi” bir gün padişaha Kıbrıs’ı zapt ediniz. “bu pek güzel bir adadır” demişti. Sultan Selim hemen fethini ferman etti. Gemilerle top, tüfek, asker gitti. Uzun bir muharebe ve şiddetli bir muhasaradan sonra bu büyük ada bize geçti.

Bu adayı alışımız, Avrupalılara pek dokundu. Kuvvetli bir donanma tertip ettiler. Üzerimize sevk eylediler.

İki tarafın donanması “İnebahtı” dışarısında karşılaştı. Bizim yaman kaptanlarımız vardı. Lakin kaptan paşamız denizci değil idi. Gemicilikten yetişmemişti. Onların sözünü dinlemedi. Cesaretine güvendi birden hücum etti. Gemilerimizin çoğu yandı. Birazı da battı. Kaptan paşamızın da kafasını kestiler. Bayrak gibi gemilerinin direğine çektiler.

Uluç Ali Bey isminde mahir bir kaptanımız bu perişanlık arasında, birkaç gemimizi kurtardı. İstanbul’a getirdi. Padişah, Uluç’un bu hizmetinden pek memnun oldu. Kaptan paşalığa tayin etti. İsmi de değiştirdi. “Kılıç Ali” olsun dedi.

Sadrazam ile Kılıç Ali Paşa birlikte geceli gündüzlü üç ay çalıştılar evvelkinden kavi ve mükemmel gemiler yaptılar. Düşmana meydan okumak için denize açıldılar.

Düşman gemileri cesaret edemedi. Üzerimize gelemedi. Aman dedi. Sulh diledi. Güzel bir muahede yaptık. Düşmanımızla barıştık. Bu barış hakkımızda pek hayırlı idi. İbtida galip gelse idik, yine bundan daha menfaatli bir muahede yapamazdık.

Selim-i Sani zamanında herkes, Özdemiroğlu Osman Paşa namında gayretli ve hamiyetli korkmaz bir vezirimiz “Yemen” ve “Sudan” cihetlerini baştanbaşa zapt etmiştir. Sonra İran’a geçmiştir. İranilerin birçok yerlerini ele geçirmiştir. “Tebriz” de vefat etmiştir.

SULTAN MURAD-I SALİS

Bu da babası gibi bir muharebeye gitmemiş ve saraydan dışarı çıkmamıştır. Kadınlarla oturmaktan zevk alırdı. İbtida Sokullu’nun kaderini bildi sadarete bıraktı.

Sonra hükümet işlerine karışmaktan da kaçındı.

Zamanında İran buhran içinde idi. Bizimkiler bu karışıklığı fırsat bildiler harp ettiler. Sokullu muharebenin aleyhinde idi. Çünkü kazansak dahi mevki uzak, idaresi güçtür dedi.

Bu muharebeler on iki sene sürdü. Vakıa zahirde kazandık, mülkümüze Kars, Nahcivan, gibi memleketler kattık, fakat yüz binlerce can ve hazineler kaybettik, bu İran muharebelerinde Özdemiroğlu Osman Paşa namus-ı devlet-i alâ eylemiştir.

Sokullu'yu divan yerinde bir deli, hançerle şehit etti. Bu büyük ve değerli vezirin şehadetinden sonra devlet işi kadınların eline geçti.

O zaman kadar “rüşvet” sözü işitilmemişti. Devletimizin şerefini lekeleyen, milletimizin ahlakını kemiren, bu mekruh fiil o zamanın meşum yadigârıdır.

Avusturya Devleti ile de harp edildi. Bu muharebe on dört sene devam etti. Evvelce Sokullu İran Seferi için olmasın demişti.

Bu defa da kazasker hoca Saadettin Efendi bu harbin vukuunu istemedi. Bu muharebenin Sultan Murad devrine tesadüf eden kısmı bazen galibiyet bazen mağlubiyetimizle neticelenmiştir. Çünkü bizim uykuya başladığımız bu zamanda Avrupa devletleri henüz uyanmış idi. Biz de askerin terbiyesi, ve itaati bozuldukça oralarda daimi ve talimli askerin kıymeti ve ehemmiyeti anlaşılmış idi. Artık düşmanlarımızı eskisi gibi kolay kolay mağlup edemiyor. Eskisi gibi ezemiyor idi.

Sultan Murad'ın yüzden ziyade evladı olmuştu. Bu kadar evladı olanın akli da berbat olacağından şüphe yoktu.

SULTAN MEHMED-İ SALİS

EĞRİ SEFERİ: Kanuni'den sonra iki padişah, Selim-i Sani, Murad-ı Salis bizzat muharebeye gitmediler. Saraylarına çekildiler kendilerini zevke, eğlenceye verdiler. Vükelası, vüzerası debdebe darata düştü.

Yeniçerilerin yiğitlik damarlarına gevşeklik, ahaliye de tembellik üştü. Bu iyi bir şey değildi. Bazı hamiyetli büyük ihtiyarlar bu fenalığı anladılar, padişaha ecdadı gibi askerin önüne düşerek harbe gitmesi lüzumunu anlattılar.

“Sultan Mehmed-i Salis” muazzam ordusuyla Macaristan'a girdi. “Eğri” ismindeki büyük kaleyi ele geçirdi. Bu muzafferiyet üzerine padişaha “Eğri Fatih” denildi.

Padişah bu zaferle iktifa etmek, geri dönmek istedi. Hâlbuki imparator, Eğri'nin imdadına koşmuş, kalenin zapt olunduğunu görünce Osmanlı ordusunun ardına düşmüş idi.

Hoca Saadettin Efendi'nin ısrarıyla ordu ilerledi. "Kersce" Sahrası'nda pek şiddetli bir muharebe oldu. Bu cenk Osmanlıların kati galebesiyle nihayet buldu.

Düşman elli bin telefata verdi. Ve yüz topunu bırakarak kalan askeriyle kaçtı.

KANİJE MUHASARASI VE TİRYAKİ HASAN PAŞA: "Kanije" Kalesi'nin mevki pek ehemmiyetli idi. Eğer bu kaleyi Avusturyalılardan alsa idik köylülerimiz düşmanın sarkıntısından kurtulacak, biraz rahat bulacak, biraz geniş nefes alacak idi.

Sadrazam İbrahim Paşa buna muvaffak oldu. Tiryaki Hasan Paşa isminde seksenlik bir ihtiyar da bu kaleye muhafız tayin olundu.

Avusturyalılar bu kaleyi kaybettiklerine çok yandılar. Elli bin kişilik bir ordu ile kaleyi sardılar. Koca Tiryaki'nin başında ancak dört bin asker var idi. Adamakıllı ne cephanemiz, güllerimiz, ne de uzun müddet yiyeceğimiz vardı. Hasan Paşa hiçbir gencin beceremeyeceği, şeytanın bile aklına gelmeyeceği hileleri yaptı, tedbirlerle hem kaleyi kurtardı, hem de o elli bin kişilik kuvveti öyle bir tarumar etti ki ne mala baktılar ne mülke hepsini bıraktılar yıldırım gibi kaçtılar.

Hasan Paşa, bu mübarek zat o kıymetli eşyadan hiçbirine elini bile sürmedi kendisi fakir idi.

Lakin kendi hissesine düşen ganimeti bile kabul etmedi. Hepsini askerine dağıttı.

Hasan Paşa'yı bu mübarek, temiz özlü, tok gözlü ihtiyarı babamız gibi sevelim, ismini unutmayalım da her zaman rahmetle yâd edelim.

SULTAN AHMED-İ EVVEL

On dört yaşında padişah olmuştu. Çocuk idi. Fakat saltanatın ilk zamanında büyüklük göstermiş yeniçerilerden edepsizlik edenleri ezerek ürkütmüş idi.

Avusturya Seferi devam ediyordu. Evvelce kaybettiğimiz "Estergon" Kalesi tekrar "Uyvar" gibi mühim bir kale de yeniden zapt olundu.

Bu cenk on beş seneden beri devam ediyordu. Artık iki taraf da yorulmuş idi. Düşmanımız bu uzun kavgadan bir şey kazanamayacağını anlamıştı.

Musalehe istediler. Bu sulh bizim de işimize geliyordu. Kabul ettik. Tuna Nehri üzerinde "Zitvatorok" mevkiinde iki tarafın murahhasları toplandı. Bir muahede yazıldı.

ZİTVATOROK MUAHEDENAMESİ

Avusturya ile muharebe devam ettiği müddet bizim elimizden çıkan yerler tekrar bize verilecek, bizim yeniden zapt ettiğimiz kale ve mahaller, yine bizde kalacak Avusturyalılara verilmeyecek idi. “Bu kısım bizim lehimizdedir.”

Avusturyalılar her sene otuz bin altın verirlerdi. Böyle vergi gibi her sene muayyen bir para vermek müstakil bir devletin şanına yakışmayacağından yalnız bir defalık yüz bin altın verilecek ondan sonra hiçbir zaman, hiçbir nam ile Devlet-i Osmaniye’ye bir para verilmeyecek idi. “Bu kısım Avusturyalıların lehindedir.”

O zamana kadar Avusturya hükümdarlarına “kral” derlerdi. Ondan sonra resmen “Roma Çesarı” yani “imparator” denildi.

ANADOLU AHVALİ: Uzun cenk olurken “Celali” denilen bir sürü alçak asker kaçakları da zavallı Anadolu’yu eşkıya yatağına döndürmüş idiler. Biçare ahalinin bu şakiler yüzünden çekmediği dert ve eziyet yok idi. Hiç kimse malından canından emin değil idi.

Kuyucu Murad Paşa Anadolu’yu bunların şerrinden kurtarmaya memur oldu. Bu melunlar da ettiklerini buldu. Binlercesi tutuldu. Kimi kesildi kimi kuyulara gömüldü. Velhasıl paşanın şiddeti millete memlekete rahmet oldu. Anadolu bu hainlerin zulmünden kurtuldu.

İran’daki muharebemize gelince, o da bizim için artık muvaffakiyetsizlikler başlamış idi. Evvelce aldığımız yerlerin birçoğu elimizden gitmiş ve koca Sokullu’nun: “bu muharebeden kazansak da bize fayda yok” dediği doğru çıkmış idi. Mamafih her sene iki yüz yün ipek ve sair eşya vermek şartıyla İranilerle bir musalehe yapıldı. Lakin ne bu eşyalardan eser ne de gönderdiğimiz sefirden bir haber zuhur etmediğinden yeniden İranilere harp ilan edildi.

Sultan Ahmed gayetle dindar bir padişah idi. Mekke-i Mükerrerme’de, Medine-i Münevvere’de pek çok hayrat ve hasenat yaptı. Ravza-i Mutahhara’yı pek kıymettar hediyeler ile donattı.

Kuyucu Murad Paşa’nın Sultan Ahmed üzerinde büyük bir tesiri vardı. Paşa’nın her sözünü dinlerdi. Paşa’nın vefatından sora, saray kadınlarıyla harem ağaları yine devlet işlerine karışmaya başladı.

SULTAN OSMAN-I SANİ:

Nur topu gibi cihan bir padişah idi. Henüz on dört yaşında idi. Lakin büyüklerinden çok akıllı idi. Hele hiç korkak değil idi. On yedi yaşında iken ordusunun başına geçti. Lehistan’a

gitti. “Hotin” Kalesi’ni muhasara etti. Birçok hücumlar yapıldı. Fakat kale alınamadı. Çünkü yeniçeriler de ne itaat kalmıştı; ne de eski yiğitlik.

Padişah bu muvaffakiyetsizliğin sebebini pek ala anlamıştı. Lehistan Kralı sulh istedi ve hemen kabul edildi. Sulhten sonra Padişah İstanbul’a gelince; ilk işi bu bir sürü itaatsiz haydutların cezasını vermek oldu. Ceza görmeyenler de korkuyorlardı. Çünkü Padişah’a bir türlü emniyet edemiyorlardı. Filhakika Sultan Osman, birer bahane ile bu korkak asilerin kafalarını uçurtturdu. O sırada padişah hacca gitmek istedi. Yeniçeriler: şimdiye kadar hiçbir padişah hacca gitmedi. Onun maksadı hac etmek değil; “Oradan getireceği Arap ve Kürt askerleriyle bizi gebertmektir.” dediler, ayaklandılar. Bunları veliahtın anası da teşvik etti. Ortaya bir fitne çıktı.

Davut Paşa isminde bir nimet haini kendisi gibi alçak dört melun ile beraber padişahı tuttular. Bir arabaya bindirdiler. Yedi kuleye götürdüler. Karanlık bir odaya kapadılar. Akşam ezanı okunmuş, ortalık kararmıştı. Bu hainler padişahın üstüne üstüler. İnsanın el dokundurmaya kıyamadığı o civan padişahın boğazını sıktılar. Yürekler dayanmaz eziyetlerle o talihsizi cansız yere düşürdüler. Nişane olarak kulağını kestiler. Yeni padişahın annesine getirdiler. Bu zalimlerin cümlesine Allah lanet etsin!

Eğer bu arslan yürekli padişahın başına bu felaket gelmese idi hiç şüphesiz ordumuzun eski kuvvetini, devletimizin eski kudretini ihya ederdi.

BİRİNCİ SULTAN MUSTAFA

Genç Osman’dan evvel de bir defa padişah olmuştu. Fakat akılsız idi. Tahtından indirilmişti. Ancak annesi dünyaya tapar bir kadın idi. Sultan Osman’ın başına gelen felakette bu kadının parmağı vardı. Yeniden tahta getirildi.

Lakin ortalık sahipsiz kalmış gibi idi. Her şaki bir büyük mesned sahibi olmuş idi.

Bu halin devamı tehlikeli idi. Padişahın iktidarsızlığı anlaşıldı. İkinci defa tahttan indirildi.

SULTAN MURAD-I RABİ

Murad-ı Rabi on iki yaşında padişah oldu idare-i hükümet kadınlarda idi. Lakin bu saltanat değil, felaket devri idi. Padişah on sekiz yaşına gelince hükümeti demir pençesine geçirdi. Kendi eliyle birçok yeniçerileri şımarık edepsizleri gebertti. Ortalığı titretti. Lakin

kıyaklığı saltanatın sonuna kadar devam etti. Öylece birçok kimseler de kabahatsiz, haksız yere kurban gitti.

İran muharebesi uzuyordu. Bazı kere kumandanların hataları bazen de askerlerin emir ve kumanda tanımamaları yüzünden Bağdat yeniden zapt olunamıyordu. Padişah buna bir nihayet vermek istedi. Ordu ile bizzat İran üzerine gitti. Erzurum üzerinden geçerek “Revan” önüne geldi. Hücumların şiddeti ve padişahın şecaati sayesinde sekizinci günü “Revan” Kalesi zapt edildi. İkinci seferini Bağdat üzerine icra etti. Sırtında bir sırmalı maşlah başında demir bir miğfer var idi. O kahramanca heyet ile yola çıktı. Hareketinin 197. Günü “Bağdat” surları önünde müthiş ordusunu. Ve ikinci hücumda şehri zapt etti. Kendilerine “Fatih-i Bağdat” unvanını verdiler. Ve gayet şanlı bir alay ile İstanbul’a girdiler.

SULTAN İBRAHİM HAN

Sultan İbrahim çocukluğundan beri sarayda kapalı büyümüştü. Ne dünyayı görmüş, ne de aklı başında kimseler ile görüşmüş idi. Bu sıkıntıların neticesi olarak bir takım evhama kapılmış adeta zihnini oynatmış idi. Menfaat peşinde koşanlar padişahın bu halinden istifade etmek istediler. İşleri ellerine geçirdiler. Sarayın içi masalcı kadınlarla okuyucu hocalar ve büyücü sihirbazlarla doldu.

Padişah sakalına inciler diziyordu. Kürkünü tersine giyerek alaya çıkıyordu. Daha aklına ne gelirse bilmeden düşünmeden yapıyordu. Yine bu hallerinden birinin neticesi olarak Girit’in zaptını emretti. Lakin bu adanın tek mil istilasası tam yirmi beş sene sürüklendi gitti. Böyle akılla kesinlikle padişahlık edilemezdi. Şeyhülislam, kazaskerler, ocağın eski ve ihtiyar ağaları toplandı. Padişahın tahtından indirilmesine karar verildi.

Sadrazam Kara Mustafa ve Salih Paşalarla Girit fethi Yusuf Paşa gibi devlete hizmet eden, millete iyilikleri dokunan kimseleri hiçbir kabahatleri olmadığı halde idam ettirmişti. Tahtından indirildikten on gün sonra bir fitne çıkarmasın diye kendisinin de kafasını kestiler.

AVCI SULTAN MEHMED-İ RABİ

Sultan Mehmed’i yedi yaşında padişah yaptılar. Devlet işlerini harem ağaları, valideler, büyük valideler ellerine aldılar. Rüşvetler, sefahatler, iltimaslar, haksızlıklar meydan aldı. Bu fenalıklarla ne devlette haysiyet, ne memlekette emniyet kaldı. Bir defa yeniçerilerle sipahiler bahşiş yüzünden kavga çıkarmışlardı.

Kılıç, pala birbirlerine giriştiler. At meydanı tek mil bunların leşleriyle doldu. Görülmedik, işitilmedik fenalıklar oldu.

Bu rezaletler yalnız İstanbul'u değil, dışarıyı da sardı. İbşir Paşa, Hasan Paşa gibi hamiyetsizler isyan bayrağı açarak Bursa kapılarına kadar dayandı. Hâsılı bu kepezelik devri Köprülü Mehmed Paşa'nın sadaretine kadar uzandı.

KÖPRÜLÜ MEHMED PAŞA: Bu isim hürmetle yada sezadır. Mehmed Paşa pek ihtiyar idi. Zengin değildi. Kimse ismini bile bilmezdi. Sadrazamlığına ibtida ehemmiyet bile verilmedi. Fakat o metin, o azimli ihtiyar üç dört gün içinde ne yaman bir devlet ve idare adamı olduğunu herkese bildirdi. Hırsızları, fena insanları hatıra, gönüle bakmadı, kesti astı, edepsizlere hadlerini bildirdi.

Devletin sönen, küçülen şanını şerefini eskisinden ziyade parlattı. Müddet-i sadareti beş senedir. Bu kadar az zamandaki hizmeti ve muvaffakiyeti pek büyüktür. Hastalığında Sultan Mehmed ziyaretine gelmişti.

Memleketin selameti için iktidarına güvendiği oğlu Fazıl Ahmed Paşa'nın kendi yerine getirilmesini velinimetinden rica etti. Vefatından sonra padişah dahi vezirinin vasiyeti gibi sadrazamlığı oğluna verdi.

FAZIL AHMED PAŞA: Pek genç idi. Yirmi sekiz yaşında iken sadrazam olmuştur. “Akıl yaşta değil baştadır” derler, doğrudur. İrfanıyla, güzel idaresiyle hemen herkesin hürmetini muhabbetini kazandı.

Avusturya'nın en mühim bir müstahkem mevkii olan “Uyvar” Kalesi'ni zapt etti. Bu kaleyi kurtarmaya gelen en meşhur kumandanlardan “Montecuccoli” yi ve ordusunu yendi. Bu muharebede askerimizin gösterdiği cesaret pek meşhurdur. Bundan sonra Avusturyalılarla bir kere daha cenkleştik. Fakat bu sefer yenildik. Ancak Fazıl Ahmed Paşa öyle bir barış akdine muvaffak oldu ki galip dahi olsaydık bundan daha faydalı bir muahede yapamaz idik.

Girit Seferi uzayıp gidiyordu. Bu uğurda pek çok can ve mal telef oluyordu. Nihayet sadrazamın himmet ve şecaati sayesinde Girit Adası dahi tamamıyla zapt olundu.

Millet yirmi beş sene süren bu seferden Fazıl Ahmed Paşa'nın himmetiyle yüzünün akıyla kurtuldu. Müddet-i sadareti on beş buçuk senedir.

MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA: Köprülü Mehmed Paşa'nın evlad-ı manevisidir. Sonra damadı dahi olmuştur. Cesur idi fakat cem-i mala ve itibara pek haris idi.

Avusturyalılarla musalehe müddeti bitmek üzere idi. Tazeleyelim dediler. Hatta bunun için ağır hediyeler de gönderdiler. Mustafa Paşa bunlara iltifat etmedi. “Tekeli” namında bir

Macar asilzadesi vardı. Sadrazamın şan ve şeref sevdasından istifade ederek paşayı “Viyana”nın istilasına teşvik etti.

Ordu-u Hümayun “Viyana”yı iki ay kadar muhasara etti. İmparator ve ailesiyle ahalinin kısm-ı azamı karşı durulmayacağını anlamışlardı. Şehirden kaçmışlardı.

Bu sürede şiddetli ve kati bir hücum ile şehir zapt olunabilirdi. Fakat Mustafa Paşa; yeniçeriler içindeki malı yağma etmesinler çığnemesinler diye mahsurinin teslim olmalarını bekledi.

Lakin iki ayın nihayetinde altmış bin kişilik imdat ordusu geldi. Bu ordu ile mecburi harp edildi.

Ordumuz fena halde yenildi. Sancak-ı Şerif’ten maada teknil toplarımız, mühimmatımız bayraklarımız düşmana geçti.

Paşa bu mağlubiyetin hiddetinden Budin valisi İbrahim Paşa’yı haksız yere kestirdi.

İbrahim Paşa pek büyük bir adamdır. Millete, memlekete derc-i sadakati cellad başını keserkenki söylediği sözlerden anlaşılır: “Bu adam beni haksız yere idam ettiriyor fakat padişahımıza söylesinler bu hezimetin intikamını alacak yine ancak budur. Başka kimse yoktur. Kendisini azletmesin.”

Sultan Mehmed-i Rabi Kara Mustafa Paşa’yı idam ettirmiştir. O zamanın müverrehleri ve akıllı başında olan kimseleri dahi İbrahim Paşa’nın fikrine iştirak ediyorlar yani padişah Kara Mustafa Paşa’yı idam ettirmemeli idi diyorlar.

AVUSTURYA SEFER-İ TAVİLİ: Nemsalılar ile açılan muharebe on altı sene sürdüğünden buna “uzun sefer” denildi. Bu seferlere Ruslar, Venedikliler de iştirak etti. Nemsalılar bütün Macaristan ve Sırbistan’ı elimizden aldılar. Sofya üzerine sarktılar. Venedikliler de cenub-u Yunanistan ile Atina’ya aktılar.

Bu felaketler teknil kumandanlarımızın beceriksizliğinden ileri geliyordu. Musibet atışları etrafı sardıktan sonra akıllar başa geldi. “Edirne”de padişahın huzurunda bir divan kurularak sadarete Köprülüzade “Fazıl Mustafa” Paşa getirildi.

FAZIL MUSTAFA PAŞA: Osmanlı vezirlerinin en büyüklerinden biridir. Bu uzun muharebe ahaliyi perişan etmişti. Biçare köylüler yiyecek bulamıyorlardı. Lakin memurlar vergi üstüne vergi alıyorlardı. Verecek paraları kalmamıştı. Yalnız canları kalmıştı. Onu da memleketlerinde yoksuzluk, muharebede düşman alıyordu.

Fazıl Mustafa Paşa bu vergileri kaldırdı. Zavallılara biraz nefes aldırdı.

Sonra yeniçeri ile sair ocakları ıslaha başladı. Ve sefer bayrağı açtı. Avusturyalıları Tuna'nın karşı kıyısına sürdü attı.

Sırbistan'da çifti çubuğu elinden çıkmış, can korkusuyla dağlara sığınmış İslam Hristiyan birçok tebaalar vardı. Onları yerine getirdi. Onlara tahamlık ve çift hayvanatı verdi. Muhafazalarına dikkat etti.

Bu tarihe kadar ahaliyi ve ahalinin bu ihtiyacını hiçbir vezir düşünmemişti.

SULTAN AHMED-İ SANİ

Sultan Ahmed cülus ettiği vakit Mustafa Fazıl Paşa ordusuyla beraber “Belgrat” yolunda idi. Padişah paşayı yine sadrazamlıkta bıraktı. Sadrazam “Sava” suyunu geçti. Düşman ordusu da geliyordu. İki taraf “Salankamen” mevkiinde karşılaştı.

Yazıklar olsun ki daha muharebenin başlangıcında Anadolu askeri kaçtı düşman metrislerinden çıkararak bu kaçakları kovalamaya savuştu. Koca vezir hemen elinde yakın kılıç düşman içine atıldı. Kaçanlar baktılar kumandanlarının yiğitliğini görünce utandılar. Yine orduya katıldılar.

Artık hemen harbi kazanmak üzere idik bir musibet kurşun paşanın alınına isabet etti. Paşa şehiden atından düşünce her ümit bitti. Asker başsız kaldı. Orduyu perişanlık aldı. Birçoğu telef oldu birçoğu da kaçta kaçta “Belgrat” yolunu tuttu.

Bereket versin ki Avusturyalılar da pek ziyade telefata vermişlerdi onun için takibe cesaret edemediler.

SULTAN MUSTAFA-İ SANİ

Genç, cesur, gayretli bir padişah idi. Ecdadı gibi muharebelerde hazır bulunmak istedi. Ve iki seferinde düşmanın hakkından geldi. Bu galebeler mahzun gönülleri şenlendirdi. Padişaha sulh ediniz denildi. Padişah dinlemedi. Düşmandan tamamıyla öç almak istedi. Ordusuyla tekrar hareket etti.

Sadrazam Elmas Mehmed Paşa idi. Avusturya ordusuna da pek mahir bir asker olan prens “Öjen” kumanda ediyordu.

“Zante” denilen mevkide ordumuzun ilerisindeki asker, asıl ordudan ziyade uzaklaşmıştı. Düşman bu fırsatı kaçırmadı. Üzerlerine hücum etti. Hepsini bitirdi. Sadrazam

endişe etti. Mağlubiyeti padişahın gizledi. Düşman ile aramızda nehir var idi. Karşıya geçmek için köprü kurulmaya başladı. Sadrazam, ordunun bir kısmıyla köprüyü geçmişti.

Prens “Öjen” metrislerden ordumuzun hareketini gözetliyordu. Askerimizi böylece ikiye bölünmüş görünce hemen toplarını köprüye çevirdi. Ve güllerin tesiriyle, köprü de üzerindeki de hep birlikte battı gitti. Sonra bütün kuvvetle kendi tarafında kalan askerimize yüklendi. Bu ani baskın ordumuz efradını şaşırttı. Fakat askerimiz ölümden kurtuluş olmadığını anladılar. Çünkü önlerinde düşman arkalarında su var idi. Bu meyusiyetle harbe giriştiler. Başta sadrazam olduğu halde bire kalıncaya kadar hepsi şehit oldular. Allah cümlesine rahmet etsin. Onlara imdat etmek köprüsüz suyu geçmek imkânsız idi.

Padişah bu hale pek kederlendi. Askerimizin yirmi bini telef olmuş on bini de suda boğulmuştu. Bütün ordu eşyası, topları, silahlar düşman eline geçti. Padişah Temeşvar’a gelmişti. Orada üç gün karanlık bir odadan dışarı çıkmadı. Yemek bile yemedi.

O zamana kadar isimleri okunmayan Moskoflar da yavaş yavaş meydan almaya başladılar. Azak Kalesi’ni elimizden aldılar.

Velhasıl millet yorulmuş, ordu yorulmuş, memleket harap, ahali vergiden fukaralıktan bitap kalmıştı.

Akıbet araya elçi girdi. Bu suretle Avusturya ile meşhur “Karlofça” muahedesi akdedildi.

Bu muahede mucibince Devlet-i Osmaniye Avrupa devletlerinden hiçbirinden vergi, hediye namıyla bir şey almayacaktı. Macaristan’ın Kanuni Sultan “Süleyman” zamanında elimize geçen en mühim yerler de Avusturyalılara terk edildi.

O zamana kadar Avrupalılar bizden korkar, korkudan hatrımızı sayardı. Bundan sonra ne o korku kaldı. Ne o itibar!...

EDİRNE VAKASI: Büyük adamların ahlakı da güzel olmalı etvarı da herkes onlara bakmalı da hallerinden doğruluk, çalışkanlık ve iyilik dersleri almalı.

Şeyhülislam Feyzullah Efendi ziyade âlim idi. Lakin ilmiyle amel değil idi.

Müstehak olanların hakkını yer, her rütbeyi, her mensubu, oğullarına, damatlarına tevcih ederdi. Şeriatın, aklın reddettiği şeylerde bu derece ileri gitmek o şeriatın muhafızı olan şeyhülislam için pek çirkin bir örnek olmak demektir. Bundan dolayı ulema ile araları açıldı. Ahali de asker de bu didişmelerden bu çirkinliklerden usandı. Kıyam ettiler. Sultan Mustafa

Edirne’de avda idi. O yolu tuttular. Edirne’de bulunan bir miktar asker, bu gelenlere karşı gönderildi. Lakin iki taraf birleşti. Şeyhülislam tutuldu. Parça parça ettiler. Cesedini sokaklarda sürüklediler. Bu haller Sultan Mustafa’ya pek ziyade dokundu. Tacını tahtını kardeşine terk etti. Padişahlıktan çekildi.

SULTAN AHMED-İ SALİS

BÜYÜK PETRO-BALTACI MEHMED PAŞA: Rusların deli “Petro” adında pek akıllı pek müteşebbis, yılmaz, yorulmaz bir hükümdarı vardı. Petro, kaba, cahil, mutaassıp Rusları adam etmek, o zaman kadar Avrupaca kıymeti ve bir ehemmiyeti olmayan hükümetine, memleketine bir mevki verdimen nihayet Rusya’yı büyötmek istiyordu.

Emel sahibi olanlara, çalışmaktan yılmayan; usanmayanlara dünyada hiçbir güçlük karşı duramaz. İşte o insanlardan biri de Deli Petro’dur. Petro, yalnız bir defa meyas olmuş, bu yeisin, ümitsizliğin şiddetinden hatta kendini öldürmeye kalkışmıştı. Karısının dirayet ve fedakârlığı hem Petro’yu hem koca bir imparatorluğu kurtarmıştır.

Şöyle ki: Sultan Ahmed-i Salis, ikinci defa sadaretle taltif ettiği Baltacı Mehmet Paşa’yı yüz bin kişilik bir ordu ile Rusya üzerine göndermişti.

Petro ise en mukadder generallerden “Şermetof” u ileri sürüp kendisi büyük bir kuvvetle “Besarabya” ya girmişti. İki ordu ansızın “Prut” suyu kenarında karşılaşıncaya hemen muharebe başladı. Akşama kadar devam etti. Akşamüstü, Baltacı Mehmed Paşa Rus ordusunu, Petro’yu, zevcesini, ordunun hazinesini velhasıl hepsini su ile ormanın arasına tıkamış içlerinden tek bir can kurtulmasının imkânı olmayacak şekilde sıkıştırmıştı. Ya hepsi teslim olacak yahut hepsi suya dökölüp boğulacak idi.

“Deli Petro” ömründe ilk defa olarak o gün aklını kaybetti. Kendini öldürmek istedi. Karısı Katerina, kıymettar eşyası, ne var ise hepsini aldı. Açık saçık bir halde serdarın çadırına can attı. Tesirli gözü, güzel ve gönül alıcı sözüyle Baltacı’yı yumuşattı. Bazı şerait ile hemen bir musalehename imzalandı.

“Katerina” dirayet ve fedakârlığıyla ve maharetiyle bütün Rusya’yı pek büyük bir felaketten kurtarmıştır.

Sonra muahedenameyi yazan ve yapan reisülküttap Ömer Efendi ile sadrazam kâhyası Osman Paşa’nın başları kesilmiş ve Baltacı Mehmet Paşa azledilerek Limni’ye nefyedilmiştir.

DAMAT İBRAHİM PAŞA: Şiddet-i zekâsıyla ve sefasıyla meşhur bir sadrazamdır. Talih onu ikbalin en son mertebesine çıkarmıştır. Nüfuzu padişahın ziyade idi. Yalnız kendi değil, bir oğluyla beraber iki yeğeni dahi damat şehriyârı idi.

“Nevşehir” de dünyaya gelmiştir. Burasını çeşme, kütüphane, cami, medrese gibi hayrat ile imar ve ihya etmiştir.

İbrahim Paşa'nın eyam-ı sadareti tarih-i Osmani'nin “Sadabat- lale- Çırağan” devirlerini teşkil eder.

Paşa, cenk ve cidallık aleyhtarı, zevkin, eğlencenin pek taraftarı idi.

Kağıthane civarını tab-ı selimiyle mütenasip gönül alıcı köşkler, ve bu köşkleri lale ve nevi çiçeklerle matrah bahçelerle tezyin etmiştir. Her çemenzarda bezm-i cemler tertip edilir, ziyafetler verilir idi. En ince en şuh şairimiz Nedim, bu bağıştanın gülü, bu ziyafetlerin bülbülü idi.

İbrahim Paşa maarriî, marifeti taktir, erbabını daima himaye ve tevkir ederdi.

O zamana kadar bizde “matbaa” nedir bilen yok idi. “İbrahim Müteferrika” namında “Macardan” dönme bir zat asıl tabın kıymetini paşaya anlattı. Paşa şiddet-i ferasetiyle hemen bunun ehemmiyetini anladı. İlimden, fazıladan teşkil ettiği meclis meşveretin kararını şeyhülislamın fetvasıyla beraber Sultan Ahmed-i Salis'e arz ederek bir matbaa tesis ve kitab-ı tabi hakkında padişahın iradesini istahsal etti.

İlk Osmanlı matbaası Avrupa'da icadından üç yüz sene sonra 1140 tarih-i hicrisinde sultan Selim civarında İbrahim Müteferrika'nın hanesinde tesis edildi.

İran hükümdarı “Nadirşah” “Tebriz” i vesair şehirleri zapt etmişti. İstanbul'da bir kısım halk İbrahim Paşa'yı sevmez idi. İçlerinden birçok da ulema vardı. Şahın bu tecavüzü İbrahim Paşa hakkındaki kinin ve infialin parlamasına sebep oldu. “Patrona Halil” namında Bayezid Hammami hademesinden biri, on yedi arkadaşıyla birleşti. İhtilal çıkardılar. Dükkânlar kapandı. Bütün halk Sultan Ahmed meydanına toplandı.

Padişaha haber gönderdiler. İbrahim Paşa ile diğer birkaç kişinin başlarını istediler. Ve meramlarına erdiler.

Bu kıyam esnasında biçare Nedim'i de takibe koyuldular. Zavallı şair damdan dama kaçır ve birinden diğerine atlarken yere düştü ve hurdahaş oldu gitti.

Cahil ve mutaassıp ahali bu cinayetlerle de kinlerini, hiddetlerini yenemediler.

Kağıthane'deki o canım köşklerle o güzel bahçeleri üç gün içinde yerle yeksan ve viran eylediler.

SULTAN MAHMUD-U EVVEL 114 SEFERİ

Ruslar, İran şahıyla ittifak ettiler. Aramızdaki muahedenin ahkâmını bozarak Kırım, Azak, Özü üzerine üç koldan ordu sevk eylediler. Nemsalılar da güya aramızı bulmak bahanesiyle bir iki ay bizi aldattılar. Ve muharebe hazırlıklarını bitirince onlar da ansızın memleketlerimizi bastılar.

Fakat Avusturyalılar bu ikiyüzlülüğün cezasını çektiler. Orduları hem Bosna'da hem "Vidin" ve "Niş" te kahredildi. Askerimiz "Vidin" de "Tuna" yı geçti. Karşı yakadaki düşmanı tenkil, top, tüfek ve birçok ganimet elde ettiler. Ruslara gelince: ibtida üç kalemizi aldılarsa da Kırım'a giren ordusu; Tatarların himmetiyle yirmi binden ziyade telefata verdi, çekildi. İkinci hücumlarında Kırım hanının Bender seraskeri Numan Paşa'nın gayretleriyle yeniden mağlup edildi. Evvelce zapt ettikleri kaleler de geri alındı. Sözüden dönenler belalarını buldular. Her iki düşman her iki cihette mağlup oldular. Rusya'nın müracaatı üzerine Fransa sefiri araya girdi sulh istedi. Hâlbuki ordumuz Belgrat'ı sarmıştı. Avusturyalılar şehir içinde inşa ettikleri istihkamatı yıkmak istiyorlardı.

Kumandanımız "Belgrat şehrini hal-i hazırıyla isterim. Anahtarını teslim edilmeden müzakereye girişmem" dedi. Mağlup düşman çaresiz teklifini kabul etti. Bu suretle Avusturya ve Rusya ile Belgrat Muahedesi akd edildi (1152).

Bu muahede mucibince Avusturyalılar Belgrat'ı, Bosna'yı, Sırbistan'ı, Küçük Eflak'ı terk ettiler. Ruslar, Azak Kalesi'ni yıkacaklar, Azak Denizi'nde cenk gemisi inşa etmeyeceklerdi. Lakin bu musalehenin imzası esnasında Rusların yetmiş seksen bin kişilik ordusu "Hotin" e hücum etmiş idi.

Üç gün devam eden muharebelerde galibiyetimiz hemen muhakkak iken bostancı neferatı usulsüz hareket ettiler. Bu fenalıklarıyla mağlubiyetimize sebebiyet verdiler. "Hotin" Kalesi düşmana geçti. Avusturyalılar, Rusların bu muvaffakiyeti haber aldıkları zaman evvelce musalehe akd ettiklerine nadim oldular. İmparator muahedenameyi tasdik etmek istemedi. Fakat arada mutavassıt saffetiyle Fransız devleti bulunduğundan imza edilen sulhname ister istemez tasdik edildi.

MUSTAFA-İ SALİS 1182 SEFERİ

Birkaç Leh beyzadesi İstanbul'a geldiler: "Ruslar bizim memleketimize göz dikmiş yavaş yavaş içeri giriyor, zapt ediyor, bize yardım ediniz onları kovalım. Yardımınız karşılıksız kalmaz. Size en güzel yerlerimizi veririz eğer ihmal eder müracaatımıza ehemmiyet vermezseniz sonra bu tecavüzün sizin de başınıza geleceğini unutmayınız." dediler.

Sultan Mustafa-i Salis zaten Rusların hareketinden ziyade müteessir oluyordu.

Herhalde onlarla harp etmek istiyordu. Fakat acaba muharebe hazırlıklarımız ikmal edilmiş mi idi? Kalelerimiz nasıl? Top, tüfek, zahire ordumuza kifayet edecek bir derecede mi idi? Bunları bilmek ve düşünmek vükelamızın en birinci vazifesi iken asla nazar-ı dikkate almadılar. Padişahın arzusuna hizmet için bir kişiden maada hepsi muharebe taraftarı oldular.

Sultan Mustafa'nın her türlü mesaisine, her türlü fedakârlığına rağmen bu harp Osmanlıların en talihsiz muharebelerinden biridir.

Otuz kırk bin kişilik ehemmiyetsiz bir Rus ordusu "Eflak" toprağında "Kartal" Ovası'nda altmış yetmiş bin kişilik ordumuzu çil yavrusu gibi dağıttılar. Denizde, İzmir civarında "Çeşme" Limanı'nda demirli bulunan donanmamızın hemen kafasını yaktılar. Akıbet "Kırım" a da el attılar. Böylece karada denizde fahiş mağlubiyetlere uğradık. "Bükreş" şehrinde bir konferans yapıldı. Barışık olacaktı. Lakin sevgi çıkmadı. Yeniden cenk başladı.

Sultan Mustafa hamiyetli bir padişah idi. Bu ağır felaketlere, nizamsız intizamsız askerinin Osmanlı namına sürdürdükleri yüz karalıklarına tahammül edemedi, kederinden vefat etti.

ABDÜLHAMİD-İ EVVEL VE KAYNARCA MUAHEDESİ

Askerlerimizin, itaati, intizamı hepsi bozulmuş idi. Eski yiğit babalarımız gibi düşmana göğüs gerecek ne kalplerinde kudret, ne kollarında kuvvet kalmıştı! Artık böyle kalbi bozuk, ahlakı bozuk haşerat ile harp edilemezdi. Düşmanımız olan Moskoflar ne dedilerse, ne istedilerse "pekâlâ" denildi. Sekiz saat içinde hakkımızda en muzır olan "Kaynarca" muahedesi akdedildi (1188).

Bu muahede mucibince Kırım Hanlığı idaremizden çıkacak; başlı başına bir hükümet olacak. Azak Kalesi, Gürcistan, Çerkezistan, Besarabya, Rusya'ya terk olunacak, Eflak ve Buğdan'a imtiyaz, galip düşmana da tazminat namıyla birçok para verilecek idi.

SULTAN SELİM-İ SALİS

Selim-i Salis, asilikleri edepsizlikleri kökleşmiş, artık asker değil; milletin devletin başına bela kesilmiş olan yeniçerileri itaate alıştırmak onları yola getirmek, talim ve terbiye

ederek eskisi gibi kanlı canlı yiğitler yetiştirmek isteyen bunun kıymetini, faydasını anlayan büyük bir padişaktır.

Ancak böyle kökleşmiş fenalıkları söküp atmak için demirden el, çelikten bir yürek ister.

Sultan Selim'in eli, yüreği ise pamuktan hafif ve yumuşak idi. O kadar zayıf kalp ile bu kadar eskimiş, dalları budakları salmış fenalıklar ortadan kaldırılabiliyor mi?

Padişahın bu gevşekliğine, bu yumuşaklığına, ulemasından vüzerasından bazı hainlerin hıyanetleri ihanetleri de üstüne geldi. Bu hain yeniçerileri teşvik ettiler.

“Şeriat kabul etmeyiz. Biz ne Frenk icadı talim isteriz. Ne de onların elbiselerini giyeriz.” diye ayaklandılar. Padişahın gayretiyle meydana gelmiş ne kadar yenilikler, ne kadar iyilikler varsa cümlesini yaktılar, yıktılar, yok ettiler. Sonra bize düşman olan Avrupa'dan; Avrupalılardan yüzlerce sene geri kalmaklığımıza sebebiyet verdiler.

Bu fenaliğe ve dünyada her türlü fenalıklara sebep olanlara lanetler olsun.

NAPOLYON'UN MISIR'I İSTİLASI: Napolyon demek; şu iki kelime ruhlanmış canlanmış meydana bir insan çıkmış demektir: ümit; azim. Bu iki küçük kelimeyi ruhunda yaşatan her vatandaş vatanını da beraber yaşatır. “Napolyon” Korsika Adası'nda doğmuş, şöhreti bütün dünyayı doldurmuştur.

Napolyon'un emeli Akdeniz hakimliğini İngilizlerden almak idi. Bunun için Mısır'a sahip olmak lazım idi.

Başta padişahımız olduğu halde bütün Osmanlılar Napolyon'u yekdiğerine dost bilirlerdi. Hiçbir Osmanlının aklına değil; hayaline bile gelmezken Napolyon'un birdenbire ordusuyla Mısır'a girdiği ve Mısır'ı zapt ettiği İstanbul'dan duyuldu. Herkes şaştı. Mısırlılar da şaşırıldı. Lakin onlara yalan söyledi: “Ben buraya düşman değil; dost sıfatıyla, padişahınız aziz dostum Sultan Selim-i Salis'in izniyle giriyorum. Padişaha itaat etmeyen asi kölemen beylerini ezmek; mazlum ahaliyi zalimlerin elinden halas etmek için giriyorum.” dedi.

Napolyon'un karşısında bizim ve Mısır beylerinin askeri bozuldu. Napolyon Kahire'nin sahibi oldu. Fakat meşhur İngiliz amirali “Nelson” bir donanmasıyla İskenderiye Limanı'na girdi. İki saat içinde dört gemisinden maada tek mil Fransız donanmasını yaktı batırdı. Fransızlar gemisiz kaldı.

AKKA MUHASARASI: Hükümetimiz bizi dostum diye aldatan Fransa'ya karşı ilan-ı harp etmiş idi. Fransızlara düşman olan İngilizler; bize yardıma geldiler. “Napolyon” Mısır'dan başka Suriye'yi de zapt için Kahire'den çıkmıştı. Sıra ile birkaç kazamızı aldı. Nevbet Akka'ya gelince; muhafızı adamakıllı dayandı. Muhafız Cezzar Ahmet Paşa idi. Maiyetinde bir miktar “Nizam-ı Cedit” askeri vardı. Paşa ve maiyeti düşmana o derece karşı koydular ki “Napolyon” gibi bir cihangiri muhasarayı terk ederek kaçmaya mecbur kıldılar. Buna bütün dünya şaşıtı.

Deniz cihetinden de İngiliz donanmasının topları; Fransızlara hayli ziyan verdi.

İki atış arasında kalan “Napolyon” birinci defa olarak ordusunu çekti ve tekrar Mısır'a gitti.

MISIR'IN İSTİRDADI: Napolyon askerini Mısır'da bırakmış, yalnız generallerinden “Kleber” i haberdar ederek bir gece ansızın Fransa'ya kaçmış idi.

Yerine bıraktığı “Kleber” eğer “Napolyon muhasarada üç ay içinde imdat alamazsa Fransız askerini alacak Mısır'dan çıkacaktı. İmdat gelmedi. Kleber askeri alıp İngiliz gemilerine bindirerek Fransa'ya gitmeye; Mısır'ı terk etmeye razı oldu.

Fakat İngilizler bu kararı kabul etmediler. Fransızları harp esiri addetmek, haklarında o yolda muamele etmek istediler.

“Kleber” bunu duyunca ateş kesildi mukaveleyi parça parça etti. Ordumuza pek şiddetli hücumlar ederek galip geldi. Tekrar Mısır'a yerleşti.

“Halil Süleyman” isminde bir Halep'li bir gün Kleber'i hançerle vurdu, öldürdü. Yerine ihtiyar general “Manu” geçti. Manu İslam olmuş bir İslam kadınıyla evlenmiş idi. Buna “Abdullah Manu” dahi derler.

Fransızlar bir müddet daha Mısır'da kaldılar. Fakat imdat gelmiyordu kuvvetleri günden güne azalıyordu.

Biz ise karadan, denizden ziyadesiyle sıkıştırıyor idik. Çaresiz kaldılar. Cümlesi İngiliz gemilerine bindirilerek Mısır'dan çıktılar, Fransa'ya gittiler.

SELİM-İ SALİS, ALEMDAR MUSTAFA PAŞA: Sadaret kaymakamı Köse Musa, şeyhülislam Topal Ataullah gibi nimet haini melunlar Selim-i Salis'i tahtından indirmişler. Yerine zayıf akıllı “Sultan Dördüncü Mustafa” yı geçirmişler idi.

Nankörler muratlarına erdiler. Çünkü padişaha kuvvet vermediler. Bütün işleri ellerine geçirdiler. Birtakım adi kimseleri büyük ve ehemmiyetli makamlara getirdiler. Hükümetin hazinesini, milletin kesesini soydular bitirdiler.

Memlekette ne emniyet kaldı, ne rahat. Devlet, millet büyük bir felaket geçiriyor idi. Birkaç hamiyetli zat toplandılar. Bu derde acele bir çare bulunmazsa akıbet ne yaman bir musibet karşısında kalacaklarını anladılar. Hemen Ruscuk'a gittiler. Oranın yerlisi sözü geçer, güçlü, kuvvetli bir paşası var idi. Buna "Alemdar Mustafa Paşa" derler. Vakıa bu paşa kaba ve cahil idi. Lakin keşke her bilgili paşalarımız bunun gibi olsaydı!.

Ortalığın fenalığını, vahametini paşaya anlattılar. Bu padişah durursa bu asiler daha ziyade kudurur. Allah esirgesin sonunda ne devlet kalır ne millet dediler. Paşanın akli yattı. Binlerce adamlarıyla kalktı. İbtida Edirne'ye sonra Ordu-u Hümayun ile birlikte İstanbul'a geldi. Hemen en zorlu melunları gebertti.

Sultan Selim'i yeniden iclas etmek istiyordu. Bir gün maiyetini topladı. Topkapı Sarayı'na gitti. Saray halkının birtakımı yani Sultan Mustafa'nın adamları işi anladılar. Hemen sarayın kapılarını kapadılar. Ve Sultan Mustafa'ya:

"Şevketlim vakit dar bu dakikada hem Selim'i, hem Şehzade Mahmut'u öldürelim hanedan içinde sizden başka zat kalmaz bunların da muratları olmaz." diye kandırdılar. Padişaktan emir alınca; taraf taraf bu talihsizleri aramaya başladılar. Sultan Selim'i odasında namaz kılariken bulmuşlardı. Üzerine hücum ettiler. Kılıçla yüzünden sırtından yaraladılar. Nihayet o mazlumu koyun gibi boğazladılar.

Vakıa Alemdar kapıyı kırdı içeri girdi ama ibtida gözünün önünde bedbaht Selim'in naaşını gördü.

Bereket; Şehzade Mahmud bir iki sadığın yardımıyla damdan dama kaçarak kurtulmuş ve "Hanedan-ı Ali Osman" mucize kabilinden olarak yeniden hayat bulmuştur.

SULTAN MAHMUD-U SANİ

Alemdar; yalnız Sultan Mahmud'un hayatını değil; bütün Osmanoğullarının hayatını kurtardı. Çünkü o silsile içinde Sultan Mahmud, biricik kalmıştı. Allah etmesin; katiller onu da öldürmüş olsaydılar bugün biz padişahsız kalırdık. Alemdar sadrazam olmuştu. İlk isyanı çıkaranların, Sultan Selim'in canına kıyanların hiçbirini sağ bırakmadı.

Kendisinin ve askerinin heybeti, yeniçerileri o kadar korkuttu ki hayâsızlar kaçacak delik arıyorlardı.

Artık vukuat çıkarmak şöyle dursun, yüksek konuşmaktan bile korkuyorlardı. Şimdi işe başlamak, karmakarışık olan dışarıyı yatıştırmak, Anadolu'nun Rumeli'nin zavallı ahalisini zalimlerin elinden kurtarmak, onlara oh! Diye geniş bir nefes aldirmek lazım idi.

Hemen oraların ne kadar sözü keskin beyleri ağaları varsa hepsini İstanbul'a getirtti. Ve hakkaniyetten ayrılmayacaklarına, kanuna, padişahın iradesine can baş ile itaat edeceklerine dair cümlesine senet mühürletti. Ve onlara da haksız bir muamele edilmeyeceğini hükümet tarafından sadrazam taahhüt etti. Bundan sonra "Sekban" namıyla yeni itaatli bir sınıf asker tertip edildi.

Zavallı sadrazam temiz kalpli bir kahraman idi. İstanbul'un askerinden fitnesinden gafil idi. Yanındakiler de gaflet ettiler. Kendilerine güvendiler; artık kimse asilik edemez sandılar. Keyfe daldılar. Sadrazamı da zevke alıştırdılar. Rumeli'den getirdikleri askerleri şuraya buraya dağıttılar. Hâlbuki "su uyur düşman uyumaz" yeniçeriler de uyumadılar gizli gizli toplandılar. Alemdar Paşa'yı da arkadaşlarını da yok etmeyi kurdular.

Bir "kader gecesi" seher vakti ansızın Bab-ı Ali'yi bastılar. Eskiden beri sadrazamlar çoluğu çocuğuyla orada yatar kalkardı. Paşa dairesine ateş saldı. Kurşunlar yağdırdılar. Zavallı sadrazam tek başına bu alçaklarla on saat uğraştı. Saraydan silah seslerini duyuyorlar bu kadar yangını görüyorlar da yine paşanın imdadına gelmiyorlardı.

Çaresiz kalan Alemdar barut fiçilerine bir piştov boşalttı. Taş toprak kol bacak her biri bir tarafa dağıldı. Kendi öldü fakat millet hainlerinden hiçbiri de kurtulmadı.

Ne fayda fırsat yine edepsizlerin eline geçti. Hemen "sekban" ocağı yok edildi. İtaatli askerden eline geçirdiklerini kestiler. Kışlalarını yaktılar. Devleti milleti terkiden alıkoyarak seneler senesi geriye attılar.

VAKA-İ HAYRİYE: Alemdar vakasından on yedi sene kadar geçmiş idi. Ne yeniçerilerde nizam kalmış, ne yeniçerilikte intizam! Bunlar devlet ve millet askeri değil, devletin ve milletin şerefini ayaklar altında süründüren bir eşkıya, bir haydut çetesi idi. Hududumuzun dışındakiler şöyle dursun içinden kendi tebaamızdan isyan eden Rumlara karşı bile yüz ağartamıyorlardı.

Devletin iş bilen adamları çaresiz kaldılar. Yeniden “eşkinçi” namıyla bir sınıf asker yazdılar. Lakin yeniçerilerin ne mal olduklarını bildiklerinden bunlara ilişmeyeceklerine dair kumandanlarından senet aldılar.

“Eşkinçi” ler daha talime başlar başlamaz yeniçeriler kıskandılar. Yeniden kudurdular. Ne senet tanıdılar ne sepet. Hem Bab-ı Ali’yi hem ağa kapısını bastılar. Bereket versin ne sadrazamı, ne yeniçeri ağasını bulamadılar.

Bunun üzerine başta padişah olduğu halde ulema vüzera hepsi birleştiler. Bu melunların büsbütün dünya yüzünden vücutlarını kaldırmak için sözleştiler. Sancak-ı Şerif çıktı. Büyük, küçük, hacı, hoca, zengin, fakirler bunların şerrinden “aman Allah” diyen yaka silken herkes bu mukaddes sancağa sığındı. Kışlalarını topa tuttular. Ateş soktular. Yaktılar, yıktılar. Elleri nereye bir yeniçeri geçtiyse artık ne merhamet ettiler, ne aman dinlediler. Boğdular, kestiler.

Birkaç saat içinde ne ocak kaldı; ne kazan! Yeniçerilikten yeniçeriden ne nam kaldı. Ne nişan! Hepsini mahvoldu; bitti. Herkes de elhamdülillah çok şükür dedi; biraz rahat etti. Buna “Vaka-i Hayriye” derler.

TEPEDELENLİ ALİ PAŞA: Tabiat; zaman zaman içimizden mesela Köprülü, Alemdar, Mehmed Ali gibi öyle metin, şeci, azimperver kimseleri meydana çıkarmıştır ki bunlar hatta elifbayı dahi bilmedikleri halde çok bilenlerin yapamadıkları, yapamayacakları büyük, büyük işlerle uhdesinden gelmişlerdir. İsimlerini tarih sayfalarına geçirmişlerdir. Bunlardan biri de “Tepedelenli Ali” paşadır.

Ali Paşa Tepedelen’li bir beyzadedir. Cesaretiyle, icraatındaki şiddetiyle meşhurdur. İbtida Tırhala mutasarrıfı sonra Yanya valisi olmuştu. Şöhreti her tarafta duyulmuştu. Hüküm sürdüğü yerlerdeki mal, mülk, can, hepsi kendinin demek idi. Fakat devletimiz Ruslarla muharebe ederken hem kendinin hem oğullarının büyük büyük hizmetleri görülmüştü. Rumlar Tepedelenli’den pek ziyade korkarlardı.

Ali Paşa’nın huzuruna çıkmak şöyle dursun, ismini işittikleri zaman yerlerinde donar kalırdılar. Rumlar isyanlar, kanlı ihtilaller meydana getirerek Avrupalıların merhametlerini celb etmek, onların yardımıyla bizden ayrılıp ayrıca hükümet teşkil eylemek isterlerdi. Lakin Ali Paşa’nın korkusundan hiçbirini yapmaya cesaret edemezlerdi. Bu defa büyük bir Rum papasının devletimiz aleyhinde yazdığı bir mektubu ele geçirmişti.

Huzuruna getirtti: Papaz efendi şu mektubu okuyunuz, içinde ne yazılı ise bize anlatınız dedi. Papaz kendi yazısını ve altında imzasını görünce korkusundan canı çıkıyordu.

O zaman Sultan Mahmud'un bir "Halet" Efendisi vardı, şeytana benzerdi. Padişah bu yadigârı çok sever bir sözünü iki etmezdi. Halet Efendi bu teveccüh sayesinde bütün valileri haraca kesmiş idi. Hepsinden aylık, yıllık, hediye, para her şey alırdı. Bunların arasında Tepedelenli de var idi. Halet Efendi bir defa Tepedelenli'nin zenginliğine nazaran hediyelerini az görmüş daha birçok şeyler istemiş idi. Tepedelenli kızmış istediğini vermedikten başka her sene mutad olan hediyesini de kesmiş. Bunun üzerine araları açılmış. Padişaha, gece gündüz Ali Paşa aleyhinde söyleye söyleye nihayet padişah kendisini fermanlı etmiş. Çoluğunu çocuğunu Bursa'ya nefi ettirmiş idi. Ve günahları olmaksızın o zavallıları orada kestirmiş idi. Ali Paşa da "Yanya" Kalesi'ne kapandı. Askerimize karşı dayandı. Nihayet iki sene kadar muhasaradan sonra kumandan kendisine canına ilişmemek şartıyla teslim olmasını teklif etti. Ali Paşa kabul etti. Teslim oldu. Fakat Halet Efendi herhalde Ali Paşa'nın idamını arzu ettiğinden verilen sözde durulmadı. Kafası kesildi. İstanbul'a getirildi. Bab-ı Hümayun üzerinde günlerce ahaliye seyrettirildi.

YUNANİSTAN MESELESİ: Yunaniler, hayal içinde yüzen, kendilerini her zaman pek büyük gören bir millettir. Bu milleti Devlet-i Osmaniye aleyhine isyana teşvik eden, isyan ve ihtilalde onlara silahla, gemi ve askerle yardım eden Ruslardır.

Yunanistan ahalişi kâh galip, kâh mağlup olmak üzere uzun müddet Osmanlılarla çarpışmışlar bir taraftan Avrupa'ya feryatçılar göndererek diğer Avrupalıların yardımlarını kazanmaya çalışmışlardır.

Her ne kadar son kıyımlarında Mısırlı İbrahim Paşa, serasker Hurşit Paşalar tarafından kendilerinde bir defa daha isyan, ihtilal çıkaracak kudret ve cesaret bırakılmamış idi. Lakin işe Avrupa devletleri girdi. Yunanistan'a bir muhtariyet-i idare verilmesi Devlet-i Aliyye'ye teklif edildi.

O zaman padişah bulunan Mahmud Han-ı Sani ecnebi hükümetlerin kendi mülküne ait umura karışmalarını kabul etmedi. Tekliflerini reddetti.

Bunun üzerine Ruslar ilan-ı harp ettiler süratle Balkanları geçtiler. Ve bir iki muharebede askerimizi mağlup ederek Edirne'ye girdiler.

Rusların Edirne'ye girdiği havadisi İstanbul'da duyulunca herkesi bir telaş ve korku istila etmiş hemen İstanbul'da elden gidecek zannedilmiş.

Hâlbuki Rusların Edirne'deki askeri pek az imiş. Ve onlar da yorgunluk ve hastalıktan harp etmek değil; yol yürümek iktidarından bile mahrum imiş. Eğer telaş edilmeyip Edirne de

müdafaa edilse imiş kendilerini püskürtmek şöyle dursun içlerinden birinin bile kurtulması imkânsız imiş, ne fayda ki bunları anlayacak takdir edebilecek içimizden bir kimse çıkmamış. Bu suretle Edirne’de bir muahede akd edilmiş ve bu muahdede vaktiyle idaremizde bir muhtariyet olmasını reddeden padişah çaresiz kalarak Rusların teklif ettiği “Mora” Yunanistan’ın istiklaliyeti maddesini kendi eliyle imza eylemiştir.

MISIR MESELESİ-SULTAN MAHMUD: Biz, kim olursa olsun, mesela birisini “Mısırlı” diye işittik mi; görmeden görüşmeden ilk evvel, mutlaka o kimsenin zengin olduğu hatırıma gelir. Hakikaten Mısır da: zenginler ve zenginlik memleketidir. Ancak burası beş yüz sene kadar Devlet-i Osmaniye’nin yani bizim bir vilayetimiz hükmünde bulunduğu halde biz o servet membandan hiçbir istifade edemedik. Ona bu kabiliyeti bahşeden “Mehmed Ali” nin himmeti, gayretidir. Mehmed Ali Paşa Mısır’ın idaresini eline aldığı zaman varidatını on iki bin kese bulmuştu. Vefatına kadar bu iradı “dört yüz seksen bin keseye çıkarmıştır.” Bu hesaba nazaran Mehmed Ali’nin umran ve terkisi hususunda ne kadar çalıştığı kolay ve güzel anlaşılır.

“Mehmed Ali” Kavalalı’dır. Kavala’dan Mısır’a gönüllü giden iki yüz kadar askere serçeşme idi. Mehmed Ali cesur, akıllı ve müdebbir idi. Bu hasaili alelade değil, fevkalade idi. Tam manasıyla nadir yaratılanlardan idi.

Mısır’da zuhur eden her karışıklıktan istifade ve bazısına da müdahale ederek az zaman içinde büyük bir şöhret kazandı. Nihayet Mısır’a vali oldu. Sultan Selim’in başlayıp da muvaffak olamadığı bütün beylikleri Mısır’da tatbik etti. Avrupa’ya talebe gönderdi. Oradan muallimler ve sanatkârlar getirtti. Cetveller, mektepler açtırdı. Tersaneler, tophaneler yaptırdı.

Mehmed Ali Paşa devletin buhranlı zamanlarında iyi işler görmüş, birçok yardımda bulunmuştu. Fakat bu hizmetlerine mukabil Suriye ve Halep kıtalarına da göz dikti. İstanbul’dan maksadı anlaşılınca tabii asi bilindi.

Oğlu “İbrahim” Paşa kumandasında sevk ettiği orduları tek mil Suriye’yi zapt etti. Sonra Fırat kenarında “Nizip” mevkiinde en kuvvetli bir ordumuzu tamamıyla ezdi. Kütahya’ya doğru ilerledi. İstanbul hayret ve endişe içinde kaldı. Avrupalılar işe müdahale eylediler. İmdat olarak donanma, asker gönderdiler. Ve askerini geri çektiler. Akıbet Mehmed Ali Paşa Suriye’den el çekerek kayd-ı hayat şartıyla yalnız Mısır valiliğine razı oldu.

Badehu evlada intikal fermanı dahi istihsal olundu. Mısır kıtası hıdivviyete münkalib oldu.

Hıdiv Mısır “Tevfik” Paşa zamanında Mısır’da askerler bir ihtilal çıkarmışlardı. Bu kıyam ve ihtilal-i askeriye teskin için İngilizler Mısır’a asker çıkardılar. Asileri tedip, kıyama teskin ettikten sonra memleketi ve isyanı muvakkaten işgal-i askeri altına aldılar.

MUSTAFA REŞİT PAŞA: En büyük, en akıllı, en iş bilir sadrazamların birincisidir. Bu şevketli devlet günden güne niçin kudretten, kuvvetten düşüyordu? Derdi ne idi? Bunu Reşit Paşa kadar anlayan dirayetli bir vezirimiz gelmemiştir. Yalnız anlamak yetmezdi. O derde deva bulmak lazımdır.

Büyük Reşit Paşa maharetiyle, fetanetiyle o çareyi bulmuş ve devleti kaç defalar felaketten tehlikelerden korumuştur.

SULTAN ABDÜLMECİD

Hayratı sever, merhameti çok, talihi açık bir padişahdır. Padişahın zamanında mesela Mısır meselesi gibi birçok gaileler zuhur etmişti. Hepsisi de ehemmiyetli idi. Padişahın yaradılışı zarif, vücudu zayıf idi. Bu kadar büyük gavail ile uğraşmaya fikri ve cismi müsait değil idi. Hükümetin işini, ibadullahın gidişini Mustafa Reşit Paşa’ya bıraktı. Kendisi sefasına baktı. Reşit Paşa bu gayri hizmetin altından şanıyla, şerefiyle kalktı.

TANZİMAT-I HAYRİYE: Reşit Paşa’nın en büyük hizmeti padişahın cülusunu müteakip Gülhane’de devletimizin uleması, vüzerası, vükelası ve bütün devletlerin süferası hazır olduğu halde okuduğu “hatt-ı hümayun” dur.

Bu “hatt-ı hümayun” ile padişah ve heyet-i vükela, İslam ve Hristiyan tebaasının hukukunu, malını, canını muhafazayı taahhüt ediyordu. Keyfi muamelelere nihayet veriliyor, heriş hak ve hakkaniyet dairesinde kanunen riayet edileceği temin ediliyordu. Bu taahhüt ve teminatın Avrupa devletleri üzerinde tesiri görüldü. Bundan sonra biraz kuvvet bulduk. İtibarlı devletlerden biri olduk.

KIRIM SEFERİ: Rusya devleti Kudüs-ü Şerif’te “Kamame” Kilisesi’nin tamiri meselesinde Ortodoks mezhebinin hukukuna riayet edilmediğini bahane ederek tebaamız ve vatandaşımız olan Rumlar üzerinde hamî sıfatını takınmak istedi.

Bu açık bir haksızlık idi. Devletimiz kendi evladı demek olan tebaasının işlerine bir yabancının karışmasını tabii çekemezdi.

Rusya hükümetinin İstanbul’a gönderdiği fevkalade memur, pek azametli davrandı. Bizi tehdite kalktı. Hükümetimiz de bu haksız teklifleri kabul etmedi. Reddetti. Bu reddi hakaret

telki ettiler. Anadolu'dan, Rumeli'den memleketlerimize hücum eylediler. Devletimiz büyük bir tehlike içinde kalmış idi. "Mustafa Reşit" Paşa hakiki iş adamı idi. Çalıştı çabaladı. Bu açık haksızlığı devletlere anlattı. İngiltere'yi, Fransa'yı, o zaman Sardunya denilen şimdiki İtalya'yı bizden tarafa aldı.

Dört devlet bir olduk karadan denizden muharebeler ederek Rusları bozduk. Bu gavaillerin en meşhuru "Sivastopol" Muharebesi'dir. Ruslar burada pek şiddetli mukavemet ve şehri mertçesine müdafaa ettiler. Akıbet Sivastopol'u yalnız bir yangın harabesi, bir kül yığını halinde bu müttefik dört devlete terk ettiler.

SİLİSTRE MUHASARASI: Dost, düşman nazarında "Osmanlı" namını yükselten şerefli bir vakadır.

Düşmanımız olan Rusların pek kuvvetli bir ordusu "Tuna" yı aşmış "Silistre" Kalesi'ni pek sıkı kuşatmış idi. Topları yağmur gibi gülle yağdırıyordu. Kale kumandanı Selanikli "Musa Paşa" isminde dindar hamiyetli bir kahraman idi. Arslan gibi karşı duruyordu. Hatta az bir kuvvetle kaleden çıkıyor. Düşmanı birbirine katıyordu.

Ruslar, bu mert Osmanlının göz pekliliğinden çıldırıyor onu ezmek bitirmek için kudurmuş gibi hücum ediyordu. Lakin her hücumda parçalanarak geri gidiyordu. Bu; büyük yiğidin hizmeti, kat kat mükâfatlara layık idi. Padişah kendisini vezir yaptı. Padişahın bu teveccühünü paşaya haber verdikleri zaman "ben vezareti değil, şehadeti arzu ediyorum" demiş idi.

Filhakika üç gün sonra abdest alırken Ruslar tarafından atılan bir gülle paşaya isabet etti. Ve o anda şehadet rütbesini ihraz eyledi. Allah rahmet eylesin.

Paşanın şehadetiyle Ruslar muradına erdi. Zira Rıfat Paşa isminde gayretli bir arslan yerine geçti. Ruslara göz açtırmadı, kırdı, geçirdi.

Ruslar başa çıkamayacaklarını kaleyi alamayacaklarını anladılar muhasarayı kaldırdılar.

SULTAN ABDÜLAZİZ

Hepimizin bildiği ve üzerinden unutulacak bir zaman geçmediği halde meşrutiyetten sonra çıkan birçok tarih kitaplarında cennet mekân Abdülaziz Han hakkında garip olduğu kadar yanlış malumata tesadüf olunuyor.

O zamanın siyaseti icabından olarak hakan müşarünileyhi ahalinin nazarında fena göstermek için muhalifler tarafından uydurulan sefil ve adi yalanlar teessüf olunur ki hakikat şeklinde gösteriliyor.

Evla şurası malum olsun ki cennet mekâna isnad olan lekeler, mehinane tezirattır katiyen asılsızdır. Yalandır.

Sultan Abdülaziz, halis Türklük şehamet ve celadetine, Osmanlılığın ulu vicdan ve izzetine tamamıyla malik ve sahip büyük bir padişaktır.

Balkanlar'da Osmanlı tebaası olan Sırpılar, Bulgarlar, Karadağlılar, Rumlar, Girit, Bosna Hersek Hristiyanları ve Ulahlar arasına büyük Petro tarafından ekilen cinsiyet, milliyet, istiklaliyet tohumları yavaş yavaş filizlenmiş ve bu devirde ise tamamıyla kemale gelmiş idi. Bunların her biri ayrı ayrı isyanlar ihtilaller meydana getiriyordu.

Ardı arası kesilmeyerek miras gibi babadan evlada intikal ediyordu. Uzayıp gidiyordu. Avrupalıların icat ve teşvikatiyle vukua gelen bu isyanlara yine kendileri “şark meselesi” namını veriyorlardı. İşte Hakan-ı Müşarünileyhin zaman-ı saltanatı böyle her türlü siyasi güçlüklerle karşı bunları ortadan kaldırmak bunlarla uğraşmakla geçiyordu.

Deniz dalgaları gibi birbirini takip eden bu kadar gailelere karşı durmak için yalnız bir çare vardı:

Karada kuvvetli ordulara, denizde heybetli donanmalara malik olmak, mümkün olduğu kadar mektepler açmak... Abdülaziz bunları anlıyor, ehemmiyetini takdir ediyordu. Ancak devletin iktidar-ı malisi bunların tedarik ve istihzarına müsait değildi. Lakin ya bu isyanların, ihtilallerin devamıyla Devlet-i Osmaniye'nin felaket-i atisine katlanmalı yahut büruc edip eksiklerimizi yapmalı idi.

İstikraz akd edildi. Toplar, tüfekler, fişekler, gemiler alındı. Mektepler açıldı. Bir iki köşk ve saray yapıldı.

Garezkarlar, padişahı israf ve sefahatle itham ve bin bir gece masallarından daha sanatlı efsaneler tertip ettiler. En ziyade itiraz saraylar hakkında idi. Hâlbuki İstanbul gibi cihanın payitahtı olmaya layık bir şehre bir iki şahane bina pek tabii bir ihtiyaç idi.

Sadrazam “Mahmud Nedim” Paşa fena ve riyakâr idi. Köpek gibi tabasbus tuhafliklarla padişaha hulul etmişti. İstikraz işinde dahi komisyon namıyla kendine bir pay ayırmıştı.

Vükeladan bazıları bunun şerrine uğramışlardı. Binaenaleyh bunun hakkında mütehasıs oldukları kin ve intikama padişahı da teşrik ettiler. Evvelce yaydıkları türlü türlü yalanlarla ahaliyi padişahı soğutmuşlar idi.

Evla hürriyetten, müsavattan ve adaletten bütün Osmanlıları hissemend-i mesadet kılarak bir devr-i refah ve saadet açmak amal-i hayriye ve vatanperverisiyle gizlice toplandılar. Terk-i saltanata karar verdiler. Sefihtir, akli tam (!) değildir. Diye fetva alarak Sultan Abdülaziz'i hal ettiler.

Bu çirkin hareket-i azamet ve hissiyat şahanelerine pek ağır geldi. Bir hafta sonra Çırağan Sarayı'nda ele geçirdikleri makasla damarlarını keserek intihar etti.

SULTAN MURAD-I HAMİS

En çok dert ve mihnet çeken talihsiz bir padişahıdır. Başında Mithat ve Hüseyin Avni paşalar olduğu halde heyet-i vükela Sultan Abdülaziz'in halini gizlice kararlaştırmışlardı. Hatta gününü saatini dahi tayin etmişlerdi. Ve bunu yine gizlice veliaht Sultan Murad Efendi'ye bildirmişlerdi.

Hâlbuki vükela, “kararımızı içimizden biri padişaha bildirirse hepimizi öldürür” diye korktular. Ve hemen “bu işi bitirelim” dediler. Ve bu ikinci kararı veliahta bildirmediler. Bunda büyük kabahat ettiler. Bir taraftan Sultan Aziz'i hal ederken diğer taraftan habersiz Sultan Murad'ın dairesine girdiler. Sultan Murad bu ansız habersiz girişten pek ziyade korktu. İş duyulmuş padişah kendisini öldürmek için adamlar göndermiş zannetti. Ve o anda aklını bozdu. Zavallı Sultan Murad vükelanın bu ihtiyatsız tedbirsiz hareketine kurban oldu.

Millet Sultan Murad'ın illetinden haberdar değildi. Üç ay kadar gizlediler. Lakin bir defa sarayda bir pencereden kendini atmak bir defa da Cuma alayında arabadan atlamak istedi. Artık bu zihin bozukluğuyla padişahlığı mümkün değildi fetvası verildi. Tahttan indirildi.

Yeni cülus eden Sultan “Abdülhamid” kardeşini Feriye Sarayı'nda bir daireye tıkmış idi. Kaçmasın veya millet kaçırmasın diye sarayın içine ve dışına bütün her tarafa yüzlerce nöbetçiler, gözcüler dikmiş idi. Bir haldeki civarından insanlar bile geçemezlerdi.

Talihsiz ve kabahatsiz padişah bu saraya girdikten sonra akli başına gelmişti. Çocuklarını, torunlarını kendi okutmuş, kendi yazdırmış, onlara hatta mükemmel musiki bile talim etmiş idi. Fakat ahaliden; orada, o kapalı dairede neler olup bittiğini hiçbir bilen yok idi.

Zavallı tam yirmi beş sene bu tahammül olunmaz baskı altında, derd-i mihnet içinde inim inim inledi. Dünyada bir gün gülmeden, bir gün görmeden söndü gitti.

OSMANLI RUS MUHAREBESİ: Rusya hükümeti Büyük Petro'nun zamanından beri bizim memleketlerimize göz atar, Slav ve Ortodoks tebaamızla hükümetimiz arasına fitne sokardı. Bu defa da Kırım Muharebesi'nde olduğu gibi devletin şanına dokunur, ağır tekliflerde bulundu. Bu teklifler eskisi gibi red olundu. Muharebe başladı. Hâlbuki askerimiz senelerden beri ardı arası kesilmeyen muharebelerden pek yorgun düşmüş idi. Askerin cephane vesair mühimmatının büyük bir kısmı da Hersek, Karadağ, Sırp Girit gibi mahallerde vukuu bulan eşkıya muharebelerinde tükenmişti.

Bu kadar yorgunluk yoksulluk içinde bile yine düşmanı yeniyorduk. Lakin günden güne kuvvetimizi kaybediyorduk. Ordularımıza yeni kuvvet yetiştiremiyorduk.

Sultan Abdülhamid Yıldız'da bir askeri heyet vasıtasıyla ve harita üzerinde muharebeyi idare ediyordu.

Hâlbuki kağıt üzerinde harp başka, muharebe meydanı yine başkadır. Nihayet kumandanlar birbirini anlamaz oldular. Aralarına haset de girdi.

Ruslar Anadolu'dan "Kars" ve "Ardahan" ı aldılar. Erzurum'a dayandılar. Rumeli'de dahi Tuna'yı teknil Balkanlar'ı aştılar. Ta "Ayastefanos" a girdiler. Kendilerine ordugâh yaptılar. Oradan bize zalimane şartlar teklif ettiler. Biz fena halde bozulmuş idik. Bu şartları kabul etmeyecek kadar kuvvetimiz yok idi.

Rusya'nın bu azametli teklifi Avrupa devletlerini korkuttu. İngiltere devleti ortaya atıldı. Akd edilen "Ayastefanos" muahedesi pek büyük bir haksızlıktır. İnsafsızlıktır kabul olunamaz dedi. Ve sözünü diğer devletlere dinletti. Bütün devletlerin murahhasları "Berlin" de toplandılar. Orada yeniden bir muahede yapıldı. Ayastefanos Muahedesi güya hafifleşti; lakin her devlet kendi hissesine toprağımızdan bir parçasını kendi önüne çekti.

GAZİ OSMAN PAŞA: Vatan namusunu canında yaşatan, vatan için çalışan kim olursa olsun o ana toprağının en sevgili, en kıymetli evladıdır. İşte bu o safi haiz Osmanlı evladından biri de "Gazi Osman" Paşa'dır. Gazi Osman Paşa Anadolu'nun bir köşesinde "Niksar" kasabasında dünyaya gelmiştir.

Ruslar, Gazi'yi Plevne'de yirmi sekiz bin fedakâr askeriyle her tarafı kuşatmış üç ay kadar imdatsız ve zahiresiz bırakmıştı.

Bu müddet zarfında düşmandan defaatle teslim teklif olunduğu halde Türklüğe has bir metanetle cümlesini reddetmişti. Düşman muhasarayı şiddetlendiriyor bu bir avuç kahramanı üç büyük ordusuyla üç çember içinde sıkıştırıyordu. Düşmanın bu şiddeti Gazi'yi de yıldırarak şöyle dursun bir kat daha teşci ediyordu. Bir gün askerini topladı. Onlara: “Askerler ya hepimiz öleceğiz, ya düşman hattını yarıp çıkacağız. Bizim için ölüm de şeref; muvaffakiyet de.” dedi kendi kılıcını çekerek hücum emrini verdi.

Kahraman askerler aslan gibi atladılar. Düşmanın iki hattını yarıdılar. Üçüncüsüne talih müsaade etmedi. Gazi kumanda edemeyecek derecede yaralandı. Düşman bu küçük kahraman ordusunu esir etti. (Böyle esarete yüz bin galibiyet feda olsun) Gazi Paşa'yı imparatorun huzuruna çıkardıkları zaman imparator: Nereye gidiyordunuz?

Yüz altmış bin Rus askerinin etrafınızı kuşattığını bilmiyor mu idiniz! Demiştir.

Osman Paşa cevaben: Biliyordum. Lakin daima az kuvvetimizle sizin çok kuvvetinize galebe ediyorduk. Bunun için ordunuzu yarıp çıkmak istedim. Düşmandır.

İmparatorun: silahlarınızı niçin teslim etmediniz? Sualine gazi:

Haşmetmeab! Devletim beni düşmanı çok görür isen silahlarını teslim et diye göndermedi. Benim vazifem ölmek, ne kadar az olur isek olalım düşmandan dönmektir. Deyince imparator: “Tebrik ederim sizin gibi kahramanlar kılıçlarını daima taşımak şerefini haizdir memleketimde hakkınızda bir mareşale edilen hürmet ve riayetden başka bir şey görmeyeceksiniz” demiştir ve kılıcını paşaya iade eylemiştir. Bu sırada Rus ordusu erkân, ümera ve zabitanı bir olup; paşa avaze takdiriyle müşaraliyeyi alkışlamıştır.

DEVİR-İ İSTİBDAT: İstibdat, istibdat. Hepimiz, büyüğümüz küçüğümüz içimizde duymadık işitmedik kimse kalmadı.

Birisi devr-i istibdat nedir? Ne zamandır? Diye sorsa hiç düşünmeden “Sultan Hamid” in zaman-ı saltanatıdır deriz.

“İstibdat” demek, mecazen bir insanın eli, dili, fikri bağlı olması demektir.

Filhakika Sultan Abdülhamid'in zamanında herkesin eli bağlı idi. Zira bir insan istediğini yapamaz istediğinin yazamazdı. Dili bağlı idi. Zira gördüğü haksızlıklara zulümlere karşı ağız açamazdı. Fikri bağlı idi. Zira, istibdadi yıkmak için üç kişi bir araya gelip konuşamazdı.

Her yerde gözcüler, dinleyiciler vardı. İnsan kendi evinin içinde bile serbest bulunamazdı. Kardeş kardeşe, baba oğula da emniyet edemez, bir söz söyleyemezdi. Sultan Hamid'in tam otuz üç sene ortalığı bu kadar sıkmaktan, kasıp kavurmaktan maksadı kimse kendi aleyhinde ayaklanmasın diye idi.

Padişahın fikrini bozan: zihnine korkular koyan hep yanındaki menfaatperest kurenası, nüdeması, ve bazı vükelası idi.

HÜRRİYET MÜCAHEDELERİ: İnsanın yaratılışı bir olmaz mesela bazı kimseler gördüğü haksızlıkları görmemezlik, işittiği fenalıkları duymamazlık edemez. Hükümet böyle havsalası dar kimseleri ele geçirince hemen şuraya buraya soruyordu. Bunlardan bir takımı Avrupa'ya kaçtılar. Avrupa'ya gidenler ağızlarını açtılar. İstanbul'da vesair yerlerdeki zalimleri, haksızlıkları yazdılar kitaplar, gazeteler bastılar.

Bunlardan bir takımı "ittihat ve terakki cemiyeti" efradından idi. Bunlar memleketin her tarafındaki erbab-ı hamiyetle gizlice mektuplaşırlardı. O zaman "Selanik" diğer şehirlerden daha çok serbest idi. Orada, cemiyet azaları ile zabitan ve ordu birleşti. İki sene kadar bu halde çalıştılar; uğraştılar. Ahalinin zihnini, fikrini açtılar. Nihayet askeri, memuru, jandarmayı ahaliye ellerine aldılar. Manastır'dakiler dahi Selanik'tekilerle söz birliği etmişlerdi. Bir gün Sultan Abdülhamid'e bir telgraf çektiler. Ve "Kanun-i Esasi" nin ilan edilmesini istediler.

İLAN-I HÜRRİYET 10 Temmuz 1324: İnsan korktuğuna uğrar. Bu doğrudur. Sultan Hamid, otuz üç sene süren saltanatında ne kendi rahat etti. Ne tebaasına bir oh! Dedirtti. Padişahlıktan indirecekler diye o kadar korktu ve o korku ile ortalığı kasıp kavurdu. Fakat sonu ne oldu? Ne olacak? Manastır'da, Selanik'te, topla, tüfekte, İstanbul'da da gazetelerin üç satırlık bir ilanı ile hürriyet ilan olundu. İşte bu kadar uzun seneler "aman olmasın" diye didindiği, bu uğurda beyhude yere milletin hazinelerini bitirip tükettiği şey başına geldi.

TRABLUSGARP MUHAREBESİ: Aramızda hiçbir geçmişimiz yok iken bir gün İtalyanlar habersizce Trablusgarp'ı topa tuttular. Preveze, Beyrut ve Adalardaki birkaç gemimizi batırdılar. Çanakkale Boğazı'nı tıkadılar. Deniz yolumuzu kapadılar. Oraya Trablusgarp'a karadan asker gönderemezdik. İmdat yollayamadık. Bizim eski püskü, kırık dökük zırhlılarımız boğazdan dışarı çıkamazdı. Onların donanmasına karşı duramazdı. Böylece elimiz ayağımız bağlı kaldı.

Allah razı olsun Trablus'ta bulunan beş altı bin askere "Onur" ve "Fethi" beyler vesair hamiyetli gençler iltihak eylediler. Çöldeki Araplar, mübarek "Senusiler" ile birleştiler. Bu az

kuvvetle düşmanla tam bir sene dövüştüler. Vakıa düşman eziliyordu. Lakin ne fayda imdat gidemiyordu. Bu sonu gelmez bir muharebe idi. Biz böyle bir güçlük içinde düşmanla uğraşırken Sırp, Bulgar, Karadağ Yunan birleştiler üzerimize yürüyüş ettiler. Bu defa da bu yeni düşmanlarla uğraşmaya mecbur olduk. O canım Trablus'u bazı şartlarla terk ederek İtalyanlarla uyuştuk.

BALKAN MUHAREBELERİ

“Düşmana karşı bir değil yalnız”

“Vatana karşı da bir olmalıyız”

Abdülhak Hamid

Sırp, Bulgar, Karadağ, Yunan bu dört devlet bir oldu. Dört taraftan mülkümüze doğruldu. İbtida dirayetsiz memurlarımız bu birleşmeyi duyamadı. Biz gaflete daldık. Sonra da pek çok yanlış hareketler tedbirler yaptık. Kendimizi dünyanın en kuvvetlisi sandık. Pek aldandık. Düşmanlar kuvvetleriyle değil; bizim askeri hatalarımızla bizi ezdiler.

Erkek, kadın çocuk ne buldularsa kestiler. Rumeli'de “Ne can kaldı” ne namus! Camilerimize haçlar asıldı, mezarlarımız açıldı. Koca Osmanlılık bir ay bile sürmedi. Pamuk gibi atıldı.

Medeni Avrupa!.. Bu vahşiliklere seyirci kaldı.

Bu büyük musibete biz müstehak olduk. Çünkü evvel ve ahir düşmanı düşünmedik; içeride birbirimizle boğuştuk, durduk.

Artık olan oldu, aklımızı başımıza alalım. Çalışalım. İttihad, itilaf, yurt, ocak, İslam, Hristiyan, Musevi demeyelim hep birleşelim. Bir canımızla, bir varlığımızla, canımızı, varlığımızı koruyalım.

HAKANIMIZ

Bugün Osmanlı taht-ı saltanatına ziynet-i bahş olan şu kutlu kudretli Gazi Sultan “Mehmed Han-ı Hamis” hazretleri bütün mana ve ihatasıyla meşrutiyet mübeccelemizin padişah-ı zişanıdır.

Kalb-i hümayunları nur kadar saftır. Tebaa-i şahanelerine öz evladından ziyade muhabbeti vardır.

Biz; cümlemizde bu mübarek padişahımızı babamız gibi severiz. Ve her zaman kendisine hayırlı dualar ederiz.

Hemen Cenab-ı Hakk zat-ı şahanelerini kâffe-i umurda muvaffak bilhayr buyursun âmin.

Özgeçmiş

Doğum Yeri ve Yılı :

Öğr. Gördüğü Kurumlar	: Başlama Yılı	Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise	: 2008	2012	Yıldırım Beyazıt A.L.
Üniversite	: 2012	2016	Uludağ Üniversitesi

Bildiği Yabancı Diller

ve Düzeyi : İngilizce-Orta

Çalıştığı Kurumlar	: Başlama ve Ayrılma Tarihleri	Kurum Adı
	2016 Eylül-2017 Haziran	Erdoğan Köy Orta Okulu (Ücretli)
	2018 Şubat-2019 Haziran	Hasköy İlkokulu (Ücretli)

E-Posta Adresi :